

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Α΄ΚΥΚΛΟΥ
«ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
**Η ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΓΑΛΑΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ
ΧΡΟΝΟΥΣ: ΜΕΤΑΞΥ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ**

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΗΣ

A.M. 60019

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΜΠΟΥΣΕΣ
ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ
ΤΣΟΜΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2020

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΔΕΛΦΟΙ	6
Κεφάλαιο 1.1 Εισβολή στους Δελφούς	6
Κεφάλαιο 1.2 Επιστροφή στη Μακεδονία	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ	23
Κεφάλαιο 2.1 Το πέρασμα στη Μικρά. Ασία	23
Κεφάλαιο 2.2 Πέργαμος και Γαλάτες	28
Κεφάλαιο 2.3 Σελευκίδες και Γαλάτες	46
Κεφάλαιο 2.4 Οι Γαλάτες στην Αίγυπτο των Πτολεμαίων	54
Κεφάλαιο 2.5 Η Γαλατία στους ελληνιστικούς χρόνους	67
Κεφάλαιο 2.6. Το βασίλειο της Τυλίδος	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	78
Κεφάλαιο 3.1 Από τις πρώτες πηγές μέχρι τον Στράβωνα	78
Κεφάλαιο 3.2 Οι γυναίκες και οι Γαλάτες	85
Κεφάλαιο 3.3 Οι Γαλάτες και το υπερφυσικό	88
Κεφάλαιο 3.4 Οι Γαλάτες στην καθημερινή ζωή και την κωμωδία	91
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	95
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	97
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99

ΧΑΡΤΕΣ-ΕΙΚΟΝΕΣ

108

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

113

Πρόλογος

Η μελέτη των εθνικών στερεοτύπων που αναπτύχθηκαν κατά την αρχαιότητα παρουσιάζει πάντοτε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μέσα από αυτή διακρίνουμε όχι μόνο το πώς ερμήνευαν οι αρχαίοι συγγραφείς, Έλληνες και Ρωμαίοι, τον κόσμο των λεγόμενων βαρβάρων αλλά συνάμα και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούσαν για να αιτιολογήσουν την υποτιθέμενη ανωτερότητα του δικού τους πολιτισμού. Οι Γαλάτες, όντας με τη σειρά τους λαός που συγκέντρωνε όλα τα αρνητικά χαρακτηριστικά που συντροφεύουν κάθε αλλοεθνή λαό, αποτέλεσαν αγαπημένο θέμα των συγγραφέων της εποχής. Εκ πρώτης όψεως, θα πίστευε κανείς πως τα τεκμήρια για τη γαλατική παρουσία στην καρδιά της μικρασιατικής ενδοχώρας θα περιορίζονταν ως επί το πλείστον σε μια σειρά προπαγανδιστικών περιγραφών. Μολονότι η θέση αυτή, δεν απέχει παρασάγγας από την πραγματικότητα, αποτελεί ταυτόχρονα μια μόνο όψη του λεγόμενου γαλατικού «προβλήματος». Μελετώντας την ιστορία των Γαλατών, ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια πληθώρα πηγών που φωτίζουν όχι μόνο τις πτυχές του βίου τους αλλά συνάμα και πτυχές του ελληνιστικού κόσμου. Ερωτήματα όπως το τι είναι αυτό που οδηγεί σε σύμπλευση την ποίηση και τις απεικονιστικές τέχνες με την επίσημη προπαγάνδα των ελληνιστικών βασιλιάδων, καθώς και το γιατί οι μέχρι πρότινος ανεξάρτητες μικρασιατικές πόλεις στρέφονται στη λατρεία και τον θεανθρωπισμό των μοναρχών, μπορούν να απαντηθούν μέσα από τη μελέτη της κατασκευής των γαλατικών στερεοτύπων. Για την παρούσα εργασία οφείλω τα μέγιστα σε μια σειρά από ανθρώπους που χωρίς την αρωγή τους δεν θα είχα καταφέρει να φέρω εις πέρας. Αρχικώς θα ήθελα να ευχαριστήσω το προσωπικό της βιβλιοθήκης της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών για τη βοήθεια που μου παρείχε καθώς και τα μέλη της οικογένειάς μου για την πολύτιμη στήριξή τους. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζουν η Ευμορφία και η μητέρα μου Ελένη, στις οποίες και αφιερώνω αυτήν την εργασία. Εντούτοις το παρόν πόνημα δεν θα είχε λάβει την τελική του μορφή χωρίς τις γόνιμες παρατηρήσεις και συμβουλές των μελών της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, άπαντες διδάσκοντες καθηγητές του τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Οφείλω να ευχαριστήσω ξεχωριστά τους συνεπιβλέποντες καθηγητές και συγκεκριμένα την καθηγήτρια Ιωαννίδου Χαρίκλεια και τον καθηγητή Τσομή Γεώργιο για τη συμβολή τους στη συγγραφή αυτής της εργασίας. Τέλος θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα

καθηγητή μου, Μπουσέ Σταμάτιο για όλα όσα αυτός προσέφερε στην παρούσα μελέτη. Με τις καίριες παρατηρήσεις και την καθοδήγησή του κατάφερα να διεκπεραιώσω απρόσκοπτα τις υποχρεώσεις μου ως μεταπτυχιακός φοιτητής. Ευελπιστώ πως αυτή η συνεργασία υπήρξε για αυτόν όσο γόνιμη υπήρξε και για μένα. Τετριμμένη αλλά πάντοτε ουσιαστική ως είναι η υπενθύμιση πως όποιες αβλεψίες και αμαρτήματα συναντήσει κανείς εδώ, βαραίνουν αποκλειστικώς τον γράφοντα.

Εισαγωγή

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν πως ο κόσμος χωρίζονταν στους βάρβαρους και στους Έλληνες. Κατά τους Περσικούς Πολέμους, το πατριωτικό αίσθημα ενίσχυσε αυτό το δίπολο, παρουσιάζοντας τους Πέρσες ως τους κατεξοχήν βάρβαρους που απειλούν τον ελληνισμό. Για τους Ρωμαίους, οι αντίστοιχοι βάρβαροι υπήρξαν οι Κέλτες. Ένας λαός που είχε ως κοιτίδα την κεντρική Ευρώπη, ενώ σταδιακά επεκτάθηκε στα εδάφη της σημερινής Γαλλίας, τη δυτική Γερμανία, το μεγαλύτερο κομμάτι της Ισπανίας, τη βόρεια Ιταλία, τη Βρετανία καθώς και ένα κομμάτι των βορείων Βαλκανίων. Η γλώσσα τους ανήκε στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια των γλωσσών και ομιλούνταν στις αναφερθείσες περιοχές και αργότερα σε ένα σημαντικό κομμάτι της Μικράς Ασίας.¹ Οι Κέλτες υπήρξαν σπουδαίοι μεταλλοτεχνίτες τόσο με τον σίδηρο όσο και με τον χρυσό. Ο πολιτισμός τους μας είναι γνωστός αρχαιολογικά ως πολιτισμός Λα Τεν. Οι αρχαίοι Έλληνες γνώρισαν από κοντά τους Κέλτες κατά την εισβολή των δεύτερων στα Βαλκάνια και τους Δελφούς. Αργότερα εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Φρυγίας και δημιούργησαν τη Γαλατία. Παρόλα αυτά, οι αρχαίες πηγές δεν είναι ξεκάθαρες σχετικά με το ποιοι είναι οι Κέλτες. Οι σύγχρονοι ερευνητές, αρχαιολόγοι, ανθρωπολόγοι και γλωσσολόγοι αντιμετωπίζουν ξεχωριστά το συγκεκριμένο ζήτημα. Οι αρχαίοι συγγραφείς πολλές φορές χρησιμοποιούσαν εναλλάξ το εθνικό Γαλάτης με αυτό του Κέλτης.² Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιείται το Κέλτης για αυτούς της ευρωπαϊκής Γαλατίας και των Βαλκανίων ενώ το Γαλάτες για αυτούς που εγκαταστάθηκαν στη Μικρά Ασία. Εκτός από ικανοί τεχνίτες, υπήρξαν επίσης δεινοί πολεμιστές. Οι ήττες των Ελλήνων και των Ρωμαίων από τους Κέλτες / Γαλάτες δημιούργησαν φόβους και προκαταλήψεις απέναντί τους, ενώ οι νίκες εναντίον τους δοξάστηκαν και μνημονεύτηκαν δυσανάλογα της πραγματικής τους αξίας. Στην παρούσα εργασία θα μελετηθούν οι επιθέσεις των Κελτών στην Ελλάδα, στη Μικρά Ασία, τα στερεότυπα για αυτούς και οι σχέσεις που ανέπτυξαν με τους ανθρώπους της εποχής.

---

¹ Για τη γλώσσα τους Evans 1995, 9-13 καθώς και OCD s.v. Celtic Languages.

² Εισαγωγικά για τους Κέλτες στο Green 1995, 3-7 και Bridgman 2004/5, 155-162 όπου παρατηρεί πως ο Πολύβιος χρησιμοποιεί 140 φορές τον όρο Γαλάτες και 122 τον όρο Κέλτες, ενίοτε μάλιστα και τους δυο όρους στην ίδια παράγραφο.

Προτού όμως προχωρήσουμε στο θέμα της εργασίας, θα ήταν χρήσιμο να επισημανθούν μερικές παρατηρήσεις που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής της. Αρχικώς παρατηρούμε πως η βιβλιογραφία αντιμετώπισε τους Γαλάτες με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Ήδη από τις αρχές του 20ού εντοπίζουμε τα πρώτα έργα που ασχολούνται με τους Γαλάτες της ελληνιστικής περιόδου με την πλειονότητά τους να είναι δημοσιεύσεις Γάλλων ερευνητών.³ Αξιόλογη υπήρξε επίσης η πρώτη προσπάθεια καταγραφής ενός corpus με όλες τις αρχαίες αναφορές που μας έχουν διασωθεί σχετικά με τους Κέλτες / Γαλάτες από τον William Dinan, με τίτλο *Monumenta Historica Celtica* δημοσιευμένο το έτος 1911.⁴ Παρόλα αυτά η πλειονότητα των ιστορικών αντιμετώπιζε τους Γαλάτες σχεδόν αποκλειστικά ως μισθοφόρους που εισέβαλαν βίαια στον ελληνικό χώρο. Η μεγαλύτερη τομή στις γαλατικές σπουδές λαμβάνει χώρα τη δεκαετία του 1990 και συγκεκριμένα το 1993 και 1996 αντίστοιχα, με τις εξειδικευμένες μονογραφίες των Mitchell και Strobel οι οποίοι μελέτησαν την περιοχή της Ανατολίας και ειδικότερα την ιστορία των Γαλατών.⁵ Έκτοτε η έρευνα έχει προχωρήσει αρκετά μέσα από μια ολοένα αυξανόμενη παραγωγή επιστημονικών δημοσιεύσεων κυρίως σε αρχαιολογικά περιοδικά και άρθρα συλλογικών τόμων. Επιφανέστερος μελετητής αυτής της νέας περιόδου είναι ο ιστορικός Coşkun με μια πληθώρα δημοσιεύσεων στοχευμένη πάνω σε διάφορα προβληματικά σημεία της εξιστόρησης των πηγών μας σχετικά με τους Γαλάτες. Η μεταστροφή του ερευνητικού ενδιαφέροντος σε θέματα που μπορούν να χαρακτηριστούν πως βρίσκονται στις παρυφές της μελέτης της αρχαιότητας, πόσο μάλλον της κλασικής αρχαιότητας, μπορεί να αιτιολογηθεί πειστικά. Ο 20ός αιώνας μπορούμε να πούμε πως αποτέλεσε σημείο αναφοράς για τη μελέτη αυτού που σήμερα ονομάζουμε «ελληνιστικός κόσμος». Με

---

³ Οι πιο σημαντικές έχουν χρησιμοποιηθεί στην παρούσα εργασία. Εικάζω πως το ενδιαφέρον των Γάλλων αρχαιολόγων-ιστορικών της εποχής ήταν διττής φύσης. Αφενός οι Γαλάτες όντας Κέλτες στην καταγωγή αποτελούν τους αρχαίους πρόγονους του γαλλικού έθνους και ως εκ τούτου δελεαστικό θέμα μελέτης για τον γαλλόφωνο επιστημονικό κόσμο και αφετέρου η παρουσία τους και η συμμετοχή τους στα του ελληνικού πολιτισμού, ιδίως της ελληνιστικής περιόδου, καθιστά κατά μια έννοια τους σύγχρονους Γάλλους άμεσους κοινωνούς και μετέχοντες του κλασικού παρελθόντος.

⁴ Όπως είναι αναμενόμενο, η συγκεκριμένη μονογραφία θεωρείται παρωχημένη ως και προβληματική σε κάποια σημεία. Μολαταύτα είναι ενδεικτική της ύπαρξης ξεχωριστού ενδιαφέροντος για αυτούς τους αρχικώς λησμονημένους βάρβαρους της κλασικής αρχαιότητας

⁵ Mitchell 1993 και Strobel 1996. Στην παρούσα εργασία έχουν χρησιμοποιηθεί και οι δυο μονογραφίες από κοινού με αρκετά μεταγενέστερα άρθρα των Mitchell και Strobel που συμπληρώνουν την εικόνα μας για το θέμα που μας απασχολεί.

το μνημειώδες έργο του, *Geschichte des Hellenismus* γραμμένο μεταξύ 1836-1843, ο Gustav Droysen μετατόπισε την προσοχή των ερευνητών στον κόσμο που δημιουργήθηκε μετά τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου. Η ενασχόληση μάλιστα των ιστορικών της αρχαιότητας, με προεξέχοντες προσωπικότητες όπως για παράδειγμα ο Γάλλος επιγραφικός Louis Robert, με την ευρύτερη περιοχή της Μικράς Ασίας, δημιούργησε ένα πλαίσιο μέσα από το οποίο μπορεί να αιτιολογηθεί το ολοένα εντονότερο ενδιαφέρον των αρχαιογνωστικών επιστημόνων για τους Γαλάτες και την κοινωνία τους.

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί ταυτόχρονα να αποτελέσει μια εισαγωγή για το ελληνόφωνο κοινό, σχετικά με τη μελέτη των Γαλατών και παράλληλα να αξιολογήσει τις πηγές κριτικά και κυρίως συγκριτικά ώστε να εξαχθούν νέα συμπεράσματα και να ενισχυθούν κάποια παλαιότερα. Για τον σκοπό αυτό, επιχειρήθηκε μια διαχρονική μελέτη του γαλατικού «φαινομένου» από τις απαρχές της παρουσίας τους στον ελληνικό κόσμο μέχρι την τελική μετατροπή τους σε μια ρωμαϊκή επαρχία, χωρίς να υπάρχουν κάποιες επιστημονικές αξιώσεις σχετικά με τη μεταγενέστερη ιστορία των Γαλατών και τον σταδιακό εκχριστιανισμό τους. Αυτός ο άθλος υπερβαίνει κατά πολύ τις όποιες βλέψεις μιας μεταπτυχιακής εργασίας καθώς απαιτείται εποπτική θεώρηση όχι μόνο της ρωμαϊκής ιστορίας αλλά συνάμα και των Βιβλικών Σπουδών.⁶ Από κοινού με τη συγκριτική μελέτη των πηγών επιχειρήθηκε μια επικουρική ανάλυση της εικονιστικής τέχνης και των ποικίλων αποτυπώσεων των Γαλατών σε αυτήν, κάτι που πιστεύω ότι απουσιάζει από αρκετές έρευνες που επικεντρώνονται είτε σχεδόν αποκλειστικά στις γραπτές μαρτυρίες είτε στον αρχαιολογικό σχολιασμό των γαλατικών απεικονίσεων. Η ανάλυση είναι φιλολογική και ιστορική, οφείλοντας όμως να παραδεχθώ με παρρησία πως η δεύτερη υπερτερεί της πρώτης. Ευελπιστώ πως για το τελικό αποτέλεσμα και οι δυο προαναφερθέντες στόχοι αυτής της προσπάθειας επιτεύχθηκαν με επιστημονική επάρκεια.

---

⁶ Οι Γαλάτες είναι σήμερα περισσότερο γνωστοί ως αποδέκτες μιας επιστολής του Αποστόλου Παύλου προς αυτούς με τον τίτλο *Πρὸς Γαλάτας*. Η μελέτη αυτής της επιστολής εμπίπτει στην αρμοδιότητα των ερευνητών των Βιβλικών Σπουδών χωρίς όμως να αποκλείεται μια μελλοντική ιστορικο-φιλολογική αξιοποίησή της προς όφελος των αρχαιογνωστικών επιστημών.

Κεφάλαιο 1

1.1. Εισβολή στους Δελφούς

Το έτος 280 π.Χ. η Μακεδονία βρίσκονταν σε μια περίοδο αναταραχής. Οι δυναστικές διαμάχες μεταξύ των δυο επικρατέστερων διαδόχων του θρόνου, του Πτολεμαίου Κεραυνού και του Αντίγονου Γονατά είχαν αφήσει το βασίλειο αποδυναμωμένο και ανοργάνωτο. Ο Πτολεμαίος προκειμένου να αποκτήσει δυνατά πολιτικά ερείσματα για τον θρόνο και να αντιμετωπίσει τον Αντίγονο, προσπάθησε να ενισχύσει τους δεσμούς του με το βασίλειο των Σελευκιδών ενώ παράλληλα έδωσε μεγάλη προσοχή στη συμμαχία του με τον Πύρρο της Ηπείρου, βοηθώντας τον κατά τις ιταλικές εκστρατείες του με στρατιωτικές δυνάμεις. Ταυτόχρονα όμως, στα βόρεια σύνορα του βασιλείου είχε συγκεντρωθεί ένα μεγάλο πλήθος Κελτών το οποίο αποτελούσε το δεύτερο μεγάλο κύμα της μετανάστευσης των κελτικών φύλων προς την υπόλοιπη Ευρώπη που είχε ξεκινήσει 120 χρόνια νωρίτερα (Χάρτης 1 σελ. 108). Οι Κέλτες αυτοί, εκμεταλλεύτηκαν την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στη Μακεδονία και εισέβαλλαν σε αυτήν με ηγέτη τους τον Βόλγιο, ενώ την ίδια στιγμή μια άλλη δύναμη τους με αρχηγό τον Κερέθριο εισέβαλλε στην ανυπεράσπιστη Θράκη. Ο Πτολεμαίος, ενεργώντας απερίσκεπτα, τους αντιμετώπισε χωρίς να συγκεντρώσει πρώτα το απαιτούμενο στράτευμα με αποτέλεσμα ο μακεδονικός στρατός να ηττηθεί ολοκληρωτικά τον χειμώνα του 279 π.Χ. μεταξύ Ιανουαρίου και Φλεβάρη. Ο ίδιος ο Πτολεμαίος θανατώθηκε και οι Κέλτες έμπηξαν το κεφάλι του σε ένα δόρυ. Ο τρόπος μάλιστα που ενήργησε εναντίον τους, δηλαδή με βιασύνη του απέδωσε μεταθανάτια το συνοδευτικό Κεραυνός. Στη συνέχεια λεηλάτησαν την ενδοχώρα της Μακεδονίας. Η ταχύτητα με την οποία έδρασαν οι Κέλτες έπιασε απροετοίμαστους όχι μόνο τους Μακεδόνες αλλά και τους Έλληνες της ηπειρωτικής Ελλάδας με αποτέλεσμα οι δεύτεροι να μην είναι επαρκώς προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουν μια βαρβαρική εισβολή από τον βορρά.⁷ Παρόλα αυτά, ο Μακεδόνας Σωσθένης κατάφερε να αντιμετωπίσει τον Βόλγιο το θέρος του 279 π.Χ. με όσες δυνάμεις μπορούσε να συγκεντρώσει. Τον φθινόπωρο του 279 όμως μια νέα εισβολή έλαβα χώρα. Ένας αρχηγός των Κελτών, με το όνομα Βρέννος, παρακινούσε συνεχώς τους συντρόφους

---

⁷ Για μια περιγραφή των γεγονότων που προηγήθηκαν της εισβολής στους Δελφούς Malcolm 2008, 80-81 καθώς και Strootman 2005, 106-107. Πανσ. Χ 19, 7 για τα ονόματα των Κελτών και τον Πτολεμαίο. Επίσης για τον Πτολεμαίο Διοδ. Σικ. XXII 3, 1-2.

του προκειμένου να τους πείσει για μια εισβολή στην πλούσια και αφύλακτη νότια Ελλάδα, της οποίας τα ιερά ήταν γεμάτα χρυσό και ασήμι.⁸

Η εισβολή των Κελτών και οι μάχες που έδωσαν οι Έλληνες για να τους απωθήσουν στις Θερμοπύλες και στους Δελφούς τροφοδότησαν τους αρχαίους συγγραφείς με ένα εθνικό έπος αντίστοιχο των Περσικών πολέμων της κλασικής περιόδου. Η κύρια πηγή πληροφόρησής μας για τα γεγονότα της εισβολής, είναι ο περιηγητής Πausanίας, ένας συγγραφέας που όπως θα δούμε στη συνέχεια προσπάθησε να ταυτίσει τα περσικά με τους αγώνες κατά των Κελτών, μέσα από μια αρκετά δραματοποιημένη αφήγηση, εμποτισμένη με στοιχεία πανελλήνιου πατριωτισμού. Η εξιστόρηση της εισβολής όμως παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες εξαιτίας της αποσπασματικής φύσης των πηγών μας καθώς και της έντονης ελληνοκεντρικής οπτικής τους.⁹ Ο Pausanias μας πληροφορεί πως η δύναμη των βαρβάρων που συγκεντρώθηκε ήταν 152.000 πεζοί και 24.000 ιππείς.¹⁰ Παρόλο που οι συγκεκριμένοι αριθμοί φαντάζουν υπερβολικοί, η αντίδραση των ελληνικών πόλεων υπήρξε πάντοτε κατά τον Pausanias τουλάχιστον πεσιμιστική:

παρασκευῆ μὲν τοσαύτη καὶ μετὰ διανοίας τοιαύτης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ὁ Βρέννος ἤλανε· τοῖς δὲ γε Ἑλλῆσι κατεπεπτώκει μὲν ἐς ἅπαν τὰ φρονήματα, τὸ δὲ ἰσχυρὸν τοῦ δείματος προῆγεν ἐς ἀνάγκην τῇ Ἑλλάδι ἀμύνειν. ἐόρων δὲ τὸν ἐν τῷ παρόντι ἀγῶνα οὐχ ὑπὲρ ἐλευθερίας γενησόμενον, καθὰ ἐπὶ τοῦ Μήδου ποτέ, οὐδὲ δοῦσιν ὕδωρ καὶ γῆν τὰ ἀπὸ τούτου σφίσι ἀδειαν φέροντα· ἀλλὰ τὰ τε ἐς Μακεδόνας καὶ Θρᾶκας καὶ Παιόνας τὰ ἐπὶ τῆς προτέρας καταδρομῆς τῶν Γαλατῶν ἔτι σφίσι ἐκείτο ἐν μνήμῃ, καὶ τὰ ἐν τῷ παρόντι τὰ ἐς Θεσσαλοὺς παρανομήματα ἀπηγγέλλετο. ὡς οὖν ἀπολωλέναι δέον ἢ δ' οὖν ἐπικρατεστέρους εἶναι, κατ' ἄνδρα τε ἰδίᾳ καὶ αἱ πόλεις διέκειντο ἐν κοινῷ.

Πaus. X 19, 12

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα διακρίνεται με γλαφυρό τρόπο το πνεύμα της εποχής όσον αφορά το πώς έβλεπαν οι Έλληνες τη συγκεκριμένη εισβολή. Το φρόνημά τους υπήρξε χαμηλό, ενώ ο τρόμος που συνόδευε τις αφηγήσεις των πεπραγμένων των Κελτών σε Μακεδονία, Θεσσαλία και Θράκη συνέβαλλε στο κλίμα πανικού που ακολούθησε. Παρουσιάζει αξιοσημείωτο ενδιαφέρον η σύγκριση με τα περσικά και το γεγονός πως αυτή τη φορά οι Έλληνες δεν θα σωθούν εάν διαλέξουν την υποταγή. Σε

⁸ Paus. X 19, 8 και Διοδ. Σικ. XXII 9, 1. Ο Διόδωρος μάλιστα αναφέρει πως το μαντείο των Δελφών ήταν εξ αρχής ο κύριος στόχος του Βρέννου.

⁹ Nachtergaele 1977, 16-27.

¹⁰ Paus. X 19, 9.

αυτό τον πόλεμο δεν απειλείται η ελευθερία των ελληνικών πόλεων αλλά η ίδια η ύπαρξή τους. Στο σημείο αυτό, αξίζει να εξετάσουμε διεξοδικότερα την ταύτιση των Κελτών με τους Πέρσες. Ο Πausanias συγκεκριμένα σε αρκετά σημεία του έργου του προσπαθεί να αντιγράψει τον Ηρόδοτο και το πνεύμα του. Ο Nachtergaeel έχει εντοπίσει πως τα μοτίβα της κίνησης των στρατών και αρκετές λεπτομέρειες από τις συγκρούσεις που έλαβαν χώρα είναι εμπνευσμένα σχεδόν αυτούσια από το ηροδότειο έργο.¹¹ Έτσι όταν οι Κέλτες καταφτάνουν στις Θερμοπύλες το 279 π.Χ. ο Πausanias επηρεασμένος προφανώς από τον εξωραϊσμό του κλασικού παρελθόντος, επαινεί σε δυο διαφορετικές περιπτώσεις τους Αθηναίους για το θάρρος που επέδειξαν απέναντι στους βάρβαρους.¹² Σε άλλες περιπτώσεις, η σύγκριση μεταξύ Περσών και Κελτών αναφέρεται ρητά από τον ίδιο τον συγγραφέα. Συγκεκριμένα, σε ένα σημείο του έργου του, οι γαλατικές ασπίδες που κατατέθηκαν ως λάφυρα στον ναό του Απόλλωνα στους Δελφούς παρομοιάζονται με αυτές των Περσών που άφησαν οι Αθηναίοι όταν τους νίκησαν στον Μαραθώνα. Σε μια άλλη περίπτωση με ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον, ο Πausanias περιγράφει τον ιδιαίτερο τρόπο που μάχονταν οι Κέλτες ιππείς. Αυτοί, όπως μας πληροφορεί, συνοδεύονται από δυο δούλους οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με το εξής καθήκον, όταν ο αναβάτης τραυματιστεί ή σκοτωθεί, ένας από τους δούλους παίρνει τη θέση του, σε περίπτωση δε που σκοτωθεί και αυτός τότε ο δεύτερος δούλος με τη σειρά του παίρνει τη θέση του ιππέα. Ο Πausanias ταυτίζει αυτή την πρακτική με τους ομόνυμους Αθανάτους των Περσών, ενώ μας δίνει και τη κελτική λέξη για το άλογο το οποίο ονομάζεται *μάρκαν* ενώ ο τρόπος μάχης *τριμαρκισίαν*.¹³ Μολονότι η διάθεση του συγγραφέα να αποδώσει σωστά στοιχεία για τη γλώσσα και τον τρόπο μάχης του εχθρού παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αξίζει να εξετάσουμε αυτά τα δυο επιχειρήματα περί ταύτισης Περσών και Κελτών. Αρχικώς, όπως θα δούμε και στη συνέχεια αυτή της εργασίας, οι κελτικές ασπίδες ουδόλως μοιάζουν με αυτές των Περσών. Επιπλέον η ταύτιση Αθανάτων και *τριμαρκισίας* δεν ευσταθεί διότι στην πρώτη περίπτωση είχαμε σώμα επίλεκτων, ενώ στη δεύτερη ο δούλος αντικαθιστά τον κύριό του. Εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε πως ο Πausanias επιτηδευμένα

---

¹¹ Για τη σύγκριση μεταξύ των αποσπασμάτων Nachtergaeel 1977, 147-148: Πaus. X 21, 1 – Ηροδ. VII 211, 3 και VII 212, 2. Πaus. X 21, 2 – Ηροδ. VII 211, 2 και VII 211, 3. Πaus. X 21, 4 – Ηροδ. VII 223, 3. Πaus. X 21, 5 – Ηροδ. VII 226, 1.

¹² Συγκεκριμένα Πaus. X 21, 4-5.

¹³ Πaus. X 19, 4 για τις ασπίδες και X 19, 10-11 για τον τρόπο που μάχεται το κελτικό ιππικό.

προσπαθεί με την επίκληση στο παρελθόν και τις υπερβολές να δώσει μεγαλύτερη αξία στην αφήγησή του.

Παρά το γεγονός όμως πως ο Πausανίας προσπαθεί να ταυτίσει τους Πέρσες και τους Κέλτες, τα όσα ακολούθησαν, δηλαδή η μάχη στις Θερμοπύλες και η αποτυχημένη επίθεση στους Δελφούς, είναι αυτά που δίνουν τις πιο χαρακτηριστικές πληροφορίες για τα έργα και τη φύση των Κελτών. Οι ελληνικές δυνάμεις που συγκεντρώθηκαν στις Θερμοπύλες θύμιζαν όντως ένα πανελλήνιο στράτευμα. Αυτές αποτελούνταν από 10.000 Βοιωτούς οπλίτες και 500 ιππείς, 3.000 πεζούς Φωκείς και 500 ιππείς, 400 Μεγαρείς ιππείς και 700 πεζούς από την Λοκρίδα, 1000 πεζούς Αθηναίους από κοινού με 500 ιππείς και ναυτικές δυνάμεις, 1000 μισθοφόρους σταλμένους από τον Αντίγονο Γονατά και τον Αντίοχο τον Ι των Σελευκιδών καθώς και 7.000 πεζούς και 790 ψιλούς από την Αιτωλία.¹⁴ Οι πληροφορίες για τη μάχη που μας δίνει ο Πausανίας είναι οι ακόλουθες, στην αρχή οι Κέλτες μέσω τεχνάσματος και εκμεταλλεζόμενοι το μεγάλο μέγεθος των σωμάτων τους κατάφεραν να υπερκεράσουν την αντίσταση των Ελλήνων, οι οποίοι προσπάθησαν καταστρέφοντας κάποιες γέφυρες να εγκλωβίσουν τους βάρβαρους. Μετά από μια σύντομη πολιορκία της Ηράκλειας, πόλης που πλέον άνηκε στο αιτωλικό κοινό, και αφού δεν την κατέλαβαν αναμετρήθηκαν με τους Έλληνες στις Θερμοπύλες όπου και ηττήθηκαν εξαιτίας του στενού περάσματος και της λυσσαλέας ελληνικής άμυνας.¹⁵ Αυτό που προξενεί εντύπωση στον Πausανία όμως είναι το γεγονός ότι σε αντίθεση με τους Έλληνες που περισυλλέγουν τους νεκρούς, οι Κέλτες δείχνουν αδιαφορία για τους δικούς τους. Παραδόξως ενώ θα περιμέναμε να αποδώσει αυτή τη συμπεριφορά σε κάποιο χαρακτηριστικό της φύσης των βαρβάρων, ο ίδιος παρατηρεί πως μάλλον η αδιαφορία για τους νεκρούς ήταν ένα σκόπιμο κόλπο προκειμένου να δείξουν στους Έλληνες ότι είναι ανελέητοι και αδιάφοροι για όσους δικούς τους χάνονται.¹⁶

Ο Βρέννος λοιπόν, αφού αναγνώρισε πως οι Αιτωλοί είναι οι πιο σκληροί αντίπαλοι που είχε να αντιμετωπίσει στις Θερμοπύλες εφάρμοσε ένα τέχνασμα αντιπερισπασμού, έτσι ώστε να καταφέρει να αποτραβήξει τις αιτωλικές δυνάμεις από το σημείο της

---

¹⁴ Nachtergaele 1977, 142-143 καθώς και Πaus. X 20, 1-5 όπου πάλι γίνεται αναφορά στα περσικά και στη δύναμη που συγκέντρωσαν οι Έλληνες προκειμένου να αντιπαρατεθούν με τον Ξέρξη.

¹⁵ Πaus. X 20, 6 μέχρι και το 21, 4 για τα γεγονότα που προηγήθηκαν της μάχης και τη σύγκρουση στις Θερμοπύλες.

¹⁶ Πaus. X 21, 6-7.

σύγκρουσης.¹⁷ Ένα μεγάλο τμήμα της δύναμης των Κελτών λοιπόν, κατευθύνθηκε μέσω της Θεσσαλίας προς την Αιτωλία και συγκεκριμένα έφτασαν στην πόλη Κάλλιον.

Η περιγραφή της λεηλασίας της αιτωλικής πόλης αξίζει να παρατεθεί αυτούσια:

ἀνοσιώτατά τε ὧν ἀκοῆ ἔπιστάμεθα καὶ οὐδὲν τοῖς ἀνθρώπων τολμήμασιν ὄμοια. γένος μὲν γε πᾶν ἐξέκοψαν τὸ ἄρσεν, καὶ ὁμοίως γέροντές τε καὶ τὰ νήπια ἐπὶ τῶν μητέρων τοῖς μαστοῖς ἐφρονέετο: τούτων δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ γάλακτος πιότερα ἀποκτείνοντες ἔπινόν τε οἱ Γαλάται τοῦ αἵματος καὶ ἤπτοντο τῶν σαρκῶν. γυναῖκες δὲ καὶ ὅσοι ἐν ὥρᾳ τῶν παρθένων, ὅσαι μὲν φρονήματός τι αὐτῶν εἶχον, ἐαυτὰς ἔφθησαν ὡς ἠλίσκετο ἡ πόλις διειργασμέναι: τὰς δὲ ἔτι περιούσας ἐς ἰδέαν ὕβρεως πᾶσαν μετὰ ἀνάγκης ἤγον ἰσχυρᾶς, ἅτε ἴσον μὲν ἐλέου, ἴσον δὲ τὰς φύσεις καὶ ἔρωτος ἀπέχοντες. καὶ ὅσαι μὲν τῶν γυναικῶν ταῖς μαχαίραις τῶν Γαλατῶν ἐπετύγχανον, αὐτοχειρία τὰς ψυχὰς ἠφίεσαν: ταῖς δὲ οὐ μετὰ πολὺ ὑπάρξειν τὸ χρεῶν ἔμελλεν ἢ τε ἀσιτία καὶ ἡ ἀυπνία, ἀστεγῶν βαρβάρων ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλοις ὑβρίζοντων: οἱ δὲ καὶ ἀφεισίσαις τὰς ψυχὰς, οἱ δὲ καὶ ἤδη νεκραῖς συνεγίνοντο ὁμῶς.

Παυσ. X 22, 3-4

Το συγκεκριμένο κομμάτι του έργου αποτελεί πραγματικά θησαυρό στοιχείων για το πώς έβλεπαν οι Έλληνες τους βάρβαρους Κέλτες. Οι σφαγές που ακολούθησαν την κατάληψη της πόλης δεν περιορίστηκαν μόνο στους άρρενες που βρίσκονταν σε μάχιμη ηλικία, αλλά και στους γέρους και στα παιδιά, ενώ ακολούθησε κανιβαλισμός και νεκροφιλία επί των πτωμάτων. Οι δε γυναίκες, προφανώς επειδή αιφνιδιάστηκαν όπως όλη η πόλη από την επίθεση, δεν είχαν ευκαιρία να θανατωθούν από τους άντρες τους, οπότε η μόνη λύση ήταν η αυτοκτονία από κάποιο κελτικό ξίφος.¹⁸ Παρά το γεγονός πως αυτό το κομμάτι του έργου αποτελεί απαύγασμα στερεοτύπων, οι αρχαιολογικές έρευνες τεκμηριώνουν τις εκτεταμένες καταστροφές που υπέστη η πόλη.¹⁹ Όπως ήταν αναμενόμενο οι Αιτωλοί αποχώρησαν από τις Θερμοπύλες και

¹⁷ Παυσ. X 22, 2.

¹⁸ Στην αρχαιότητα, το σύνηθες σε μια πολιορκία ήταν να θανατώνονται οι γυναίκες από τους άντρες τους για να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού, Chaniotis 2005, 111. Το συγκεκριμένο απόσπασμα του Πausανία υπονοεί πως όλες οι γυναίκες βιάστηκαν πρώτα και έπειτα αυτοκτόνησαν. Για το στερεότυπο του κανιβαλισμού και της νεκροφιλίας των βαρβάρων, Strootman 2005, 118-119. Επίσης Ιωαννίδου 1999, 85-87 όπου αναφέρονται τα παραδείγματα των Αιγυπτίων και των Εβραίων στην ελληνορωμαϊκή λογοτεχνική παράδοση. Το θέμα του κανιβαλισμού αποτελεί σταθερό στερεότυπο για πολλές φυλές ακόμα και σήμερα, Eriksen 2001, 265.

¹⁹ Παπαχατζής 1981, 376 υπ. 3-4 καθώς και 378-379 υπ. 1. Επίσης Habicht 1998, 34.

κατευθύνθηκαν προς το Κάλλιον, όπου με τη συνοδεία όλων των ικανών Αιτωλών που μπορούσαν να πολεμήσουν, ανδρών, γερόντων ακόμα και γυναικών, καταφέρνουν να εκδικηθούν τους Κέλτες προξενώντας τους μεγάλες απώλειες.²⁰ Όσον αφορά την κατάσταση στις Θερμοπύλες, αυτή είχε ως εξής κατά τον Πausανία. Οι Έλληνες προδομένοι από τους συμπατριώτες τους, Αινιάνες και Ηρακλεώτες, οι οποίοι κάνουν ό,τι μπορούν για να διώξουν τους Κέλτες από τα εδάφη τους, αναγκάζονται να υποχωρήσουν από το στενό όταν οι Κέλτες ανακαλύπτουν ένα πέρασμα που τους οδηγεί στα μετόπισθεν. Όλες οι ελληνικές δυνάμεις αποσύρθηκαν στις πόλεις τους για την προστασία τους. Οι παραλληλισμοί με τα περσικά όπως βλέπουμε συνεχίζονται.²¹

Ο Βρέννος εφόσον κατάφερε να υπερκεράσει τις δυνάμεις των Ελλήνων, κατευθύνθηκε προς το ιερό των Δελφών που όπως είδαμε αποτέλεσε πρωταρχικό του στόχο. Εδώ για πρώτη φορά στην αφήγηση έχουμε τη θεϊκή παρέμβαση του Απόλλωνα ο οποίος διαβεβαιώνει τους πιστούς που είχαν καταφύγει στο ιερό πως αυτός θα τους προστατέψει από τους βάρβαρους μαζί με τις λευκές κόρες.²² Από αυτό το σημείο και έπειτα ο Πausανίας περιγράφει τη συμμετοχή των Θεών στην υπεράσπιση του ιερού από κοινού με τις ελληνικές δυνάμεις που έμειναν στην περιοχή. Συγκεκριμένα το μεγαλύτερο βάρος του αγώνα το σήκωσαν οι Φωκείς και οι Αιτωλείς, παρενοχλώντας τα εχθρικά μετόπισθεν συνεχόμενα. Κεραυνοί, σεισμοί, κατολισθήσεις, παγετός και αρκετά φαντάσματα Ελλήνων ηρώων φανερώθηκαν στους Κέλτες, προκαλώντας τους τεράστιες απώλειες. Μετά την επιτυχημένη επίθεση των Φωκίων, οι Κέλτες κυριευτήκαν από θεϊκή μανία, που έστειλε ο Θεός Πάνας, με αποτέλεσμα να αρχίσουν να αλληλοεξοντώνονται. Ο Πausανίας συμπληρώνει την αφήγηση με μια πιο οργανωμένη αντίσταση από πλευράς Ελλήνων, οι οποίοι μόλις πληροφορήθηκαν για

---

²⁰ Πaus. X 22, 5-6, επίσης Chaniotis 2005, 109 για τις γυναίκες που παίρνουν μέρος στον πόλεμο. Σπάνιο φαινόμενο αλλά όχι ασυνήθιστο όταν οι περιστάσεις το απαιτούν.

²¹ Πaus. X 22, 8-11.

²² Πaus. X 22, 12. Για τις Λευκές Κόρες βλέπε επίσης Διοδ. Σικ. XXII 9, 5 όπου η Πυθία απάντησε στο πλήθος πως οι Λευκές Κόρες μαζί με τον Απόλλωνα θα τους προστατέψουν. Ήδη από την αρχαιότητα τις ταύτισαν με την Αθηνά και την Άρτεμη εξαιτίας δυο ναών τους που βρίσκονταν στο ιερό. Οι Αιτωλοί εξάλλου μετά την μάχη των Δελφών δώρισαν στο μαντείο δύο αγάλματα που απεικονίζουν τον Απόλλωνα, δύο αγάλματα με την Αθηνά και την Άρτεμη μαζί με άγνωστο αριθμό δικών τους αγαλμάτων στα οποία απεικονίζονταν οι στρατηγοί τους. Πaus. X 15, 2, επίσης Παπαχατζής 1981, 381 υπ. 1 και Nachtergaele 1977, 156-157. Το μοτίβο της συμμετοχής των Θεών σε αγώνες ενάντιων των βαρβάρων γίνεται πολύ έντονο κατά την ελληνιστική εποχή, Chaniotis όπ. π., 160.

τις δυσχέρειες που αντιμετώπιζαν οι βάρβαροι ξεκίνησαν να τους καταδιώκουν. Το αποτέλεσμα αυτών των επιθέσεων ήταν να τραυματιστεί ο Βρέννος και να αυτοκτονήσει, ενώ οι Κέλτες αποχώρησαν από τους Δελφούς με μεγάλες απώλειες και καταδιωκόμενοι κατά την υποχώρησή τους εωσότου φτάσουν στη Θράκη και περάσουν απέναντι στη Μικρά Ασία.²³

Πριν αναλύσουμε τις πολιτικές προεκτάσεις αυτής της ελληνικής νίκης και τη χρησιμοποίησή της, κυρίως από το κοινό των Αιτωλών, ας εξετάσουμε κάποιες πληροφορίες σχετικά με τον Βρέννο. Όπως μας πληροφορεί ο Διόδωρος ο Σικελιώτης, όταν κάποτε ο Βρέννος έφτασε σε έναν ναό ψάχνοντας χρυσάφι, ασήμι και αναθήματα, γέλασε με τους Έλληνες που απεικονίζουν τους θεούς τους με ανθρωπόμορφα χαρακτηριστικά.²⁴ Γνωρίζουμε σήμερα πως η κελτική θρησκεία δεν απεικόνιζε τους θεούς της με ανθρώπινα χαρακτηριστικά παρά μόνο μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση. Εδώ άθελά του ίσως ο Διόδωρος, μας δείχνει την άποψη που είχαν οι Κέλτες για τους Έλληνες. Για αυτούς ασεβείς ήταν οι δεύτεροι που είχαν το θράσος και τη φαντασία να αναπαριστούν τους θεούς τους κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν. Όσον αφορά την περίφημη αυτοκτονία του Βρέννου, αυτή προσφέρεται για αρκετές ερμηνείες. Αρχικά έχουμε δυο αντικρουόμενες αφηγήσεις για αυτήν, όχι όμως πολύ διαφορετικές. Ο Πausανίας γράφει πως ο Βρέννος αυτοκτόνησε πίνοντας πολύ ανόθευτο κρασί παρόλο που τα τραύματά του δεν ήταν θανάσιμα, ενώ ο Διόδωρος αναφέρει πως ενώ είχε θανάσιμα τραύματα, μάζεψε τους αξιωματικούς του, τους συμβούλευσε να αφήσουν τους νεκρούς τους, να σκοτώσουν τους τραυματίες και να αποχωρήσουν χωρίς λάφυρα. Έπειτα αφού ήπιε αρκετό ανόθευτο κρασί αυτοκτόνησε. Η χρήση μάλιστα του *ἑαυτὸν ἀπέσφαξε*, παραπέμπει σε θάνατο διά του ξίφους.²⁵ Το πιο σημαντικό όμως στον Pausania, δεν είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτοκτόνησε ο Βρέννος αλλά οι λόγοι. Δυο αιτίες εντοπίζει εδώ ο Pausanias στο X 23, 12, «*τῶν δὲ πολιτῶν φόβῳ φασὶν αὐτὸν καὶ τῇ αἰδοῖ πλέον, ἅτε τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι κακῶν αἴτιον*». Ενώ η δεύτερη αιτιολογία είναι λογική και αναμενόμενη εφόσον θεωρείται υπεύθυνος για τόσα μεγάλα κακά που βρήκαν τους Έλληνες, η πρώτη είναι ενδεικτική του πώς σκέφτονταν οι Κέλτες. Έχει υποστηριχθεί πως η αυτοκτονία λειτουργεί ως πράξη πίεσης που δέχεται το υποκείμενο από τον κοινωνικό του περίγυρο και τις σχέσεις που έχει αναπτύξει με αυτόν. Όταν τα

---

²³ Πaus. X 22, 13 – 23, 14.

²⁴ Διοδ. Σικ. XXII 9, 4.

²⁵ Πaus. X 23, 12 και Διοδ. Σικ. XII 9, 2.

αποτελέσματα των πράξεών του επιφέρουν ταπείνωση στο κύρος του, η ντροπή το οδηγεί στην κάθαρση της αυτοκτονίας.²⁶ Η κελτική κοινωνία, όντας μια πολεμική κοινωνία δεν φαίνεται να άφηνε πολλά περιθώρια διαφορετικής ερμηνείας και δικαιολογιών σε περίπτωση ήττας. Μία ακόμα λεπτομέρεια που αναφέρει ο Διόδωρος και ίσως είναι σχετική με την αυτοκτονία του Βρέννου, είναι πως πριν αποχωρήσουν οι Κέλτες από τους Δελφούς τον έθαψαν ενώ άφησαν τους υπόλοιπους νεκρούς άταφους.²⁷ Εφόσον ισχύει ότι ο Βρέννος δεν έμεινε άταφος, τότε ίσως με την αυτοκτονία του να κέρδισε αυτό το μακάβριο προνόμιο, μιας και με τον θάνατό του αποκατέστησε την τάξη για την αδικία που είχε προκαλέσει στους δικούς του, με την κατάληξη αυτής της αποτυχημένης εκστρατείας. Ο πιθανότερος λόγος που σκότωναν όμως τους συμπολεμιστές τους, πρέπει να είχε να κάνει με το ότι δεν είχαν χρόνο να τους κουβαλήσουν μαζί τους εφόσον δέχονταν επιθέσεις από όλες τις πλευρές. Κατά την υποχώρησή τους μάλιστα είχαν να αντιμετωπίσουν και προβλήματα επιμελητείας και τροφοδοσίας.²⁸

Μέσα από αυτές τις πολεμικές συγκρούσεις, ο Πausανίας πετυχαίνει να αναδειξει τους κοινούς αγώνες των Ελλήνων απέναντι σε έναν νέο βάρβαρο και ως εκ τούτου να σφυρηλατήσει μια νέα πανελλήνια ιδεολογία. Τρεις νεκροί Έλληνες που μνημονεύονται κατά τη διάρκεια των μαχών ξεδιπλώνουν πολλές πληροφορίες για αυτή την ιδεολογία. Το ταφικό επίγραμμα του Αθηναίου Κυδία που σώζει ο Πausανίας είναι διαφωτιστικό:

ημαρλα δὴ ποθέουσα νέαν ἔτι Κυδίου ἤβην ἀσπίς ἀριζήλου φωτός, ἄγαλμα Διί, ἃς διὰ δὴ πρώτας λαιὸν τότε πῆχυν ἔτεινεν, εὖτ' ἐπὶ τὸν Γαλάταν ἤκμασε θοῶρος Ἄρης.

Πaus. X 21, 5

Ο νεαρός Αθηναίος, μνημονεύεται για το θάρρος που τον διακατείχε όταν επιτέθηκε από τους πρώτους εναντίων των βαρβάρων. Όταν αντίστοιχα ο Φωκικός Τελεσάρχης σκοτώνεται ηγούμενος της άμυνας κατά των Κελτών, καθώς αυτοί προσπαθούσαν να κυκλώσουν τους Έλληνες μέσα από ένα πέρασμα, ο Πausανίας αφιερώνει αυτά τα λόγια:

---

²⁶ Πετρόπουλος 2006, 50-51.

²⁷ Για τους άταφους νεκρούς τους Διοδ. Σικ. XXII 9, 2, Πaus. X 21, 6.

²⁸ Διοδ. Σικ. XXII 9, 1.

καὶ νικῶσι μὲν τοὺς βαρβάρους τῇ μάχῃ, αὐτὸς δὲ ἔπεσεν ὁ Τελέσαρχος, ἀνὴρ εἴπερ τις καὶ ἄλλος πρόθυμος ἐς τὰ Ἑλλήνων.

Παυσ. X 22, 1

Ο τελευταίος πεσόντας που μας δίνεται, είναι ο Αλεξίμαχος, Φωκιδεύς και αυτός. Ο Αλεξίμαχος πέθανε:

ὄς ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ μάλιστα Ἑλλήνων ἡλικίας τε τῷ ἀκμάζοντι καὶ ἰσχύι σώματος καὶ τῷ ἐρρωμένῳ τοῦ θυμοῦ κατεχρήσατο ἐς τῶν βαρβάρων τὸν φόνον.

Παυσ. X 23, 3

Οι τρεις αυτοί πεσόντες μαζί με όλους τους άλλους που σκοτώθηκαν σε αυτόν τον πόλεμο, μείνανε στη συλλογική μνήμη ως προστάτες του ελληνισμού που θυσιάστηκαν πάνω στο άνθος της ηλικίας τους για την κοινή σωτηρία της πατρίδας. Ο Πausanias βέβαια μεταχειρίζεται με ιδιαίτερο τρόπο και αυτούς που συνεργάστηκαν με τους εισβολείς. Για τους κατοίκους του Μαλιακού κόλπου που βοήθησαν τον Βρέννο να περάσει απέναντι, χρησιμοποιεί την εξής φράση Παυσ. X 20, 8: «οἱ δὲ ἦνυον τὸ ἔργον σπουδῆ, τῷ τε ἐκείνου δέει καὶ ἀπελθεῖν ἐκ τῆς χώρας σφίσιν ἐπιθυμοῦντες τοὺς βαρβάρους μηδὲ ἐπὶ πλέον κακουργεῖν μένοντας». Η ταχύτητα με την οποία αυτοί επιτέλεσαν το έργο ίσως χρησιμοποιείται περιπαικτικά, τονίζοντας με έμμεσο τρόπο ότι προτίμησαν τη συνεργασία από τον κοινό αγώνα με τους υπόλοιπους Έλληνες. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με την έτερη περίπτωση συνεργασίας. Όταν οι Ηρακλεάτες και οι Αινιάνες βοήθησαν τους Κέλτες να χρησιμοποιήσουν το ίδιο πέρασμα που ακολούθησαν οι Πέρσες για να κυκλώσουν τους Έλληνες, ο Πausanias τόνισε πως δεν το κάνανε από φθόνο και μίσος προς τους υπόλοιπους Έλληνες, αλλά επειδή προτίμησαν να υποφέρουν οι υπόλοιποι παρά αυτοί. Συμπληρώνει μάλιστα με απογοητευμένο ύφος έναν στίχο του Πίνδαρου, στίχο που τονίζει ότι το να υποφέρουν οι άλλοι είναι προτιμότερο από το να υποφέρουμε εμείς.²⁹ Ως κατακλείδα της κοινής ιδεολογίας ας χρησιμοποιήσουμε την επίκληση στην εθνική θρησκεία και τις θεότητες αυτής, που παρεμβαίνουν στα κοινά για να σώσουν τους Έλληνες. Για παράδειγμα όταν οι κάτοικοι της Μαντινείας ισχυρίστηκαν πως με τη βοήθεια του Ποσειδώνα νίκησαν σε κάποια μάχη, ο Πausanias χρησιμοποιεί το παράδειγμα του Απόλλωνα που κατατρόπωσε τους Κέλτες στους Δελφούς για να επικυρώσει τον ισχυρισμό τους. Ο

---

²⁹ Παυσ. X 20, 8 και 22, 9.

ίδιος πίστευε μάλιστα ότι η επέμβαση των θεών στους Δελφούς ήταν η πιο τεκμηριωμένη παρέμβαση των Θεών στις ελληνικές υποθέσεις.³⁰

Μια αποτίμηση του έργου του Πausανία θα επισήμαινε πως ο Πausανίας υπήρξε πατριώτης και ως εκ τούτου δεν είναι αντικειμενικός σε αυτές τις αφηγήσεις. Υπεραμύνεται της Αθήνας και μιας πανελλήνιας ιδέας ενώ φαίνεται να αξιολογεί τις ελληνικές πόλεις ανάλογα με το τι στάση κρατούν στους λεγόμενους «εθνικούς» κινδύνους της εποχής του. Η αποστροφή του προς τους Κέλτες δεν διαφέρει πάρα πολύ από αυτήν που τρέφει για τους Μακεδόνες και όσους γενικά προσπάθησαν να καταλάβουν διά της βίας τα εδάφη στα οποία άκμασε ο ελληνικός κλασικός πολιτισμός.³¹ Όπως είναι αναμενόμενο όμως, οι σύγχρονοι Έλληνες της μάχης, δεν θα άφηναν μια τέτοια νίκη απέναντι σε έναν βάρβαρο εχθρό ανεκμετάλλευτη. Ήδη από πολύ νωρίς μάλιστα, οι πόλεις της νοτίου Ελλάδας αντιλήφθηκαν την αξία που θα είχε η μνημόνευση και η χρησιμοποίηση μιας τέτοια επιτυχίας.³² Η δύναμη που φαίνεται να επωφελήθηκε περισσότερο από αυτή την νέα εποποιία του ελληνισμού, ήταν το κοινό των Αιτωλών. Οι κελτικές επιδρομές έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της αιτωλικής ταυτότητας και στην μετατροπή της από μια τοπική δύναμη με άτακτο στρατό, σε μια πολυεθνική περιφερειακή δύναμη της ηπειρωτικής Ελλάδας. Όπως παρατηρεί εύστοχα ο Scholten, οι Αιτωλοί θα μπορούσαν να αποφύγουν τον κίνδυνο, να οχυρωθούν στις πόλεις τους και να μην σπεύσουν για τη σωτηρία των Δελφών. Προτίμησαν όμως να πολεμήσουν έναν υπέρτερο εχθρό.³³ Οι Αιτωλοί όμως δεν ήταν οι μόνοι κερδισμένοι από αυτές τις μάχες. Μετά την επιτυχημένη άμυνα απέναντι στους Κέλτες που προσπάθησαν να λεηλατήσουν το ιερό των Δελφών, οι Φωκείς που είχαν απωλέσει τις δυο θέσεις που κατείχαν στη Δελφική Αμφικτιονία, κατάφεραν και ανέκτησαν τις δυο αυτές θέσεις. Οι Αιτωλείς πήρανε και αυτοί με τη σειρά τους θέσεις και μάλιστα αυτές που κατείχαν κάποτε οι βασιλείς των Μακεδόνων.³⁴ Κίνηση με σαφέστατο πολιτικό συμβολισμό.

---

³⁰ Πaus. VIII 10, 9 και Πaus. X 23, 1, *τὰ ἐκ τοῦ θεοῦ ταχύ τε καὶ ὧν ἴσμεν φανερώτατα*. Ο Παπαχατζής πιστεύει πως όλες αυτές οι ιστορίες θεϊκής παρέμβασης αποτελούν ελαφρώς παραλλαγμένες ιστορίες από τον Ηρόδοτο, συγκεκριμένα Παπαχατζής 1981, 381 υπ. 1.

³¹ Habicht 1998, 104-109.

³² Nachtergaele 1977, 175-176.

³³ Scholten 2000, 33-36 και 94.

³⁴ Errington 2008, 84.

Εκτός από τα άμεσα οφέλη που είχε για τους Αιτωλούς η απόκρουση των Κελτών, όπως η συνεπακόλουθη πολιτική και στρατιωτική ισχυροποίησή τους, οι βλέψεις του Κοινού τους υπήρξαν μακράν πιο φιλόδοξες.³⁵ Η ανερχόμενη αυτή δύναμη χρησιμοποίησε τη συγκεκριμένη νίκη για να προσθέσει το απαραίτητο κύρος που της χρειαζόνταν, ενώ ταυτόχρονα μέσω της θρησκείας εμφανίστηκε ως η προστάτιδα δύναμη των ελληνικών πόλεων. Θέσπισε μάλιστα μια εορτή με το όνομα Σωτήρια. Προφανώς η διαλογή αυτής της λέξης δεν έγινε τυχαία και ο συμβολισμός της είναι έκδηλος.³⁶ Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα χρησιμοποίησης της νίκης όμως, υπήρξε η κατασκευή και τοποθέτηση αγάλματος της θεάς Αιτωλίας στους Δελφούς, όπου παρουσιάζεται καθήμενη πάνω σε στοιβαγμένες κελτικές ασπίδες (Εικ. 1). Τα λάφυρα και το άγαλμα κοσμούσαν τον οπισθόδομο του ναού. Η τοποθέτηση του αγάλματος έγινε απέναντι ακριβώς από εκεί που υπήρχαν τα όπλα των Περσών που είχαν δωρίσει οι Αθηναίοι κατά τα Μηδικά. Ενώ το άγαλμα δεν μας έχει σωθεί, υπάρχει η απεικόνισή του σε νόμισμα που έκοψε το αιτωλικό κοινό μετά τη νίκη του (Εικ. 2).³⁷

Το έτος 246 π.Χ. αποτελεί τομή στην ιστορία της Αιτωλίας. Οι επιγραφικές πηγές από εκείνο το σημείο και έπειτα φαίνεται να αντικατοπτρίζουν την αιτωλική πλευρά ιστόρησης των γεγονότων αποκλειστικά. Η εκδοχή αυτή θέλει τους Αιτωλούς ολομόναχους, να αντιμετωπίζουν χωρίς την βοήθεια των άλλων Ελλήνων ένα συμπαγές σώμα Κελτών που ήρθαν να λεηλατήσουν το δελφικό ιερό. Επωμίζονται λοιπόν μόνοι τους τη δόξα και το κύρος της απόκρουσης των βαρβάρων.³⁸

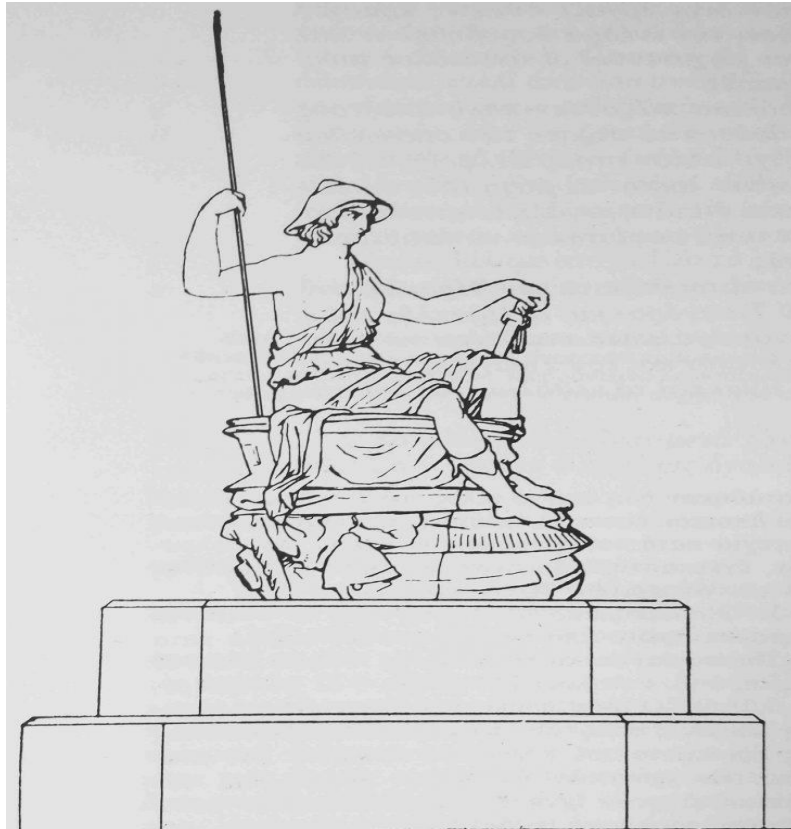
---

³⁵ Βλ Scholten 2000, 51. Οι Αιτωλοί εκμεταλλευόμενοι το γεγονός πως κάποιοι Έλληνες συνεργάστηκαν με τους Κέλτες, καταφέρνουν διά της βίας να διεκδικήσουν πολύτιμα εδάφη όπως ο ποταμός Σπερχιός και η αρχαία πόλη Αινίς, έχοντας πλέον το ηθικό πλεονέκτημα έναντι όσων δεν πολέμησαν τους βάρβαρους εισβολείς.

³⁶ Nachtreger 1977, 329-338, για τα Σωτήρια ειδικά και τη σπουδαιότητά τους, 328-382 καθώς και 397-496 για ένα σχολιασμένο Corpus επιγραφών με ερμηνευτικό σχολιασμό.

³⁷ Antonetti 2019, 150-151. Πρβλ. επίσης Παπαχατζής 1981, 369. Ο Strootman υποστηρίζει πως το άγαλμα της Αιτωλίας αντιπροσωπεύει την αιτωλική εκδίκηση για όσα διέπραξαν οι Κέλτες στο Κάλιον, Strootman 2005, 111-112.

³⁸ Champion 1995, 217-219. Ο Mitchell 2005, 282-283 διακρίνει τρεις πυλώνες στην προπαγάνδα της εποχής, αρχικώς είναι η θεϊκή παρέμβαση που προστατεύει τους Έλληνες, δεύτερον η ισχυροποίηση και η ανάδειξη των Αιτωλών σε προστάτες όλων των Ελλήνων και τρίτον οι υπερβολές όσον αφορά τη μανία και τη βαρβαρότητα των Κελτών ώστε να αποκτήσουν βάση οι δυο προηγούμενοι ισχυρισμοί.

Εικ. 1. Αναπαράσταση αγάλματος της Αιτωλίας, τρόπαιο που βρίσκονταν στους Δελφούς. Παπαχατζής 1981, 362

Εικ. 2. Νόμισμα που κόπηκε έπειτα από τη νίκη των Αιτωλών στους Δελφούς το 279 π.Χ., Παπαχατζής 1981, 362

Σταδιακά αποσιωπάται ακόμα και η θεϊκή παρέμβαση. Με την πάροδο του χρόνου η πολιτική αξιοποίηση της νίκης γίνεται απλά ένα εργαλείο επέκτασης της αιτωλικής δύναμης ενώ αποσιωπάται η ιδέα της κοινής σωτηρίας. Οι ίδιοι άλλωστε είχαν ανάγκη αυτή την επιβεβαίωση από τους υπόλοιπους Έλληνες, καθώς μόλις πριν λίγα χρόνια ο Θουκυδίδης τους περιέγραφε ως ημιβάρβαρους που τρέφονταν με ωμή σάρκα ενώ

κατοικούσαν σε ατείχιστες πόλεις, μια κατηγορία που όπως θα δούμε στη συνέχεια εκτόξευαν συχνά οι κλασικοί συγγραφείς και για τους Κέλτες - Γαλάτες.³⁹

Ο απόηχος αυτού του αγώνα όμως, σε κανένα σημείο της ιστορίας δεν περιορίστηκε στην εξιστόρηση των αιτωλικών κατορθωμάτων αποκλειστικά. Ο Πολύβιος ειδικά, που υπήρξε πολέμιος και επικριτής του αιτωλικού κοινού, όντας από την πλευρά της αχαϊκής συμπολιτείας, αναγνωρίζει αρχικώς την αιτωλική συμβολή στον αγώνα των Ελλήνων απέναντι στους βάρβαρους αλλά σταδιακά την υποβαθμίζει.⁴⁰ Ο Πολύβιος δεν πρωτοτυπεί στη σημασία που δίνει στον αγώνα απέναντι στους Κέλτες. Με τη σειρά του και αυτός μνημονεύει όσους κατέγραψαν αυτές τις μάχες και τους συγκρίνει με όσους έγραψαν για τους πολέμους με τους Πέρσες, καταλήγοντας πως η συνεισφορά όλων αυτών δεν είναι μικρότερης αξίας από αυτήν που αξίζουν όσοι πολέμησαν σε αυτά τα γεγονότα. Συγκεκριμένα γράφει Πολυβ. II 35, 7: *«οὐ μικρὰ μεγάλα δ' οἴομαι συμβεβλήσθαι πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἀγῶνας»*. Στη συνέχεια της παραγράφου, υπερτονίζεται ο αγώνας που γίνεται από πλευράς των Ελλήνων για να μην αφανιστούν από έναν ανελέητο εχθρό, τόσο ανελέητο και τρομερό που δεν επιτρέπεται στους Έλληνες να φοβηθούν διότι έτσι θα ηττηθούν-αφανιστούν. Αντιθέτως αυτοί αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο διαφορετικά, Πολυβ. II 35, 8: *«σὺν νῶ καὶ μετὰ λογισμοῦ κινδυνευόντων αἴρεις καὶ δύνამις καθεῖλεν»*. Αυτό το σχήμα σωφροσύνης και λογικής έρχεται σε αντιδιαστολή με τις βασικές αρχές των Κελτών, που είναι η παρόρμηση και η απερισκεψία. Η κοινή σωτηρία όμως έγινε αντικείμενο σχολιασμού ήδη από όλους τους συμμετέχοντες στα του κελτικού πολέμου. Οι Αθηναίοι με επιγραφή μνημονεύουν την κοινή σωτηρία και τις δυνάμεις που έστειλαν στις Θερμοπύλες έτσι ώστε να συμμετάσχουν και αυτοί στο πατριωτικό αφήγημα.⁴¹

Όπως αναφέρθηκε, ο Πολύβιος υποβαθμίζει την αιτωλική νίκη επί των Κελτών και την αντιπαραβάλλει με τα επιτεύγματα του βασιλείου της Μακεδονίας και συγκεκριμένα με την άμυνα που προσέφερε στην Ελλάδα τόσα χρόνια κρατώντας

---

³⁹ Θουκ. III 94, 3. Για την κριτική των βαρβαρικών κοινωνιών, Κεφ. 3.3 εδώ.

⁴⁰ Champion 1996, 324-328, ειδικά υπ. 48 για τους Αιτωλούς και τον Πολύβιο.

⁴¹ Nachtergaele 1977, 143: *«καὶ ὁ δῆμος ἐξέπεμπε[ν] τοὺς τε ἐπιλέκτους καὶ τοὺς ἵππεις συναγωνιουμέν[ους] ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας»*. Η συμμετοχή παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί σημαίνει πως αποδέχεται την κοινή ταυτότητα όλων των πλευρών που πήρανε μέρος στις μάχες. Ο πανελλήνιος αντίκτυπος αυτής της μάχης εμφανίζεται και σε ένα ψήφισμα από την Κω, συγκεκριμένα το Sig³ 398. Το εντόπισα στο Mitchell 2005, 282.

μακριά τους βάρβαρους.⁴² Η επιτυχία των Αιτωλών όταν πάψει να ναι χρήσιμη για το αφήγημα του συγγραφέα υποβαθμίζεται. Παρά το γεγονός ότι υποβαθμίζεται ο ρόλος των Αιτωλών σε αυτήν την επιτυχία, δεν ισχύει το ίδιο για τη σημασία της νίκης. Η νίκη απέναντι στους βάρβαρους γίνεται κατά κάποιον τρόπο υπερεθνική και στο ίδιο στρατόπεδο βρίσκονται πλέον οι Μακεδόνες, οι Ρωμαίοι, οι Αιτωλοί και όλες οι δυνάμεις που συνέβαλλαν στο να αποκρουστεί ο βαρβαρικός κίνδυνος. Εδώ εντοπίζουμε μια προσπάθεια δημιουργίας ενός άξονα αντιθέσεων μεταξύ βαρβάρων και πολιτισμένων Ρωμαίων - Ελλήνων από τον οποίο μπορούν να επιβιώσουν μόνο εάν είναι ενωμένοι, άρα να ενταχθούν σε ένα αυτοκρατορικό-ενοποιητικό σύστημα. Παρουσιάζει ενδιαφέρον το ότι το σύνθημα υπέρ της κοινής ελευθερίας των Ελλήνων τον τέταρτο αιώνα ήταν συνώνυμο με την αποτίναξη του μακεδονικού ζυγού από τις ελληνικές πόλεις.⁴³ Ο κίνδυνος των Κελτών αποσιωπά τέτοιες λεπτομέρειες.

Εν κατακλείδι σε αυτό το κεφάλαιο, θα γίνει αναφορά σε ένα ακόμα δίπολο που χρησιμοποιεί ο Πολύβιος και συγκεκριμένα αυτό των Ρωμαίων - Κελτών. Στο ίδιο σχήμα φαίνεται να εντάσσει και ο συγγραφέας τη σύγκριση μεταξύ Αχαιών, καθότι Αχαιός ο ίδιος, με αυτή των Αιτωλών. Οι Ρωμαίοι παρουσιάζονται όπως και οι Αχαιοί ως προστάτες του πολιτισμού ενώ οι Αιτωλοί επωμίζονται τον ρόλο του βάρβαρου. Το σημαντικό εδώ είναι όμως, ότι αυτή η αντίθεση έχει αξία μόνο όταν το θέμα σύγκρισης είναι οι Αιτωλοί με τους Αχαιούς.⁴⁴ Σε καμία άλλη περίπτωση δεν μπορεί ένας Αιτωλός, όσο κακός και αν είναι, να θεωρηθεί κατώτερος από έναν βάρβαρο και ειδικά έναν Κέλτη. Μέσα από αυτό το σχήμα ενισχύεται ουσιαστικά η αντίθεση μεταξύ Ελλήνων και Ρωμαίων με όλους τους βάρβαρους. Ο ίδιος άλλωστε γράφει πως ο λόγος που περιέγραψε τις μάχες των Ρωμαίων με τους Κέλτες είναι για να δώσει στους Έλληνες μια εικόνα για τις απαρχές του αγώνα απέναντι στους βάρβαρους.⁴⁵

1.2. Επιστροφή στη Μακεδονία

Η Μακεδονία μετά τον θάνατο του Πτολεμαίου του Κεραυνού, παρέμεινε για δυο ολόκληρα έτη ακέφαλη. Μπορεί ο θάνατος του Πτολεμαίου να μείωνε τον αριθμό των υποψήφιων για τον θρόνο αλλά παρόλα αυτά οι εναπομείναντες δυο ήταν οι ικανοί

---

⁴² Erdkamp 2008, 142-143.

⁴³ Walbank HCP I, 278.

⁴⁴ Champion 2011, 360-361.

⁴⁵ Πολυβ. II 35, 10.

Αντίγονος Γονατάς και ο Πύρρος της Ηπείρου. Σχετικά με τα αίτια της εισβολής στη Μακεδονία όπως ήδη είδαμε, θεωρήθηκε πως αυτά υπήρξαν ένας συνδυασμός παραγόντων. Η αδυναμία στην οποία είχε περιέλθει η χώρα μετά τον θάνατο του έμπειρου Λυσίμαχου έπαιξε σημαντικό ρόλο από κοινού με την ανάληψη της διακυβέρνησης της Μακεδονίας από έναν άπειρο και εριστικό διάδοχο, τον Πτολεμαίο. Μια πρωτοπόρα άποψη θέλει τους Κέλτες να μην λειτουργούν αυτόνομα, αλλά αντιθέτως να είναι και αυτοί πιόνια στην σκακιέρα της μακεδονικής δυναστικής διαμάχης. Ο Sanchez υποστηρίζει πως η αιτία που εισέβαλλαν στην πραγματικότητα οι Κέλτες ήταν η ανικανότητα του Πτολεμαίου να διαχειριστεί τόσους βάρβαρους στα σύνορά του.⁴⁶ Η συγκεκριμένη άποψη στηρίζεται στο γεγονός πως ο νεαρός Πτολεμαίος κινήθηκε αστραπιαία εναντίον τους, με ισχνές δυνάμεις σαν να πρόκειται για μια τυπική εισβολή ομάδας ολιγομελών βαρβάρων. Εάν δε αναλογιστούμε πως ο Σωσθένης που τον διαδέχθηκε κατάφερε να τους απωθήσει, τότε γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι οι ευθύνες διαχείρισης μιας τέτοιας κρίσης υπήρξαν βαρύτερες για τον νεαρό μονάρχη.

Στα της σύγκρουσης μεταξύ Αντίγονου και Πύρρου, οι Κέλτες μισθοφόροι δεν θα μπορούσαν να ναι απόντες. Το 277/6 π.Χ. ο Αντίγονος Γονατάς συγκρούστηκε με τις δυνάμεις του Κέλτη Κεθέριου στην Λυσιμαχία της Θράκης τις οποίες και συνέτριψε. Για να γιορτάσει αυτή του τη νίκη έκοψε νομίσματα στα οποία απεικονίζονταν ο ίδιος με τα χαρακτηριστικά του Θεού Πάνα που πίστευε ότι τον βοήθησε στη μάχη.⁴⁷ Μετά τη μάχη ο Αντίγονος χρίστηκε βασιλιάς της Μακεδονίας. Οι Κέλτες, εντυπωσιάστηκαν από τις στρατιωτικές ικανότητες του Αντίγονου αλλά και την ευστροφία του, διότι κάθε φορά που προσπαθούσαν να τον ξεγελάσουν αυτός κατάφερνε και τους παγίδευε, με αποτέλεσμα να δεχτούν να τον υπηρετήσουν μέχρι θανάτου.⁴⁸ Ο Green μάλιστα πιστεύει πως χωρίς αυτή τη νίκη απέναντι στους Κέλτες, ο Αντίγονος δεν συγκέντρωνε αρκετές πιθανότητες ώστε να γίνει βασιλιάς της Μακεδονίας, σε αντίθεση με τον λαοφιλή Πύρρο⁴⁹. Μετά τη μάχη της Λυσιμαχίας ισχυροποίησε τη θέση του και

---

⁴⁶ Sanchez 2018, 196-203. Ουσιαστικά καταρρίπτεται το επιχείρημα ότι η εισβολή στα Βαλκάνια ήταν ένα οργανωμένο σχέδιο κατάληψης της χώρας. Κάθε μια από τις τέσσερις μεγάλες κελτικές ομάδες έδρασε αυτόνομα, εξυπηρετώντας τη δικιά της πολιτική.

⁴⁷ Για τα νομίσματα, Mathisen 1981, 110.

⁴⁸ Πρβλ Tarn 1913, 169-171.

⁴⁹ Green 1990, 140-141.

περίμενε την επόμενη κίνηση από τον Πύρρο. Πολύ σύντομα, μόλις το 274/273 π.Χ. ο Πύρρος επέστρεψε ηττημένος από την ιταλική του εκστρατεία και συγκρούστηκε με τον Αντίγονο για τον θρόνο της Μακεδονίας. Οι δυο στρατοί απαρτίζονταν εξίσου από Μακεδόνες και Κέλτες. Πριν τη μάχη όμως, οι Μακεδόνες του Γονατά πιθανών απογοητευμένοι από το γεγονός πως ο βασιλιάς τους εμπιστεύονταν τόσοι βάρβαρους, αυτομόλησαν στον Πύρρο με αποτέλεσμα ο Αντίγονος να μείνει με μοναδικό αξιόλογο στράτευμα τους μισθοφόρους του, οι οποίοι πολέμησαν μέχρι τέλους. Μετά τη μάχη ο Αντίγονος κατέφυγε στη Θεσσαλονίκη όπου προσπάθησε να συγκεντρώσει χρήματα ώστε να μαζέψει ξανά Κέλτες μισθοφόρους.⁵⁰

Ο Πύρρος σύμφωνα με τον Πλούταρχο, αφιέρωσε μεγάλο μέρος από τα λάφυρα των Κελτών στο ιερό της Θεάς Αθηνάς στην πόλη Ίτιδα της Φθιώτιδας, με την ακόλουθη επιγραφή:

*τοὺς θυρεοὺς ὁ Μολοσσὸς Ἰτωνίδι δῶρον Ἀθάνᾳ
Πύρρος ἀπὸ θρασέων ἐκρέμασεν Γαλατᾶν,
πάντα τὸν Ἀντιγόνου καθελὼν στρατὸν οὐ μέγα
θαῦμα: αἰχμηταὶ καὶ νῦν καὶ πάρος Αἰακίδαί.*

Πύρρ. XXVI 5⁵¹

Σε αυτό το επίγραμμα, ο έπαινος για το θάρρος των Κελτών, εξυπηρετεί την προπαγάνδα και τη φήμη του ίδιου του Πύρρου. Παρόλα αυτά είναι ενδεικτικό για το πώς αντιμετωπίζουν οι κλασικές πηγές τους Κέλτες το επόμενο απόσπασμα. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, οι Κέλτες του Πύρρου, μετά τη μάχη ξεχύθηκαν στη Μακεδονία και ληλάτησαν τους μακεδονικούς τάφους. Κατά τον Πλούταρχο αυτό συνέβη εξαιτίας της ληστρικής και ανίερης φύσης των Κελτών.⁵² Ο Πύρρος οργίστηκε σύμφωνα με τον Πλούταρχο αλλά δεν επενέβη διότι είτε είχε άλλα πλάνα που τον απασχολούσαν εκείνη τη στιγμή είτε φοβήθηκε να μην τους δυσαρεστήσει, παρόλο που δυσαρέστησε τους ντόπιους Μακεδόνες του. Την καταστροφή των τάφων

⁵⁰ Errington 2008, 85, επίσης Mathisen 1981, 102.

⁵¹ Η παραπομπή γίνεται στην έκδοση Loeb, Plutarch, *Lives*, Volume IX, : Demetrius and Antony. Pyrrhus and Gaius Marius, Harvard, Πύρρ. XXVI 5. Για το επίγραμμα, επιπλέον Barbantani 2001, 110.

⁵² Plutarch *Lives* Volume IX: Πύρρ. XXVI 6: *οἱ δὲ Γαλάται γένος ἀπληστότατον χρημάτων ὄντες ἐπέθεντο τῶν βασιλέων αὐτόθι κεκηδευμένων τοὺς τάφους ὀρύττειν, καὶ τὰ μὲν χρήματα διήρπασαν, τὰ δὲ ὄσῃ πρὸς ὕβριν διέρριψαν.* Για την αντίδραση του Πύρρου XXVI 7.

επιβεβαίωσε και η αρχαιολογική σκαπάνη.⁵³ Σήμερα όμως η πλειονότητα των ιστορικών δεν αποδίδει την αδράνεια του Πύρρου σε κάποιον εξωτερικό παράγοντα, αντιθέτως πιστεύεται ότι το να αφήσει τους Κέλτες να λεηλατήσουν τους πλούσιους τάφους υπήρξε ο μόνος τρόπος που είχε για να τους πληρώσει.⁵⁴

Ο Αντίγονος Γονατάς, παρότι υπήρξε ο πρώτος μονάρχης που νίκησε τους Κέλτες σε ανοιχτή μάχη, δεν δίστασε να τους χρησιμοποιήσει σε μεγάλους αριθμούς αμέσως μετά τη μάχη της Λυσιμαχείας. Ο Griffith το αποδίδει σε τρεις παράγοντες, πρώτον οι Κέλτες υπήρξαν αποτελεσματικοί στα πεδία των μαχών και δεύτερον ήταν σχετικά φθινοί. Ο τρίτος λόγος ήταν ο μεγάλος αριθμός τους.⁵⁵ Ο Διόδωρος αναφέρει ότι ο πρώτος Μακεδόνας που χρησιμοποίησε Κέλτες μισθοφόρους δεν ήταν κάποιος δυνάστης ή μονάρχης αλλά ένας φέρελις τύραννος με το όνομα Απολλόδωρος από την Κασσάνδρα. Αυτός ο παρ' ολίγον τύραννος, δωροδόκησε Κέλτες και από κοινού με ένα μεγάλο πλήθος λαού δημιούργησε ένα αξιόλογο στράτευμα.⁵⁶ Εικάζεται πως συνεντρίβη με συνοπτικές διαδικασίες από τους διαδόχους του μακεδονικού θρόνου μιας και απουσιάζουν άλλες αναφορές για τον ίδιο και το εγχείρημά του από τις πηγές.

Οι Κέλτες μισθοφόροι συνόδευαν για αρκετά χρόνια τους Μακεδόνες βασιλείς. Ενδεικτικά ως αναφερθεί ο Αντίγονος Δώσωνας με τους 1000 μισθοφόρους Κέλτες στη μάχη της Σελλασίας το 222 π.Χ., ο Φίλιππος ο Ε΄ όταν πολιορκήσε την Σπάρτη το 218 π.Χ. της οποίας βασιλιάς ήταν ο Λυκούργος Ευρυποντίδων και τέλος ο Περσέας, τελευταίος βασιλιάς της Μακεδονίας, μολοντί ο ίδιος υπήρξε διστακτικός στο να υπάρξει μεγάλο πλήθος βαρβάρων εντός της μακεδονικής επικράτειας.⁵⁷

---

⁵³ Ανδρόνικος 1994, 34, οι συλημένοι μακεδονικοί τάφοι χρονολογούνται κοντά στο 274 π.Χ. όπου και έλαβε χώρα η μάχη.

⁵⁴ Sanchez 2018, 186-187. Επίσης Griffith 1935, 63.

⁵⁵ Griffith όπ. π., 78-79. Ενδεικτικά πάντως, όταν κάποτε ο Αντίγονος χρειάστηκε 7,500 Κέλτες μισθοφόρους πλήρωσε περίπου 30 χρυσά τάλαντα για αυτούς, ένα αρκετά μεγάλο ποσό κατά την αρχαιότητα, Mathisen 1981, 102.

⁵⁶ Διοδ. Σικ. XXII 5, 2, όπου εκτίμησε μάλιστα την βαναυσότητά τους, *δορυφόροις έχρητο πιστοῖς και πρὸς τὰς κολάσεις εὐθέτοις διὰ τὴν ὀμότητα.*

⁵⁷ Griffith 1935, 70-71 και 74-76 για τον Περσέα συγκεκριμένα και την πολιτική του.

Κεφάλαιο 2

2.1. Το πέρασμα στη Μικρά. Ασία

Όπως ήδη εξετάσαμε, το πέρασμα των Κελτών από τη Μακεδονία και τη νότια Ελλάδα άφησε ανεξίτηλο το στίγμα του στη μνήμη των ανθρώπων της εποχής και στη μεταγενέστερη λογοτεχνία. Η εισβολή όμως που συντάραξε τον ελληνικό κόσμο ήταν αυτή που έλαβε χώρα το έτος 278/7 π.Χ., όταν τα γαλατικά φύλα των Τολιστοβογίων και των Τροκμών με αρχηγό τον Λεονόριο πέρασαν από το Βυζάντιο στη Θράκη.⁵⁸ Ο ιστορικός Μέμων της Ηράκλειας που έζησε τον 2ο αιώνα μ.Χ. αποτελεί τη μοναδική πηγή μας για τα γεγονότα. Η αφήγηση που μας δίνει ακολουθεί το εξής σχήμα, αρχικώς οι Γαλάτες λεηλάτησαν το Βυζάντιο και κατατρόπωσαν τους στρατούς του στις μάχες που έδωσαν. Παρότι οι Βυζαντινοί είχαν γονατίσει οικονομικά, αρνιόντουσαν να επιτρέψουν στους Γαλάτες τη μεταβίβαση προς τη Μικρά Ασία. Αυτό άλλαξε όταν ο βασιλιάς της Βιθυνίας, Νικομήδης τους επέτρεψε τη διέλευση με τον όρο αυτοί να γίνουν σύμμαχοί του και φίλοι με τους ήδη υπάρχοντες σύμμαχούς του αλλά ταυτόχρονα να επιτεθούν και σε όποιον είναι εχθρός του. Αργότερα τους χρησιμοποίησε εναντίων αντιπάλων του στα βόρεια σύνορά της Βιθυνίας. Πιθανώς κάποια τοπική εξέγερση ή κάποιος άγνωστος σε μας διάδοχος του θρόνου της Βιθυνίας ήταν η αιτία της βόρειας αυτής εκστρατείας.⁵⁹

Τα σημεία που είναι άξια προσοχής στο έργο του Μέμωνα βρίσκονται στις παραγράφους 4 και 5. Στην τέταρτη παράγραφο ο συγγραφέας αιτιολογεί την επιλογή του Νικομήδη. Οι Γαλάτες ήταν οι μόνοι που μπορούσαν να εξασφαλίσουν στις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας την αυτονομία τους και τις ελευθερίες τους. Μια σύντομη ιστορική αναδρομή θα εξηγήσει αυτήν τη φαινομενικά αντιφατική θέση. Το 278 π.Χ. οι ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας είχαν να αντιμετωπίσουν την ολοένα και αυξανόμενη επεκτατική πολιτική των Σελευκίδων οι οποίοι εκμεταλλεζόμενοι τη γεωγραφική τους θέση και την αναταραχή που επικρατούσε στη Μακεδονία, προσπάθησαν να αυξήσουν τη σφαίρα επιρροή τους εντάσσοντας τις μικρασιατικές

---

⁵⁸ Mitchell 2005, 283.

⁵⁹ Μέμων FGrHist 434 F11 1-7. Στο πρώτο απόσπασμα είναι ενδιαφέρουσα η χρήση της φράσης *ταπεινωθέντες οί εν Βυζαντίω* για να τονίσει τις επιτυχίες των Γαλατών απέναντί τους. Για την χρησιμοποίηση απέναντι σε Βιθύνιους, Burstein 1985, 22 υπ. 6. Επίσης Strobel 1996, 240 για τη σχέση τους με τον Νικομήδη της Βιθυνίας.

πόλεις στην αυτοκρατορία τους. Οι τοπικοί δυνάστες δεν είχαν σε καμία περίπτωση τους πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό για να έρθουν σε άμεση ρήξη με τους Σελευκίδες βασιλείς. Τον ρόλο αυτόν επωμίστηκαν οι Γαλάτες μισθοφόροι.⁶⁰ Στην παράγραφο 4 γίνεται για πρώτη φορά αναφορά στον τρόπο πληρωμής των Γαλατών. Ο Νικομήδης αφού τους εξόπλισε, τους επέτρεψε να πάρουν μεγάλο μέρος από την πλούσια λεία που αυτός μάζεψε κατά την εκστρατεία του.⁶¹ Οι βασιλιάδες μικρών κρατών όπως αυτό της Βιθυνίας δεν μπορούσαν να αντέξουν το οικονομικό κόστος συντήρησης των μισθοφόρων, οπότε το να τους επιτρέπουν να λεηλατούν και να παίρνουν πλούσια κομμάτια από τα λάφυρα υπήρξε μονόδρομος, κάτι όμως που αποσιωπάται από σχεδόν όλες τις πηγές.⁶²

Ο Νικομήδης δεν υπήρξε ο μοναδικός βασιλιάς που χρησιμοποίησε Γαλάτες στη Μικρά Ασία. Πολύ σύντομα οι βασιλείς του Πόντου συνεργάστηκαν με τη σειρά τους με τους χρήσιμους μισθοφόρους. Ένα ιστορικό ανέκδοτο μάλιστα, αναφέρει πως η πόλη Άγκυρα πήρε το όνομά της από τους Γαλάτες που εγκαταστάθηκαν εκεί. Αυτοί όσο υπηρετούσαν τους βασιλείς του Πόντου πολέμησαν εναντίων των Πτολεμαίων και σε κάποια μάχη κατάφεραν όχι μόνο να απωθήσουν το πτολεμαϊκό στράτευμα στα καράβια του αλλά τους αφαίρεσαν και τις άγκυρες. Αργότερα όταν επέστρεψαν στην νέα τους πατρίδα, της έδωσαν το όνομα Άγκυρα.⁶³ Μέχρι να εγκατασταθούν όμως στην περιοχή της σημερινής Άγκυρας, προηγήθηκε σύμφωνα με την κυρίαρχη ιστόρηση των γεγονότων μια μεγάλη μάχη μεταξύ των Γαλατών και του Αντίοχου του Ι΄. Αυτός προκειμένου να γλυτώσει τις πόλεις της Μικράς Ασίας από την επέλαση των Γαλατών συγκρούστηκε μαζί τους κάπου ανάμεσα στο 271 και το 269 π.Χ. στη λεγόμενη μάχη των ελεφάντων. Μετά την πετυχημένη εκστρατεία του εγκατέστησε τους γαλατικούς πληθυσμούς στην περιοχή της Φρυγίας. Εκείνοι συνέχισαν να λεηλατούν τις

---

⁶⁰ FGrHist 434 F11 4: *αὕτη τοίνυν τῶν Γαλατῶν ἡ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διάβασις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ κακῶι τῶν οἰκητόρων προελθεῖν ἐνομίσθη, τὸ δὲ τέλος ἔδειξεν ἀποκριθὲν πρὸς τὸ συμφέρον· τῶν γὰρ βασιλέων τὴν τῶν πόλεων δημοκρατίαν ἀφελεῖν σπουδαζόντων, αὐτοὶ μᾶλλον ταύτην ἐβεβαίουν, ἀντικαθιστάμενοι τοῖς ἐπιτιθεμένοις, Για τους Σελευκίδες βασιλείς και τους Γαλάτες, Burstein 1984, 22 υπ. 4 καθώς και Mitchell 2005, 287-288.*

⁶¹ FGrHist 434 F11 5.

⁶² Ενδεικτικά το παράδειγμα του Πύρρου που μελετήσαμε προηγουμένως.

⁶³ Απολλώνιος της Αφροδισιάδας FGrH 740 F 14. Ο Mitchel 1994, 20 είναι σίγουρος πως πρόκειται για ιστορικό ανέκδοτο. Για τη συμμετοχή τους στους ποντιακούς στρατούς επίσης, Allen 1983, 138.

μικρασιατικές πόλεις αναγκάζοντας πολλές από αυτές να καταφεύγουν στον Αντίοχο και τις δυνάμεις του, να πληρώνουν φόρους για τη μόνιμη παρουσία στρατευμάτων ενώ ταυτόχρονα πλήρωναν και φόρους στους Γαλάτες ώστε να μην δεχθούν επιθέσεις. Ο Αντίοχος με μια δεύτερη νίκη του μετά το 269 π.Χ. τερμάτισε για λίγο αυτόν τον κίνδυνο με αποτέλεσμα πολλές μικρασιατικές πόλεις όπως η Σμύρνη και η Τέως να τον ανακηρύξουν σωτήρα τους αφιερώνοντάς του ιερά, εξού και η επονομασία Σωτήρ.⁶⁴ Με τη συγκεκριμένη σελευκίδικη ιστορία των γεγονότων θα ασχοληθούμε διεξοδικά στη μεθεπόμενη ενότητα.

Για την εγκατάσταση των Γαλατών στη Μικρά Ασία αξίζει να σημειωθούν κάποιες παρατηρήσεις. Η μετακίνηση των δυο μεγάλων γαλατικών φυλών, των Τολιστοβογίων, των Τρόκμων και αργότερα ενός τρίτου, των Τεκτοσάγων, από τα βαλκάνια προς την μικρασιατική ενδοχώρα έγινε οργανωμένα. Κάθε φυλή αποτελούνταν από μικρότερες φυλές-ομάδες οι οποίες με τη σειρά τους χωρίζονταν στους άνδρες πολεμιστές και στις οικογένειές τους. Οι Τολιστοβογίοι όντας κατά πάσα πιθανότητα το ισχυρότερο στρατιωτικό φύλλο, κατέλαβαν το σημαντικότερο και πλουσιότερο κομμάτι της κεντρικής Φρυγίας, το οποίο γειτνίαζε στα δυτικά του με το σημαντικό φρυγικό κέντρο Γόρδιο.⁶⁵ Οι Τεκτοσάγες κατέλαβαν το ανατολικό κομμάτι της Φρυγίας ενώ οι Τρόκμοι το βόρειο (Χάρτης 2 σελ. 108). Η μελέτη της ιστορίας της περιοχής όμως είναι εξαιρετικά δύσκολη. Σύμφωνα με τον Coşkun, οι περισσότερες πηγές μας είναι μεταγενέστερες και αποσπασματικές. Υποστηρίζει μάλιστα πως η θεωρία της ύπαρξης ενός ενιαίου γαλατικού έθνους με μια κοινή ταυτότητα είναι προβληματική. Αντιθέτως

---

⁶⁴ Πρβλ. Errington 2008, 87 και 116 για μια εποπτική θεώρηση. Επίσης Strobel 1996, 257-261 όπου προτείνει και αυτός δυο μάχες μεταξύ Γαλατών και Αντίοχου με την τελευταία να είναι αυτή των Ελεφάντων το 269 π.χ., επίσης για τις τιμές των μικρασιατικών πόλεων προς τον Αντίοχο, 260-261. Σύμφωνα με τον Chanioti 2005, 145, εκείνη την εποχή οι κάτοικοι της Μικράς Ασίας όντως περίμεναν να σωθούν ύστερα από τη θεϊκή επέμβαση του ηγεμόνα, το φαινόμενο αυτό μάλιστα έπαιρνε μαζικές διαστάσεις. Για το πορτραίτου του ιδεατού μονάρχη που προστατεύει και ευεργετεί, Walbank CAH IV 2008, 81-94.

⁶⁵ Memnon FGrHist 434 F11 6-7. Για την εγκατάσταση και τη φύση των γαλατικών μετακινήσεων, Strobel όπ. π., 238, επίσης Mitchell 1993, 51-58 όπου τονίζει πως οι τόποι εγκατάστασης των γαλατικών φυλών δεν είναι καθορισμένοι με ακρίβεια επειδή μεταβάλλονταν συνεχώς λόγω των πολεμικών συγκρούσεων.

προτάσει την ιδέα μιας εκτεταμένης αυτονομίας ανάμεσα στα τρία φύλα.⁶⁶ Σταθερό μέσον πλουτισμού για αυτούς τους Γαλάτες υπήρξαν τα λύτρα, οι φόροι που λάμβαναν από διάφορες μικρασιατικές πόλεις καθώς και οι αμοιβές τους όταν παρείχαν στρατιωτικές υπηρεσίες. Μάλιστα τις περισσότερες φορές φαίνεται να ζητούσαν μισθούς όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και τις οικογένειές τους. Τα έσοδα αυτά μαζί με την εξεύρεση κάποιου εύφορου τόπου για μόνιμη εγκατάσταση υπήρξαν τα κίνητρα αυτών των ανθρώπων.⁶⁷ Σχετικά με τους αριθμούς των Γαλατών, παρότι είναι δύσκολο να τους υπολογίσουμε με ακρίβεια, είναι σχετικά ασφαλές να πούμε ότι αυτοί κυμαίνονταν μεταξύ 20.000 όταν κατέφθασαν και πέρασαν στη Μικρά Ασία οι Τολιστοβογίοι και οι Τρόκμοι, και 35.000 συνολικά όταν ενώθηκαν με αυτούς και οι Τεκτοσάγες.⁶⁸

Πώς όμως βίωσαν οι ελληνικές πόλεις αυτές τις εισβολές; Πριν μελετήσουμε την περίπλοκη σχέση που αναπτύχθηκε ανάμεσα στις ελληνιστικές υπερδυνάμεις και τις πόλεις αυτές με πρόσχημα τις γαλατικές επιδρομές, θα αναλύσουμε δυο ενδεικτικά παραδείγματα πόλεων που κατάφεραν να ανταπεξέλθουν μόνες τους. Η πρώτη και η πιο γνωστή για τους μελετητές της γαλατικής ιστορίας, είναι η μικρασιατικά Πριήνη. Αυτή όπως πληροφορούμαστε από τιμητική επιγραφή ήταν αφιερωμένη στον εύπορο Σώτα. Ο Σώτας όταν οι Γαλάτες απειλούσαν με επίθεση την πόλη, σε αντίθεση με την άρχουσα τάξη της Πριήνης η οποία είχε εγκαταλείψει το άστυ, κατάφερε να συγκεντρώσει στράτευμα αποτελούμενο από μισθοφόρους, εθελοντές και δούλους για την προστασία της πατρίδας του. Με τους ικανότερους άντρες του, κατατροπώνει τους προελαύνοντες Γαλάτες καθώς εκείνοι ρήμαζαν την εξοχή. Οι πολίτες τον τιμούν για τα ανδραγαθήματά του και αποφασίζουν μάλιστα να τον δοξάσουν με ένα χρυσαφένιο στεφάνι στα επόμενα Διονύσια. Η εγκωμιαστική στήλη που κατασκευάστηκε, τοποθετήθηκε στον ναό της Αθηνάς με χρήματα από το ιερό ταμείο. Τα κυριότερα σημεία αυτής της επιγραφής είναι τα ακόλουθα:

9. *ωμότης μηθένα αντιτάσσεσ[θαι]*

10. *το[υς π]ο[λι]τας παρε[ν]ό[μουν]*

---

⁶⁶ Για τη σχετική επιχειρηματολογία, Coşkun 2011, 85-87. Την ίδια άποψη περί απουσίας κοινής γαλατικής ταυτότητας-έθνους έχει υποστηρίξει και ο Strobel 2009, 120-121.

⁶⁷ Mitchell 1993, 15.

⁶⁸ Mitchell όπ. π., 14-15 και Coşkun 2011, 87.

11-12 *το θεῖον ησέβονγ, κείρο[ντ]ες τα[α] τεμένη και [κατά]καίοντες] τους ναούς*

14-15 *[δε --- | ---- τα τε ε]παύλια ενέπ[ρη]σαν [κα]ι [τ]ας [ο]ικίας [επ]υ[ρ]πό[λη]σαν | ώστε των Ελλ[ή]νων των την Ασία κατοικούν[τ]ω[ν] φθαρήν[αι πολλούς, || μάχεσθαι δ](ε) προς τους βαρβάρους [κ]αι [αντιτά]τ[τ]εσθαι [μη]δ[ένα | βούλεσθα]ι*

17-18 *τους βαρβάρους α[τ]ιμ[αζον]τάς τε ημάς] και εις το θεῖον ασ[ε]βούντα[ς]*

30. *ου]δεν δεί[σ]ας την εκείνω[ν] ωμότητα*

35 *του τημ πόλιμ] μηθέμ φαύλομ [π]αθε[ί] και πολλούς ταμ πολιτώ[ν] εφύλα[ξεν] ώστε σ]ωθήναι αυτούς [και] τέκνας και γυναίκας και την χώρα[ν | αυτών τοις τε Γαλάτ]τα[ι]ς [ανδρειως αντι]ταχθήναι*

40-41 *[αρετής ενε]κα και ανδραγαθίας εποήσατο υπέρ του δήμου.*

OGIS 765⁶⁹

Στην επιγραφή διακρίνουμε όλα τα μοτίβα που συναντάμε στις επιγραφές και τις αφηγήσεις για την επιδρομή των Κελτών στους Δελφούς. Εδώ είναι οι ασεβείς Γαλάτες που με την ωμότητά τους πυρπολούν ναούς, σφάζουν τους Έλληνες αδιακρίτως ενώ κανένας δεν έχει το θάρρος να τους αντιμετωπίζει. Σχεδόν θεατρικά, ο σωτήρας Σώτας εμφανίζεται και έτσι με τις ηρωικές πράξεις ενός ευπατρίδη σώζεται όχι μόνο η πόλη αλλά και οι γυναίκες και τα παιδιά των πολιτών. Το πιο σημαντικό στοιχείο εδώ πέραν του επαναλαμβανόμενου πλέον σχήματος του Σωτήρα που σώζει την πόλη από τους Γαλάτες, είναι πως η πόλη δεν ζήτησε βοήθεια από κανέναν βασιλιά και καμία μεγάλη δύναμη της εποχής. Ουσιαστικά από τις ενέργειες ενός ανδρός οι βάρβαροι ηττήθηκαν.⁷⁰ Το επόμενο παράδειγμα είναι αυτό της πόλης Ολβίας που βρίσκεται στη Μαύρη Θάλασσα. Η επιγραφή που σώζεται, περιγράφει μια ακόμα πιο τραγική κατάσταση από αυτήν της Πριήνης. Οι Γαλάτες, ή ίσως και οι Σκύθες, έχουν εξοντώσει τον μεικτής καταγωγής πληθυσμό που κατοικεί στα περίχωρα, συμμαχούν με τους επίσης βάρβαρους Σκίρους ενώ η αφήγηση συνοδεύεται από έναν αδίστακτο βασιλιά που αδιαφορεί για τον λαό ενώ παράλληλα οι «ντόπιοι» βάρβαροι σκέφτονται να καταλάβουν την πόλη ώστε να οχυρωθούν και να γλυτώσουν από την ωμότητα των

⁶⁹ Η επιγραφή είναι η OGIS 765, οι σειρές ακολουθούν την αποκατάσταση του Burstein 1984, 22-24. Για την ίδια επιγραφή Griffith 1935, 90. Είναι αξιοπερίεργο που κατά τον Griffith ο Σώτας δεν εξαργύρωσε αυτή του την επιτυχία με κάποιο ανώτατο αξίωμα εντός της πόλης. Κατά τα ελληνιστικά χρόνια πάντως είναι αρκετά σύνηθες να τιμώνται πλούσιοι ιδιώτες όταν ειδικά με τις παρεμβάσεις τους έσωξαν μια πόλη από το να υποστεί στρατιωτική καταστροφή όπως ο Σώτας. Για το φαινόμενο, Chaniotis 2005, 42-43 και 157.

⁷⁰ Την εύστοχη παρατήρηση οφείλω στον Burstein 1984, 24.

Γαλατών. Σε όλα αυτά ας προστεθεί ότι η πόλη από τη μια πλευρά της είναι ατείχιστη ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα.⁷¹ Ο Χανιώτης ερμηνεύει με μεγάλο ενδιαφέρον αυτήν την επιγραφή. Αρχικώς τονίζει πως το έργο αυτό απαγγέλθηκε σαν να πρόκειται για κάποιου είδους παράσταση. Πρώτα ο αφηγητής εστίασε στη τραγική κατάσταση ώστε σταδιακά να φτάσει στον ήρωα Πρωτογένη που σώζει με τις πράξεις του την πόλη από σίγουρη καταστροφή. Η παρομοίωση που χρησιμοποιεί ο Χανιώτης είναι «ωσάν από μηχανής θεός». Το κείμενο είναι στολισμένο με έντονες εκφράσεις έτσι ώστε να προκαλέσει επιτηδευμένα την συγκινησιακή φόρτιση του κοινού.⁷² Οι Γαλάτες και οι επιδρομές τους, μαζί με τις ιστορίες φρίκης που τις ακολουθούσαν, αποτέλεσαν μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για να αναδειχθούν κοινωνικά οι πλούσιοι των ελληνικών πόλεων. Και στις δυο αυτές περιπτώσεις, ο κίνδυνος αποσοβήθηκε με την ιδιωτική πρωτοβουλία ενός ατόμου, λεπτομέρεια που γεννάει προβληματισμούς για το μέγεθος και την πραγματική αξία των γαλατικών επιθέσεων.

2.2. Πέργαμος και Γαλάτες

Το βασίλειο της Περγάμου εξαιτίας της γειννιάσής του με τις περιοχές εγκατάστασης των Γαλατών, μπορούμε να πούμε ότι δέχτηκε τη μεγαλύτερη επίδραση από τους νέους βάρβαρους γείτονες σε σχέση με αυτό των Πτολεμαίων για παράδειγμα. Η ιδιαιτερότητα της Περγάμου όμως έγκειται στο γεγονός πως ο ιδρυτής της δεν υπήρξε κάποιο μέλος βασιλικής γενιάς. Την ίδια στιγμή που οι Πτολεμαίοι, οι Αντιγονίδες και οι Σελευκίδες έριζαν για το ποιος είναι πιο κοντά συγγενικά με τον οίκο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο ιδρυτής της δυναστείας των Ατταλίδων υπήρξε ένας ευνούχος, ταμίας του Λυσίμαχου με το όνομα Φιλέταιρος. Σταδιακά ο πρώην ταμίας, νυν κυβερνήτης της Περγάμου και σύμμαχος του Αντιόχου Ι΄ Σωτήρ, προσπάθησε να αυξήσει την επιρροή του με χρηματικά δώρα στους συμμάχους του. Η πόλη Κύζικος,

---

⁷¹ Η επιγραφή είναι η IosPE² 32 B1.

⁷² Χανιώτης 2009, 91-93 για την μετάφραση και την ανάλυση του κειμένου, 228-229 για το αρχαίο κείμενο της επιγραφής 227 υπ. 187 για τη συγκινησιακή φόρτιση με τη χρήση του ρήματος *περιοράω*, στιχ. 26-27 Στιχ. 25-27 *βοηθησαι και μη περιιδειν την εκ πολλων ετων τετηρημένημ πατρίδα υποχείριον γενομένην τοις πολεμίοις*.

με ένα ψήφισμα που χρονολογείται μεταξύ 280-275 π.Χ. τον τιμάει για τις προσφορές του κατά την διάρκεια της αναταραχής που ακολούθησε της γαλατικής εισβολής. Το ψήφισμα αυτό είναι το μοναδικό που υπονοεί ότι ο Φιλέταιρος έλαβε μέρος ίσως από κοινού με τον Αντίοχο στις μάχες κατά των Γαλατών.⁷³ Μολονότι οι απτές αναφορές στον ρόλο του Φιλέταιρου εναντίων των Γαλατών απουσιάζουν, η επιτύμβια στήλη που του αφιερώθηκε αναφέρει με ξεκάθαρο τρόπο πως αυτός πολέμησε τους εχθρούς του ελληνισμού Γαλάτες.⁷⁴ Ο Austin παρατηρεί πως η προσφώνηση, *ὦ μάκαρ ὦ Φιλέταιρε*, που απαντάται στον πρώτο στίχο εξυπονοεί πως ο αποδέκτης του μηνύματος είναι νεκρός. Παρόλα αυτά, οι νίκες του επί των Γαλατών όχι απλώς μνημονεύονται, αλλά με ένα λογοτεχνικό τέχνασμα παρομοιάζονται με αυτές των Ελλήνων εναντίων των Περσών. Οι στίχοι 5 και 6 αναγράφουν χαρακτηριστικά, *5 δυσπολέμοις Γαλάταις θοδὸν Ἄρεα μείζας 6 ἤλασας οἰκείων πολλὸν ὑπερθεν ὄρων*. Ο Austin μεταφράζει αυτό το απόσπασμα ως «how you once unleashed impetuous Ares on the warlike Galatians and drove them back far beyond your land». Το *δυσπολέμοις* όμως συναντάται ήδη στην κλασική εποχή και αφιερώνεται σε κάποιον που είναι άτυχος για τα πολεμικά πράγματα. Συγκεκριμένα το συναντάμε στον Αισχύλο και στο έργο του *Πέρσαι*.⁷⁵ Δεν γνωρίζουμε με ακρίβεια τις κινήσεις που πραγματοποίησε ο Φιλέταιρος εκείνο το διάστημα, αλλά σίγουρα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο να θεωρηθεί και αυτός με τη σειρά του προστάτης των Ελλήνων και μαχητής κατά των βαρβάρων, κατά τα κλασικά πρότυπα.

Μετά τον θάνατο του Φιλέταιρου, ο υιοθετημένος του ανιψιός Ευμένης προσπάθησε να αυτονομηθεί από τον έλεγχο των Σελευκιδών, χωρίς όμως να ανακηρυχθεί βασιλιάς. Άλλωστε δεν είχε πετύχει κάποια σημαντική νίκη ούτε η καταγωγή του μπορούσε να θεωρηθεί επαρκές κριτήριο. Την αυτονομία της Περγάμου όμως, την προκάλεσε ένας αιματηρός εμφύλιος που ξέσπασε στη δυναστεία των

---

⁷³ OGIS 748. Για την πορεία του Φιλέταιρου και την πολιτική του Errington, 117-118. Για έναν σχολιασμό της επιγραφής, Austin 200, 397-398 απόσπασμα 225. Ο Allen 1983 εντοπίζει και μια ακόμα επιγραφή που βρέθηκε στην Δήλο που χωρίς να αναφέρεται ονομαστικά, αφιερώνεται στον Φιλέταιρο, 136-137.

⁷⁴ SEG 38: 766, χρονολογείται κάπου στα μέσα του 3ου αιώνα π.Χ.

⁷⁵ Austin όπ. π., 400 για το απόσπασμα, ο Chamoux, 1988, 448-449 φαίνεται να συμφωνεί και να το μεταφράζει «contre les rudes guerriers Galates». Η μετάφραση του Παναγιώτη Μουλά για τις εκδόσεις Στιγμή το μεταφράζει διαφορετικά. *Αίσχ Πέρσ.* 1013 «Άτυχοι οι Πέρσες στους Πολέμους.».

Σελευκιδών, μεταξύ του Αντίοχου Ιεράξ και του αδερφού του και νόμιμου διαδόχου Σέλευκου του Ι΄. Ο εμφύλιος έληξε μεταξύ 240 και 239 π.Χ. όταν και ο Αντίοχος Ιεράξ κατάφερε να νικήσει τον αδερφό του Σέλευκο στη μάχη της Άγκυρας. Ενισχυμένος με μεγάλα αποσπάσματα Γαλατών και με βάση επιχειρήσεων τα εδάφη τους, ο Αντίοχος εισέβαλλε από κοινού με τους νέους του μισθοφόρους στα εδάφη της Περγάμου ώστε να ενισχύσει την επιρροή του και να αποκτήσει νέες κτήσεις.⁷⁶ Ο γιος του Ευμένη και ηγέτης της πόλης της Περγάμου Άτταλος ο Ι΄, συγκρούστηκε με τους εισβολείς και κατάφερε να τους αποκρούσει. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς και υπό ποιους ακριβώς όρους έλαβε χώρα αυτή η σύγκρουση, υπολογίζουμε κάπου ανάμεσα στο 238 με 237 π.Χ., αλλά εφτά σωζόμενες αναθηματικές αποσπασματικές επιγραφές που βρίσκονταν στη βάση αγάλματος στον ναό της θεάς Αθηνάς στο Πέργαμο, μας πληροφορούν για δυο διαφορετικές μάχες. Η πρώτη έγινε απέναντι στους Τολιστοβογίους ενώ η δεύτερη απέναντι σε έναν συνασπισμό αποτελούμενο από τους Τολιστοβογίους, τους Τεκτοσάγες και τον Αντίοχο Ιεράξ.⁷⁷ Σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, οι οποίες συμφωνούν μεταξύ τους, ήταν αυτή η νίκη απέναντι στους Γαλάτες που τον έχρισε βασιλιά και αυτόνομο κυρίαρχο της Περγάμου.⁷⁸

Ο Άτταλος παράλληλα με την αναγόρευσή του σε βασιλιά εκμεταλλεύτηκε με πολλούς τρόπους τη νίκη επί των Γαλατών. Από όσα είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, θέσπισε άμεσα μια γιορτή, της οποίας ο πρωταρχικός στόχος ήταν να δοξάσει τον ίδιο τον Άτταλο και τα κατορθώματά του και να ενισχύσει τη θέση του εντός και εκτός του νεοσύστατου βασιλείου. Με την πάροδο του χρόνου όμως, η νίκη επί των βαρβάρων μετατράπηκε σε μια νίκη της κοινότητας ενισχύοντας έτσι την αναδυόμενη εθνική

---

⁷⁶ Errington, 123-124.

⁷⁷ Οι επιγραφές είναι οι OGIS 275 όπου αναφέρεται η νίκη εναντίων των Τολιστοβογίων και 276 όπου έχουμε την νίκη απέναντι στον συνασπισμό Γαλατών και Αντίοχου Ιεράξ. Για σχολιασμό Burstein 1985, 108-109. Ο Austin 2006, 405 απόσπασμα 231 παρατηρεί πως η νίκη του Άτταλου έχει πολύ μεγάλη σημασία διότι νίκησε έναν σελευκίδη βασιλιά και τους βάρβαρους που αποτελούσαν το στράτευμά του. Αυτή πρέπει να ήταν η πραγματική νίκη που τον έχρισε βασιλιά και όχι αυτή απέναντι στους Γαλάτες οι οποίοι ίσως να ήταν απλοί επιδρομείς. Επίσης είναι σημαντικό το ότι αρνείται να αποκαλέσει τον Ιεράξ με κάποιον βασιλικό τίτλο. Για μια ανάλυση των πηγών Allen 1983, 141 και 195-199.

⁷⁸ Στράβ. XIII 4, 2 όπου γράφει *ἐκ δὲ Ἀτάλου καὶ Ἀντιοχίδος τῆς Ἀχαιοῦ γεγονὼς Ἄτταλος διεδέξατο τὴν ἀρχήν, καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς πρῶτος νικῆσας Γαλάτας μάχῃ μεγάλῃ*. Επίσης ο Πολύβιος στον επικήδειο που μας παραδίδει για τον Άτταλο υποστηρίζει πως αφού νίκησε τους Γαλάτες ανακηρύχθηκε βασιλιάς, Πολυβ. XVIII 41, 7-8.

ταυτότητα των κατοίκων της Περγάμου.⁷⁹ Εκεί όμως που η προπαγάνδα των Ατταλίδων διέπρεψε, ήταν η τέχνη και συγκεκριμένα οι γνωστές απεικονίσεις με τα αγάλματα των ηττημένων Γαλατών (Εικ. 3).

Εικ. 3. Αναπαράσταση του συμπλέγματος με τους Γαλάτες που δώρισε ο Άτταλος στον ναό της Αθηνάς στο Πέργαμο. Chaniotis 2005, 202

Το πιο γνωστό σύμπλεγμα με τους Γαλάτες μας είναι γνωστό ως το σύμπλεγμα των «Big Barbarians» και αποτελούνταν συνολικά από πέντε αγάλματα ύψους περίπου δυο μέτρων έκαστο. Ήταν τοποθετημένα στον ναό της Νικηφόρας Αθηνάς στο Πέργαμο από τον ίδιο τον νικητή των βαρβάρων Άτταλο. Απεικονίζονταν τρεις θνήσκοντες Γαλάτες και δυο άλλοι βάρβαροι, ένας Πέρσης και ίσως μια Αμαζόνα. Το αμέσως πιο γνωστό σύμπλεγμα που κατασκευάστηκε στην Πέργαμο και ο Άτταλος δώρισε στην πόλη της Αθήνας, αποκαλείται από τους αρχαιολόγους σύμπλεγμα των «Little Barbarians» και εδώ πάλι έχουμε νεκρούς Γαλάτες αλλά αυτή την φορά συνοδεύονται

⁷⁹ Chaniotis 2005, 230-231.

από Πέρσες, Αμαζόνες και Γίγαντες.⁸⁰ Τα αγάλματα που μας έχουν σωθεί σήμερα αποτελούν μαρμάρινα ρωμαϊκά αντίγραφα των χάλκινων περγαμηνών πρωτοτύπων. Οι εκφράσεις των Γαλατών σε αυτές τις απεικονίσεις δεν μπορούν να παρερμηνευθούν. Σύμφωνα με τον Stewart ο έντονος πόνος από κοινού με τον υπέρτατο τρόμο είναι τα βασικά στοιχεία που φρόντισαν να απεικονίσουν με ευκρίνεια οι γλύπτες. Τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των βαρβάρων μάλιστα, είναι δομημένα με τέτοιον τρόπο ώστε να έρχονται σε πλήρη αντίθεση με το ελληνικό ιδεατό της αρμονίας. Οι Γαλάτες είναι είτε εξαιρετικά μυώδεις με τις λεπτομέρειες του σώματός τους να καλύπτονται από τους μύες, είτε τόσο αδύνατοι ώστε οι μύες να προβάλλουν σαν εξογκώματα. Επίσης τα μαρμάρινα αγάλματα έχουν φιλοτεχνηθεί με τέτοιον τρόπο ώστε οι ανάγλυφες πληγές τους να ξεχωρίζουν από το υπόλοιπο σώμα. Το γεγονός αυτό από κοινού με το άσπρο χρώμα που γνωρίζουμε ότι ήταν βαμμένα, σίγουρα προκαλούσε μια πολύ έντονη αντίθεση μεταξύ του δέρματος και του εμφανούς τραύματος.⁸¹

Πριν αναλύσουμε διεξοδικά τα χαρακτηριστικά των αγαλμάτων αξίζει να σημειώσουμε κάποιες πληροφορίες για τον τρόπο που οι Γαλάτες πολεμούσαν. Στα αγάλματα βλέπουμε ότι απεικονίζονται γυμνοί και σύμφωνα με τις σύγχρονες έρευνες, αυτός ήταν ο τρόπος που προτιμούσαν να πολεμούν. Σποραδικά θα χρησιμοποιήσουν κράνη και πανοπλίες, αλλά συνήθως προτιμούν να πολεμούν γυμνοί, συνοδευόμενοι μονάχα από τις μεγάλες ασπίδες τους. Ο στόχος τους ήταν να τρομάξουν τον αντίπαλο αλλά παράλληλα να εμφυσήσουν και θάρρος στους συμπολεμιστές τους μέσα από αυτή την τακτική.⁸² Τα αγάλματα των Γαλατών, μας προσφέρουν μια εικόνα για το πώς

---

⁸⁰ Stewart 2014, 75-78 για τα συμπλέγματα και ειδικά 77-78 για τις τοποθεσίες τους. Για τα αγάλματα και Pollitt 1986, 85-93. Για μια αντίθετη άποψη όμως, Ridway 1990, 284-287 όπου υποστηρίζει πως είναι αδύνατον να γνωρίζουμε ποιος Άτταλος δημιούργησε τα πρωτότυπα χάλκινα αγάλματα, εφόσον οι θεματικές με τις μάχες των Γαλατών θα μπορούσαν να είναι από κάποιον άλλον Άτταλο και όχι τον ιδρυτή της βασιλικής δυναστείας. Για την ταυτοποίηση των Γαλατών πέραν των όπλων και της πλήρους γύμνιας, όταν αυτά απουσιάζουν, πρέπει να ελέγχουμε προσεκτικά την κόμμωση και τα γένια.

⁸¹ Stewart όπ. π., 77 και 81. Εύλογη υπόθεση ότι και τα αντίστοιχα χάλκινα πρωτότυπα των Περγαμηνών ήταν λαξευμένα και ζωγραφισμένα με τον ίδιο τρόπο. Ο Λίβιος μάλιστα αναφέρει πως η αντίθεση μεταξύ λευκού δέρματος και κόκκινου αιματηρού τραύματος, γίνεται ακόμα πιο έκδηλη στους Γαλάτες εξαιτίας του τρόπου που πολεμούν, δηλαδή την απουσία πανοπλίας. Liv. XXXVIII 21, 9.

⁸² Mitchell 1993, 44-45. Ο Λίβιος επίσης Liv. XXXVIII 17, 1-8 πιστεύει πως οι Έλληνες και οι άλλοι λαοί φοβούνται τους Γαλάτες επειδή οι ίδιοι είναι *inter mitissimum genus hominum* και γιατί δεν τους

ακριβώς έμοιαζαν ή καλύτερα το πώς φαντάστηκαν οι Έλληνες ότι έμοιαζαν οι βάρβαροι. Ένα από τα πιο γνωστά, είναι αυτό του ηττημένου Γαλάτη, ο οποίος κοιτάει με πόνο προς το έδαφος ενώ έχει δεχτεί ένα θανατηφόρο πλήγμα στη δεξιά του πλευρά με το αίμα να ρέει ασταμάτητα (Εικ. 4). Η απουσία γενειάδας και το περιποιημένο μουστάκι μαρτυρούν πως πρόκειται για κάποιον Γαλάτη αριστοκρατικής καταγωγής, ενώ εντύπωση προκαλεί η πιστή αναπαράσταση των όπλων του. Διακρίνεται μια γαλατική πολεμική σάλπιγγα, το ξίφος του και η χαρακτηριστική τους ασπίδα. Η ασπίδα των Γαλατών υπήρξε ένα στοιχείο που κέντρισε το ενδιαφέρον όλων ανεξαρτήτως των αρχαίων συγγραφέων που ασχολήθηκαν μαζί τους, μάλιστα όπως θα δούμε στη συνέχεια αποτέλεσε ίσως το πιο εξωτικό χαρακτηριστικό τους με το οποίο η ελληνιστική προπαγάνδα κοσμούσε τα έργα της. Εξαιρετικής λεπτομέρειας είναι και το χρυσό περιδέραιο που κοσμεί τον λαιμό του.⁸³ Ο έτερος Γαλάτης αριστοκράτης, ίσως το πιο διάσημο έργο γλυπτικής που απεικονίζει Γαλάτη, είναι και αυτός με τη σειρά του σε παρόμοια θέση (Εικ. 5). Ο νεαρός εδώ βάρβαρος, σε αντίθεση με τον προηγούμενο, ο οποίος πρέπει να ήταν ώριμης ηλικίας, έχει σκοτώσει τη γυναίκα του πάνω στην απελπισία του και ετοιμάζεται να πεθάνει και ο ίδιος. Με χαρακτηριστική λεπτομέρεια καρφώνει το ξίφος του σχεδόν στον λαιμό του. Ο φόβος στο βλέμμα του ηττημένου αρχηγού είναι πολύ έντονος. Εδώ ας σημειωθεί ότι η κόμμωσή τους υπήρξε ένα από τα στοιχεία που τους ξεχώριζε. Οι αρχαίοι παρατηρούσαν πως όλοι οι Κέλτες προσπαθούσαν να μοιάσουν με τον θεό Πάνα και τους σάτυρους του όσον αφορά τα μαλλιά τους. Οι άκρες των τριχών του κεφαλιού στα μαρμάρινα αγάλματα πρέπει να είχαν διαμορφωθεί λίγο διαφορετικά απ' ότι απεικονίζονταν στα χάλκινα πρωτότυπα. Εικάζουμε πως σε εκείνα η κόμμωση των Γαλατών απεικονίζονταν ακόμα πιο ξεκάθαρα.⁸⁴

Έχει υποστηριχθεί πως το μόνο παράταιρο στοιχείο σε αυτό το σύμπλεγμα, είναι η γυναίκα του Γαλάτη. Σύμφωνα με τον Marszal, οι Γαλάτες παίρνανε μαζί τους τις γυναίκες τους μόνο κατά τη διάρκεια μετακινήσεων και όχι κατά τη διάρκεια των

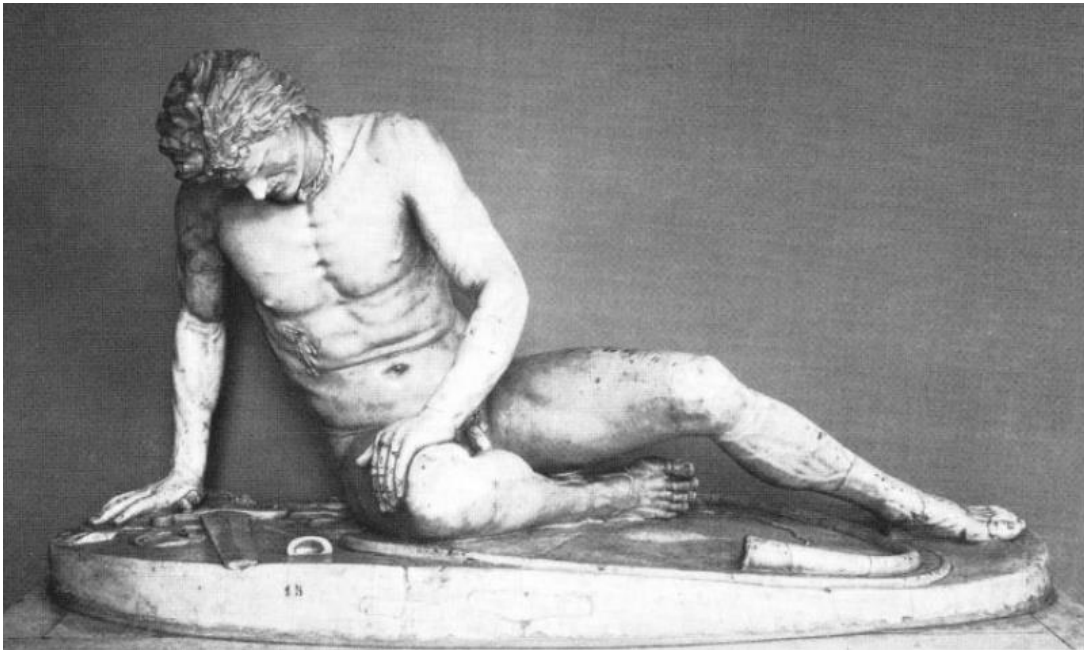

έχουν συνηθίσει όπως οι Ρωμαίοι. Αρχικά όμως και οι Ρωμαίοι είχαν τρομοκρατηθεί από τους Κέλτες και τον τρόπο που πολεμούσαν.

⁸³ Ενδεικτικά για τις ασπίδες Διοδ. Σικ. XXII 9, 1 και V 30, 2-3 όπου αναφέρεται συγκεκριμένα στις πολεμικές σάλπιγγες και τη γυμνότητα των Γαλατών κατά τη μάχη, Πολυβ. II 30, 3 και Πανσ. X 20, 8: *τοὺς ἐπιχωρίους θυρεούς*. Για τα κοσμήματα που φορούν Διοδ. Σικ. V 27, 3.

⁸⁴ Smith 1991, 100-101 για τις λεπτομέρειες των αγαλμάτων, Διοδ. Σικ. V 28, 3 για τα κοσμήματα.

πολέμων. Ως εκ τούτου, εφόσον οι μάχες δόθηκαν κοντά στο Πέργαμο, οι γυναίκες θα μπορούσαν να απουσιάζουν από την εικονογραφία.⁸⁵ Εφόσον δεχθούμε αυτόν τον ισχυρισμό μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι Γαλάτες αυτοί δεν ήταν απλοί εισβολείς αλλά αντίθετα είτε προσπαθούσαν να εγκατασταθούν στην περιοχή είτε η συγκεκριμένη γυναίκα του αριστοκράτη τον ακολούθησε μόνη της. Σε κάθε περίπτωση, η νίκη του Άτταλου αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία, διότι οι Περγαμηνοί δεν κατάφεραν μόνο να συντρίψουν τις γαλατικές γραμμές αλλά επιπλέον έφτασαν μέχρι τα μετόπισθεν όπου βρίσκονταν τα γυναικόπαιδα.

Εικ. 4. Θνήσκων Γαλάτης, μαρμάρινο αντίγραφο περγαμηνού χάλκινου πρωτοτύπου. Pollitt 1986, 86

---

⁸⁵ Marszal 2000, 208-209. Ο Λίβιος όμως αναφέρει πως πριν τη μάχη του όρους Όλυμπου μεταξύ Ρωμαίων και Γαλατών το 189 π.Χ. οι Γαλάτες μετακίνησαν μαζί τους τα γυναικόπαιδα. Liv. XXXVIII 18, 14-15.

Εικ.5. Γαλάτης που αυτοκτονεί, αφού πρώτα έχει σκοτώσει την γυναίκα του, Pollitt 1986, 87

Επιστρέφοντας στον Γαλάτη που αυτοκτονεί, διακρίνουμε πως ίσως επαναλαμβάνεται το μοτίβο του αριστοκράτη-αρχηγού Βρέννου ο οποίος όταν οι δυνάμεις του ηττώνται αυτοκτονεί. Όπως ήδη εξετάσαμε, η αυτοκτονία μπορεί να προέρχεται από την ανάγκη του υποκειμένου να γλυτώσει από την κοινωνική πίεση του κύκλου του.⁸⁶ Στη συγκεκριμένη περίπτωση όμως και σε αντίθεση με τον Βρέννο, το στοιχείο που διαφοροποιεί τις δυο αυτοκτονίες είναι αυτό της ταχύτητας. Ο επιδρομέας αρχηγός των Γαλατών δρα έτσι εξαιτίας του τρόμου του όπως μαρτυρά το βλέμμα του. Εδώ ο φόβος της τιμωρίας από τον βασιλιά-εκδικητή των Ελλήνων Άτταλο, αποδεικνύεται πιο τρομακτικός ως προοπτική από την ιδέα του θανάτου της συζύγου του και του ίδιου. Παρόλα αυτά, οι σύγχρονοι ερευνητές διαπιστώνουν πως η προπαγάνδα των αγαλμάτων έχει δυο μηνύματα. Από τη μια γεμίζει τους Έλληνες με ένα αίσθημα εθνικής ανάτασης και ευχαρίστησης για την πανωλεθρία των βαρβάρων αλλά συγχρόνως δημιουργείται και μια συμπόνοια για τον ηρωικό τρόπο που βάζουν τέλος στη ζωή τους. Ο ηρωισμός τους την ώρα που πλησιάζει το τέλος είναι αυτό που

---

⁸⁶ Πετρόπουλος υπ. 26 σε αυτήν την εργασία.

ξεχωρίζει τον θάνατό τους, από την αυτοκτονία ενός δειλού.⁸⁷ Άξιος αναφοράς είναι και ο τρόπος με τον οποίο ο Γαλάτης αποφασίζει να αυτοκτονήσει. Σύμφωνα με μια έρευνα από τον van Hoff, το ξίφος δεν αποτελούσε το συνηθέστερο μέσο αυτοκτονίας κατά την αρχαιότητα. Ο τραγικός ομηρικός ήρωας Αίαντας, είναι αυτός που προτιμά τον θάνατο διά του σπαθιού από την ατίμωση της τιμής του.⁸⁸ Ο Stewart σχετικά με το συναίσθημα του οίκτου που προκαλούν τα αγάλματα μνημονεύει τον μεταγενέστερο Άγγλο λόρδο Βύρωνα. Ο Βύρων σύμφωνα με τον συγγραφέα διέκρινε με συμπάθεια τον ηρωικό και αγνό βάρβαρο που προτιμά τον θάνατο από το να στερηθεί την ελευθερία του. Σε κάθε περίπτωση, όσο έντονα και αν είναι τα συναισθήματα λύπης που καταλαμβάνουν τους θεατές αυτών των αγαλμάτων, τελικά λειτουργούν επικουρικά στη δημιουργία ενός αισθήματος νίκης και ανωτερότητας απέναντι σε κάθε βάρβαρο εχθρό, παρά τη δύναμή και τη βαναυσότητά του. Χαρακτηριστικό αυτής της ιδεολογίας είναι το άγαλμα του Γαλάτη που παρακαλεί τον αντίπαλο για έλεος (Εικ. 6).⁸⁹

Κατακλείδα της μελέτης των αγαλμάτων, θα αποτελέσει η αξιολόγηση του μικρού συμπλέγματος των βαρβάρων. Σε αυτό οι Γαλάτες απεικονίζονται ως τραγικές φιγούρες, με τα εθνικά χαρακτηριστικά τους, αυτά δηλαδή της κόμμωσης, της γύμνιας και της ασπίδας να επικρατούν (Εικ.7). Σύμφωνα με όσα γνωρίζουμε, ο Άτταλος αφιέρωσε το μικρό αυτό σύμπλεγμα, στην Αθήνα ώστε να τονίσει τον πανελλήνιο χαρακτήρα που είχε ο αγώνας του. Η ιδέα θέλει τους Έλληνες να κατατροπώνουν τους εχθρούς τους, όπως είναι οι Γαλάτες, οι Πέρσες, οι Αμαζόνες και οι θεϊκοί Γίγαντες. Σταδιακά ακόμα και οι Γίγαντες αρχίζουν να παρουσιάζονται στην εικονογραφία και στη γλυπτική με βαρβαρικά χαρακτηριστικά βορείων λαών την ώρα που πολεμούν τους Ολύμπιους Θεούς. Ο μοναδικός λαός βορείων βαρβάρων που έκανε αισθητή την

---

⁸⁷ Chaniotis 2005, 200 και van Hoff 2006, 11-12. Ο οίκτος για τον τραγικό εχθρό που βάζει τέλος στη ζωή του δεν είναι σπάνιο φαινόμενο κατά την αρχαιότητα. Garrison 1991, 4 και 33-34. Στην αρχαιότητα όσοι αυτοκτονούν χωρίς κάποιο κίνητρο αλτρουισμού ή προστασίας της τιμής δεν αντιμετωπίζονται με σεβασμό. Ο Stewart 2014 όμως αναγνωρίζει και το στοιχείο της δειλίας στην αυτοκτονία των Γαλατών, το στερεότυπο που τους αποδίδει μάλιστα είναι αυτό του «ultimate other», 79.

⁸⁸ Van Hoff όπ. π., 9-11.

⁸⁹ Stewart όπ. π., 80.

παρουσία του στον ελληνοιστικό κόσμο ήταν αυτός των Γαλατών.⁹⁰ Ο Άτταλος εδώ δεν παρουσιάζεται απλά ως ένας Έλληνας ηγεμόνας που κατατροπώνει τους αλλοεθνείς, αλλά ως ένα ενοποιητικό στοιχείο της ελληνοιστικής εθνικής ταυτότητας, εάν θα μπορούσαμε να την ονομάσουμε έτσι. Σε αυτήν οι Έλληνες, σταδιακά θα ενταχθούν και οι Ρωμαίοι σε αυτό το σχήμα, είναι εχθροί όχι μόνο των Περσών και των Γαλατών αλλά και των εχθρών των Θεών, των Γιγάντων. Η διάκριση όμως ανάμεσα στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των βαρβάρων δεν εξαφανίζεται. Για τον Stewart, οι απεικονίσεις αυτές εμπεριέχουν ένα δίπολο μεταξύ βαρβάρων που φέρνουν την καταστροφή και το χάος, δηλαδή οι Γαλάτες, και των Περσών που είναι μεν βάρβαροι αλλά φέρνουν μαζί τους την υποδούλωση και την τυραννία.⁹¹ Η ιδέα του προστάτη του πολιτισμού, βρήκε ευήκοα ώτα στους Ρωμαίους και την ιδεολογία τους. Το μοναδικό άγαλμα που αναπαριστά ηττημένο Γαλάτη και έχει βρεθεί στον ελλαδικό χώρο και συγκεκριμένα στη Δήλο, είναι ένα αυθεντικό ρωμαϊκό έργο (Εικ. 8). Εικάζεται ότι αποτελεί τμήμα από ένα σύμπλεγμα ηττημένων βαρβάρων του βορρά από τις πρόσφατες ρωμαϊκές μάχες του 100 π.Χ., μάλιστα ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το χρώμα με το οποίο ήταν βαμμένα τα μαλλιά του και οι τρίχες των γενετικών του οργάνων. Σήμερα είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε πως αυτές ήταν βαμμένες κόκκινες ώστε να τρομάζουν τον αντίπαλο.⁹²

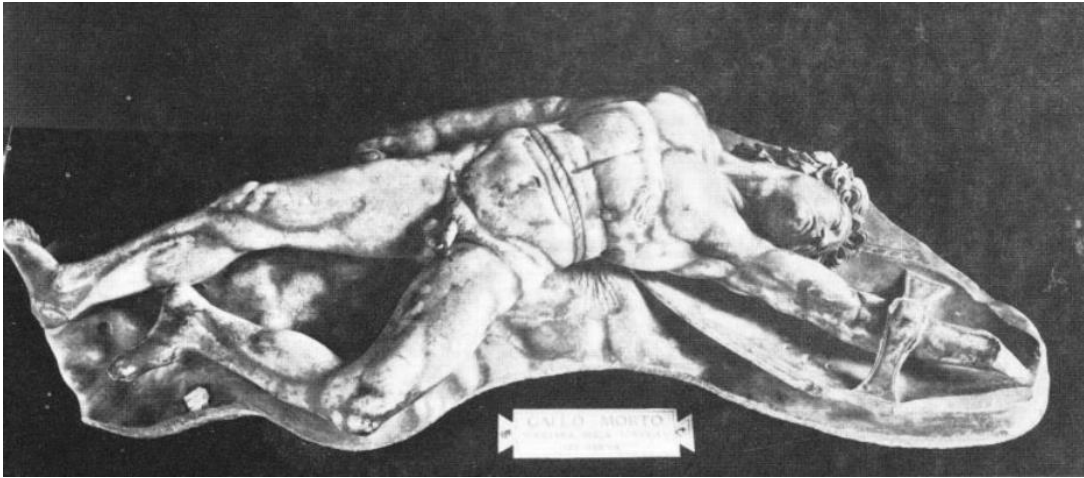

⁹⁰ Για τους Γαλάτες και τους Γιγάντες, Mitchell 2005, 286, Stewart 2014, 80-81 και Smith 1991, 103-104. Η Hall 1989, 51-54 παρατηρεί πως το δίπολο πολιτισμός εναντίων χάους εκφράζεται ήδη μέσα από την αρχαϊκό τρόπο σκέψης. Οι βάρβαροι Πέρσες μαζί με τις Αμαζόνες και τους Τιτάνες ανήκουν στην πλευρά του χάους.

⁹¹ Stewart όπ. π., 79.

⁹² Liv. XXXVIII 17, 4 για τα κατακόκκινα μαλλιά των Γαλατών. Για τις τρίχες των βαρβάρων και το ότι τις χρωμάτιζαν για να τρομοκρατήσουν τον εχθρό, Michela Sazi 2001, 138 υπ. 130.

Εικ. 6. Μαρμάρινο αντίγραφο θνήσκοντος Γαλάτη από το μικρό σύμπλεγμα, διακρίνεται ο φόβος στο πρόσωπό του. Αρχαιολογικό μουσείο Βενετίας Stewart 2014, 80

Εικ. 7. Γαλάτης από το μικρό σύμπλεγμα, διακρίνεται το γυμνό του σώμα και η χαρακτηριστική ασπίδα. Pollitt 1986 σελ. 91

Εικ. 8. Μαρμάρινο ρωμαϊκό άγαλμα που αναπαριστά ηττημένο Κέλτη, εθνικό αρχαιολογικό μουσείο Αθήνα. Stewart 2014, 82

Η εικονιστική αναπαράσταση των Γαλατών δεν περιορίστηκε μόνο σε αυτά τα αγάλματα. Απ' όσα γνωρίζουμε σήμερα, τα σωζόμενα αντίγραφα αποτέλεσαν

κομμάτια μιας ευρύτερης καλλιτεχνικής παράδοσης η οποία δεν μας σώζεται αυτούσια. Ο Πausanias για παράδειγμα, εντόπισε όταν επισκέφτηκε το Πέργαμο έναν ζωγραφισμένο τοίχο στον οποίο απεικονίζονταν σκηνές από την μάχη του Μαραθώνα και τους Πέρσες, ενώ δίπλα ακριβώς βρίσκονταν οι μάχες των Ατταλιδών με τους Γαλάτες.⁹³ Από την Πέργαμο μάλιστα μας έχει σωθεί ένα μαρμάρινο πολεμικό ανάθημα όπου απεικονίζεται με ακρίβεια και λεπτομέρεια ολόκληρος ο στρατιωτικός εξοπλισμός των Γαλατών (Εικ. 9). Εντυπωσιακό πως μέσα σε λιγότερο από 50 χρόνια οι Γαλάτες κατάφεραν να ενταχθούν μέσα στο πάνθεον των εχθρών του ελληνισμού, εκεί που ανήκαν αντίπαλοι με τους οποίους οι Έλληνες είχαν εκατοντάδες χρόνια αντιπαλότητας και σύγκρουσης. Προφανώς η ανάγκη ανέλιξης και η έλλειψη κύρους της Ατταλδικής δυναστείας κατά τις απαρχές της ανόδου της, καλύφθηκε με τις μνημειώδεις μάχες απέναντι στους αντιπάλους του ελληνισμού Γαλάτες. Η απεικόνιση των Γαλατών στα πολεμικά έργα συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια ζωής του βασιλείου των Ατταλιδών. Μια χάλκινη πλάκα που σήμερα μας έχει χαθεί, αναπαριστά κατά πάσα πιθανότητα τη μάχη της Μαγνησίας και τη συμμετοχή των Περγαμηνών στο πλευρό της Ρώμης (Εικ. 10). Στη σύγκρουση αυτή μεταξύ Ρωμαίων και Περγαμηνών από τη μια πλευρά και Σελευκίδων από την άλλη, οι Γαλάτες πήρανε το μέρος των δεύτερων. Η συγκεκριμένη πλάκα αν και είναι δύσκολο να ερμηνευθεί πλήρως, εικάζουμε πως αναπαριστά μια σκηνή κατά την οποία το ιππικό της Περγάμου έρχεται να σώσει τις ρωμαϊκές λεγεώνες από το πεζικό των Σελευκιδών. Το περγαμινό ιππικό αντιμετωπίζει κατά την εξόρμησή του έναν γυμνό ιππέα, κατά πάσα πιθανότητα Γαλάτη σύμμαχο των Σελευκιδών.⁹⁴ Η ερμηνεία αυτής της απεικόνισης μπορεί να περιλαμβάνει μια υπενθύμιση στους Ρωμαίους ότι και αυτοί συμμετείχαν απέναντι στον κοινό εχθρό, έναν βασιλιά της Ασίας και τους βάρβαρους πολεμιστές του, ενισχύοντας έτσι την ιδεολογία που θέλει τους Ρωμαίους και τους Περγαμηνούς προασπιστές των αξιών του ελληνικού κόσμου.

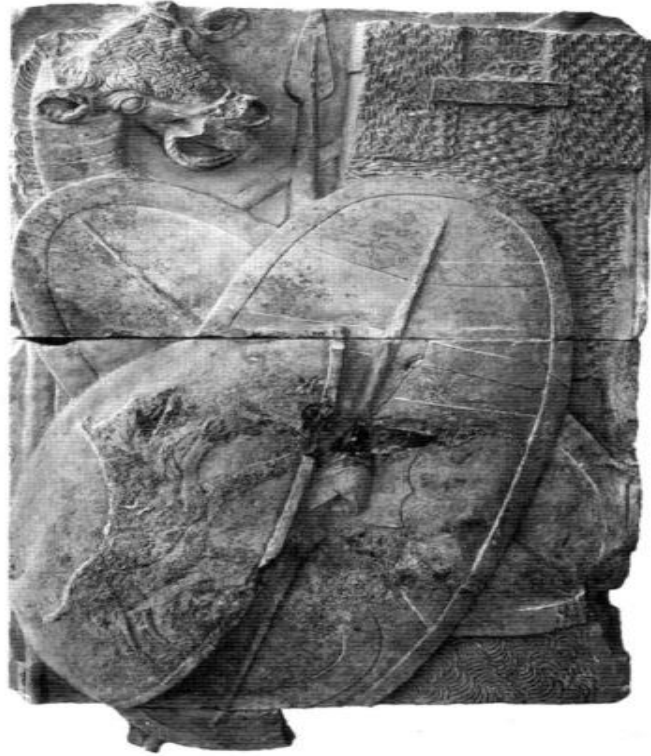
Όλες αυτές οι αναπαραστάσεις βέβαια, δείχνουν μια μονόπλευρη ιστορία των γεγονότων. Οι σύγχρονοι ιστορικοί πιστεύουν πως ο ιδρυτής της δυναστείας Φιλαίτερος, ανεξαρτήτως από το εάν συγκρούστηκε με τους Γαλάτες, αναγκάστηκε να τους πληρώσει φόρους υποτέλειας και ουσιαστικά η σύγκρουση με τους Γαλάτες

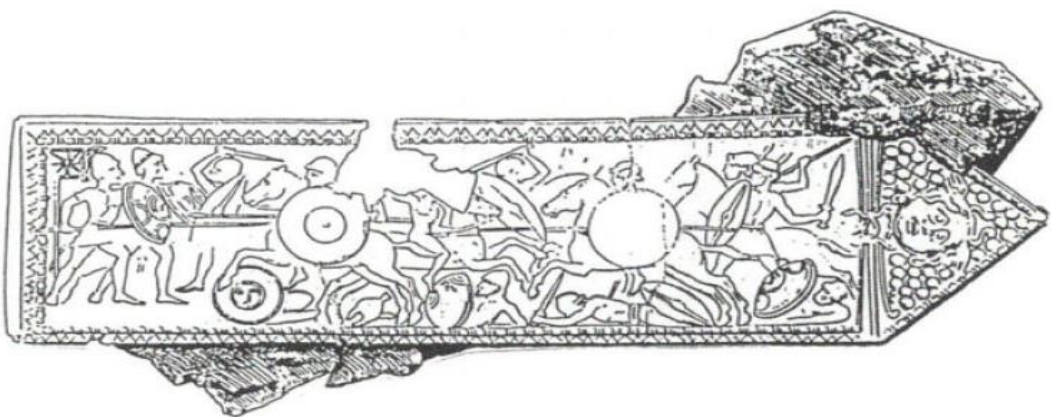
⁹³ Πaus. I 25, 2.

⁹⁴ Marszal 2000, 209-210 και Taylor 2016, 85-89.

συνέβη επειδή ακριβώς ο Άτταλος Ι΄ αρνήθηκε να τους καταβάλει το συμφωνηθέν ποσό.⁹⁵ Προφανώς μια τέτοια λεπτομέρεια δεν ήταν δυνατόν να επιβιώσει μέσα στο προπαγανδιστικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε για την εξύμνηση του μονάρχη.

Εικ. 9. Πολεμικό ανάθημα της Περγάμου στο οποίο απεικονίζεται ολόκληρος ο εξοπλισμός ενός Γαλάτη, από την πανοπλία και τις ασπίδες μέχρι και την πολεμική σάλπιγγά. Cunliffe 1997, 6

Εικ. 10. Αναπαράσταση χαμένης χάλκινης πλακέτας που βρέθηκε στην Πέργαμο, πιθανώς παρουσιάζεται η μάχη της Μαγνησίας και η φιγούρα με τον γυμνό ιππέα στο κέντρο ταυτίζεται με Γαλάτη. Ridgway και Grummond (επιμ.), 2000, Εικόνα 77

⁹⁵ Coşkun 2011, 96. Επίσης Gruen 2000, 19.

Ο Άτταλος ο Ι΄ μάλιστα απ' όσο γνωρίζουμε, δεν δίστασε να στρατολογήσει με τη σειρά του Γαλάτες όταν ο σελευκίδης στρατηγός του Σέλευκου του ΙΙ΄, Αχαιός εισέβαλλε στην Πέργαμο. Συγκεκριμένα πληροφορούμαστε πως ο Άτταλος προσέλαβε ολόκληρη τη φυλή των Αιγισάγων, πιθανώς Κελτών από αυτούς που είχαν εγκατασταθεί πριν λίγα χρόνια στα Βαλκάνια. Η συμπεριφορά τους όμως απογοήτευσε τον Άτταλο που προσπάθησε να τους απομακρύνει μετακινώντας τους στον Ελλήσποντο. Σύμφωνα με την Kosmetatou, αυτοί δημιούργησαν και άλλα προβλήματα στην περιοχή. Παραδόξως οι ελληνικές πόλεις δεν εναντιώθηκαν στον βασιλιά Άτταλο, ίσως γιατί αναγνώριζαν ότι ο κίνδυνος της κατάκτησης από τους Σελευκίδες υπήρξε σημαντικότερος και απαιτούσε ακραία μέτρα. Στη συνέχεια ο Άτταλος προσπάθησε να οργανώσει μια εκστρατεία εναντίων των μισθοφόρων του, από τις μικρασιατικές πόλεις μέχρι που ο Προυσίας ο Β΄ της Βιθυνίας τους εξόντωσε όλους.⁹⁶ Η αφήγηση του Πολύβιου όμως είναι εξόχως διαφωτιστική για τη συμπεριφορά των Κελτών. Αυτοί συμμάχησαν μαζί με τον Άτταλο κουβαλώντας τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους, με αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια της πορείας να κουραστούν. Μια έκλειψη σελήνης υπήρξε το τελειωτικό χτύπημα για τη ψυχολογία τους καθώς τη θεώρησαν κακό οιωνό. Ο Άτταλος απελπισμένος από την κατάσταση, φοβήθηκε πως εάν τους έδωχνε θα αυτομολούσαν στον αντίπαλο Αχαιό ενώ εάν τους έσφαζε θα αμαύρωνε την εικόνα του εφόσον ο ίδιος τους είχε διαβεβαιώσει για τη συμφωνία τους. Αποφάσισε λοιπόν να τους εγκαταστήσει στον Ελλήσποντο και τους υποσχέθηκε μάλιστα δικιά τους γη και κάθε δυνατή βοήθεια.⁹⁷ Το αποτέλεσμα ήταν ολόκληρη η φυλή τους να αφανιστεί. Πληροφορία που αποσιωπά ο αρχαίος ιστορικός.

Ο Άτταλος κατάφερε με τις πράξεις του και κυρίως με τον τρόπο που τις παρουσίαζε, να θεωρηθεί από τους Έλληνες ως εθνικός ευεργέτης. Ενδεικτικό της εικόνας που είχανε για αυτόν, είναι το εξής απόσπασμα από τον επιτάφιο που του αφιερώνει ο Πολύβιος:

---

⁹⁶ Πρβλ. Kosmetatou 2005, 170-171. Για τη «θρακική» καταγωγή αυτών των Κελτών, Walbank HCP I, 603.

⁹⁷ Τις πληροφορίες αυτές αναφέρει επ' ακριβώς ο Πολύβιος, V 79, 1-6. Ο Griffith 1935, 174 αποδίδει τη συμπεριφορά του Άτταλου στο ότι οι Κέλτες ήταν δεισιδαίμονες και μαλθακοί εφόσον περνούσαν χρόνο με την οικογένειά τους.

ὅς τὴν ἀρχὴν ἐνεστήσατο τῆς προειρημένης ἐπιβολῆς οὐ μόνον διὰ τῆς εἰς τοὺς φίλους εὐεργεσίας καὶ χάριτος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων. νικήσας γὰρ μάχῃ Γαλάτας, ὁ βαρύτερον καὶ μαχιμώτατον ἔθνος ἦν τότε κατὰ τὴν Ἀσίαν, ταύτην ἀρχὴν ἐποιήσατο καὶ τότε πρῶτον αὐτὸν ἔδειξε βασιλέα. τυχὼν δὲ τῆς τιμῆς ταύτης καὶ βιώσας ἔτη δύο πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα, τούτων δὲ βασιλεύσας τετταράκοντα καὶ τέτταρα, σωφρονέστατα μὲν ἐβίωσε καὶ σεμνότατα πρὸς γυναῖκα καὶ τέκνα, διεφύλαξε δὲ τὴν πρὸς πάντας τοὺς συμμάχους καὶ φίλους πίστιν, ἐναπέθανε δ' ἐν αὐτοῖς τοῖς καλλίστοις ἔργοις, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας.

Πολυβ. XVIII 41, 6-9

Ἡ ἐξιστὸρῆση τοῦ βίου του, ξεκινάει ἀπὸ μια περιγραφή τῆς φύσης τῆς ηγεμονίας του. Ἡ ἀπουσία βασιλικοῦ αἵματος ἀλλὰ ἡ συνετὴ καὶ ἐξυπνὴ χρῆση τῶν χρημάτων του μνημονεύονται ἀπὸ κοινού με τὰ πολλὰ προτερήματα τοῦ χαρακτήρα του. Ἡ ἀφήγησις καταλήγει στο ἀπόσπασμα που θα σχολιάσουμε. Ἐδῶ ἡ ἀνάδειξή του σε ηγεμόνα, οφείλεται, ὅπως ξέρουμε ἤδη, στο ὅτι νίκησε τοὺς πολεμοχαρεῖς Γαλάτες, ἐνῶ ὁ θάνατός του συνέβη κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς ἀδιευκρίνιστης ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἐλληνισμοῦ, ὑπονοεῖται ὁ γαλατικός κίνδυνος, ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Σήμερα γνωρίζουμε ὅτι πέθανε ἀπὸ ἐγκεφαλικὸ ἐπεισόδιο κατὰ τὴ διάρκεια ομιλίας του στὴ Θήβα.⁹⁸ Ἡ διαστρέβλωση τῆς ιστορίας τῆς ζωῆς τοῦ Ἀττάλου δὲν περιορίζεται μονάχα στὸν ἐπιτάφιο τοῦ βίου του. Ὅπως ἤδη εἶδαμε, οἱ Ἀτταλίδες ἔπρεπε νὰ ἐπιβιώσουν μέσα σὲ ἓνα πεδίο συνεχόμενης δυναστικῆς διαμάχης μεταξὺ ἀπογόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀληθινῶν καὶ μὴ. Οἱ Ἀτταλίδες γιὰ νὰ καλύψουν αὐτὸ τὸ χάσμα δημιούργησαν μιὰ γενεαλογία ἡ ὁποία πάντρευε τοὺς τοπικοὺς ἥρωες τῆς Μυσίας με τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες καὶ τοὺς Τρώες.⁹⁹ Με αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ Ἀτταλίδες ὅπως οἱ προπάτορές τους ὑπερασπίζονται τὸν ντόπιο πληθυσμὸ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἐπιβουλεύεται νὰ τὸν υποδουλώσει καὶ οἱ Γαλάτες ἀπέτελεσαν τὸν καλύτερο «σύμμαχο» γιὰ αὐτὸ τὸ ἀφήγημα. Ταυτόχρονα ὁμως φαίνεται νὰ ἀνήκουν καὶ στὴν σφαῖρα ἐπιρροῆς τοῦ ἐλληνισμοῦ, ὄχι μόνον ὡς κοινωνοὶ ἀλλὰ ὡς προστάτες του.

Κατακλείδα τοῦ κεφαλαίου τῶν Ἀτταλιδῶν καὶ τῶν σχέσεών τους με τοὺς Γαλάτες θα ἀποτελέσει μιὰ συνοπτικὴ ἱστορῆση τῶν πολιτικῶν προνομίων που κέρδισαν οἱ πρῶτοι διαχρονικὰ εἰς βᾶρος τῶν δευτέρων καὶ κάποια χρήσιμα συμπεράσματα. Καθὼς

⁹⁸ Chaniotis 2005, 60 καὶ Liv. XXXIII 21, 1.

⁹⁹ Γιὰ τὴ γενεαλογία τῶν Ἀτταλιδῶν, Scheer 2005, 220-226 καὶ Gruen 2000, 22-28.

οι Ατταλίδες εδραιώθηκαν και ενίσχυσαν τη θέση τους στη δυτική Μικρά Ασία, προσπάθησαν να επεκτείνουν τα εδάφη τους είτε μέσω του πολέμου είτε μέσω συμμαχιών-συμφωνιών. Η μόνη περιοχή με την οποία είχαν χερσαία σύνορα, ήταν το Γόρδιο της Φρυγίας, που ανήκε πλέον άτυπα όμως στη σφαίρα επιρροής των Γαλατών και συγκεκριμένα στο ισχυρότερο φύλλο, τους Τολιστοβογίους. Δεν γνωρίζουμε δυστυχώς πολλά για το φρυγικό Γόρδιο. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνουν οι πηγές μας και τα γλωσσικά κατάλοιπα θα περιμέναμε εντονότερα σημάδια κελτικής παρουσίας στον χώρο. Επιπροσθέτως τα αρχαιολογικά ευρήματα που να μπορούν να ταυτιστούν με κελτικής προέλευσης κατάλοιπα είναι λίγα. Ο πληθυσμός πρέπει να είναι στο μεγαλύτερο κομμάτι του φρυγικής προέλευσης ενώ κάποιες κοιτίδες Γαλατών συμπληρώνουν την εικόνα. Οι επιγραφές με τα γαλατικά ονόματα είναι τρίτες σε αριθμό, μετά τις ελληνικές και τις φρυγικές. Η πίεση που δέχονταν ο ντόπιος πληθυσμός από τους νεοεισερχόμενους Γαλάτες γείτονες, εικάζουμε πως έπαιξε ρόλο στις σχέσεις μεταξύ Ατταλιδών και Γόρδιου, με αποτέλεσμα το δεύτερο να έρθει πιο κοντά στη σφαίρα επιρροής του βασιλείου.¹⁰⁰ Γνωρίζουμε πως μια από τις πρώτες κινήσεις του Άτταλου και των διαδόχων του, ήταν η χρήση του τοπικού ιερού της Φρυγίας και η αύξηση επιρροής πάνω στους ντόπιους μέσω της θρησκείας της Μεγάλης Μητέρας, φρυγικής θεότητας.¹⁰¹ Προφανώς οι γαλατικές νίκες των Ατταλιδών βοήθησαν ώστε οι ηγεμόνες τους να ενισχύσουν τη θέση τους μέσα από το δίπολο της στρατιωτικής προστασίας αλλά συνάμα και της θρησκευτικής ευλάβειας. Αυτή η διαπλοκή μεταξύ πολιτικής και θρησκείας μας έχει σωθεί μέσα από επιγραφές-γράμματα που έστειλε ο Άτταλος ο Β΄, δευτερότοκος γιος του Άτταλου του Α΄ και αδερφός του βασιλιά Ευμένη του Β΄. Η φρυγική πόλη Πεσσινούς, αποτελούσε σημαντικότερο θρησκευτικό κέντρο για την ευρύτερη περιοχή. Ο αρχιερέας του ναού της φρυγικής θεότητας Κυβέλης, επικοινωνούσε με τον Άτταλο που είδαμε, δολοπλοκώντας εναντίων του αδερφού του, πολέμαρχου της περιοχής. Η σημαντική λεπτομέρεια είναι πως ο αρχιερέας ήταν Γαλάτης στην καταγωγή. Στην προσπάθεια του να αντιμετωπίσει τον αδερφό του, ήρθε σε επαφή και

---

¹⁰⁰ Για τα αρχαιολογικά ευρήματα και το πρόβλημα ανασύνθεσης του πληθυσμού, DeVries 1990, 401-405. Η άποψη πως ο πληθυσμός παρέμεινε φρυγικός παρά τις μεταβολές έχει υποστηριχθεί από την Winter 1988, 65-68. Για την επιγραφική έρευνα Roller 1987, 106-108.

¹⁰¹ Roller 1991, 138-139.

συνεργασία με τους Ατταλίδες απογόνους του Άτταλου του Ι΄.¹⁰² Σύμφωνα μάλιστα με τον Habicht, το περιεχόμενο των επιστολών είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα μελλοντικά σχέδια των Ατταλιδών στην περιοχή. Η αλληλογραφία με τον Γαλάτη ιερέα υποδηλώνει πως αυτό το άτομο υπήρξε εγνωσμένης εμπιστοσύνης σύμμαχος.¹⁰³

Το πόσο σημαντικός ήταν ο ιερέας για τον Ευμένη Ι΄ μπορούμε να το καταλάβουμε από τα γεγονότα που ακολούθησαν. Ο Ατταλίδης βασιλιάς συγκρούστηκε με τους Γαλάτες το 166 π.Χ. προφανώς εξαιτίας των διαφορών που είχαν οι δυο δυνάμεις για τον έλεγχο της περιοχής. Ο πόλεμος αυτός ονομάστηκε γαλατικός, όπως ακριβώς γαλατικός ονομάστηκε και εκείνος που εισέβαλλαν οι Γαλάτες στη Μικρά Ασία το 278 π. Χ. αντίστοιχα κατά την προσφιλή τακτική των Ελλήνων, που τους θέλει να δίνουν στους πολέμους με τους αλλοεθνείς τα ονόματά τους.¹⁰⁴ Μετά την νίκη του ο Ευμένης ονομάστηκε και αυτός Σωτήρ, όπως ο πατέρας του. Ο ίδιος αφιέρωσε, στα βήματα του προπάτορά του, τη νίκη εναντίων των Γαλατών στον ναό της Νικηφόρου Αθηνάς στο Πέργαμο. Ο χαρακτήρας της εορτής που είχε αρχικά δημιουργήσει ο Άτταλος, ξεπέρασε τα όρια της Περγάμου και απέκτησε πανελλήνιο χαρακτήρα.¹⁰⁵ Η επιρροή των Ατταλιδών όμως δεν περιορίστηκε μόνο στα ιερά. Από ένα άλλο σώμα επιγραφών, πληροφορούμαστε πως μια πόλη της μικρασιατικής Πισιδίας, επαναστάτησε κατά τη διάρκεια του πολέμου και εκδίωξε την τοπική φρουρά που είχαν εγκαταστήσει οι Ατταλίδες. Οι κάτοικοι της Πισιδίας άλλωστε φημίζονταν σε όλη την αρχαιότητα για τον σκληροτράχηλο χαρακτήρα και το ατίθασο πνεύμα τους, με αποτέλεσμα σε πολλές περιοχές της να εκδηλώνονται συχνά εξεγέρσεις. Η πόλη αυτή με επιστολή της, ζήτησε από τον Ευμένη Ι΄ κάποια βοήθεια ώστε να μπορέσει να ανοικοδομήσει την κατεστραμμένη της οικονομία μετά τον πόλεμο. Η απάντηση που μας έχει σωθεί, γράφτηκε από τον Άτταλο τον Ι΄, τον αδερφό του βασιλιά και σε αυτήν τονίζεται πως με απόφαση του Ευμένη, θα ελευθερωθούν οι αιχμάλωτοι Πισίδιοι ενώ παράλληλα το χρέος της πόλης θα διαγραφεί. Με αυτό τον πολιτικό ελιγμό οι Ατταλίδες κατάφεραν

---

¹⁰² Για τις επιστολές αυτές Welles 1934, 241-253.

¹⁰³ Habicht 2006, 227-228.

¹⁰⁴ Chaniotis 2005, 171-172.

¹⁰⁵ Habicht όπ. π., 10 και 177.

χάρη στους πολέμους τους με τους Γαλάτες να αυξήσουν και άλλο την επιρροή τους στην ενδοχώρα της Πισιδίας.¹⁰⁶

Ολόκληρη η ιστορία της Περγάμου είναι άμεσα συνυφασμένη με την ιστορία και την εικόνα των Γαλατών της Μικράς Ασίας. Ενδεικτικά θα αναφερθώ σε μια ακόμα επιγραφή από την πόλη Τελμησό που χρονολογείται κοντά στο 184 π.Χ. και στη σημασία της. Σε αυτήν επαινείται ο Ευμένης ο Β΄ για κάποια μάχη που νίκησε με την βοήθεια των Θεών απέναντι στον μονάρχη της Βιθυνίας και στους Γαλάτες συμμάχους του. Η ευχαριστήρια επιγραφή κλείνει με μια υπενθύμιση πως προέρχεται από το σύνολο του πληθυσμού της Μικράς Ασίας και όχι μόνο από τους υπηκόους του βασιλιά Ευμένη.¹⁰⁷ Όπως παρατήρησε εύστοχα η Kosmetatou, στην ελληνιστική εποχή πολλές από τις συγκρούσεις που έλαβαν χώρα είχαν και εκτεταμένη συμμετοχή Γαλατών. Παρόλα αυτά η προπαγάνδα της εποχής επικεντρώθηκε στην απεικόνιση μόνο των Γαλατών και στην εξύμνηση των στρατιωτικών επιτυχιών των βασιλιάδων απέναντι στους Γαλάτες.¹⁰⁸ Ο Strootman έρχεται να ενισχύει αυτή τη θέση τονίζοντας πως ειδικά για τους Ατταλίδες, το χαρακτηριστικό της προπαγάνδας τους είναι πως δεν μνημονεύουν με την ίδια συχνότητα και ένταση τις επιτυχίες τους απέναντι στους μεγάλους τους αντιπάλους, τους Σελευκίδες.¹⁰⁹ Μπορούμε λοιπόν μέσα από αυτές τις παρατηρήσεις να συμπεράνουμε πως για τους Ατταλίδες, οι νίκες απέναντι στους ανταγωνιστές Σελευκίδες ήταν σημαντικές γιατί προσέφεραν ζωτικό χώρο στο βασίλειο, αλλά τελικά ήταν εκείνες οι νίκες επί των Γαλατών μαζί με την προπαγάνδα που επικύρωναν την επικυριαρχία τους.

---

¹⁰⁶ Για την επιγραφή, OGIS 751. Για σχολιασμό Welles *όπ. π.*, 237-241, Chaniotis 2005, 69. Kosmetatou 1997, 25-26 όπου υποστηρίζει πως οι Πισίδιοι όχι μόνο επαναστάτησαν αλλά δημιούργησαν συμμαχία με τους Γαλάτες και ηττήθηκαν σε μάχη. Επίσης Austin 2006, 420 απόσπασμα 241 για τη μετάφραση του αποσπάσματος και τον σχολιασμό, ειδικά υποσημείωση 4 όπου αναφέρεται στην επανάσταση της πόλης.

¹⁰⁷ Mitchell 2005, 283-284 για την επιγραφή και τον σχολιασμό.

¹⁰⁸ Kosmetatou 2005, 172.

¹⁰⁹ Strootman 2005, 123-127. Chaniotis *όπ. π.*, 14, ακόμα και οι νίκες επί των άλλων βαρβάρων που απειλούσαν τις παρυφές του ελληνιστικού κόσμου δεν μνημονεύονται με την ίδια έκταση στην προπαγάνδα και τη λογοτεχνία όπως οι νίκες επί των Γαλατών.

2.3 Σελευκίδες και Γαλάτες

Η σχέση των Σελευκίδων με τους Γαλάτες υπήρξε αρκετά πιο περίπλοκη από αυτήν που ανέπτυξαν μαζί τους οι Περγαμηνοί. Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 2.1, η κυρίαρχη ιστορική αφήγηση θέλει τον Αντίοχο Ι΄ να πετυχαίνει μια ή δυο κατά άλλους σημαντικές νίκες εναντίων των Γαλατών επιδρομών, χρησιμοποιώντας τουλάχιστον σε μια περίπτωση τους πολεμικούς του ελέφαντες εναντίων τους. Το πρόβλημα με την συγκεκριμένη εξιστόρηση είναι πως κανένας ιστορικός πλην του κατά πολύ μεταγενέστερου Αππιανού δεν μνημονεύει λεπτομέρειες για αυτήν την εκστρατεία.¹¹⁰ Η μοναδική περιγραφή της μάχης, έχει σωθεί από τον επίσης μεταγενέστερο Λουκιανό. Σύμφωνα με το κείμενο που μας παραδίνει, οι Γαλάτες συγκέντρωσαν ένα τεράστιο στράτευμα μεταξύ 150-300.000 ανδρών, αποτελούμενο από ιππικό, πάνοπλους οπλίτες, δρεπανηφόρα άρματα και απλά άρματα. Ο Αντίοχος απελπισμένος, επειδή το στράτευμα που συγκέντρωσε γρήγορα δεν είναι ικανό να αντιμετωπίσει τον εχθρό, χρησιμοποιεί τους πολεμικούς του ελέφαντες έπειτα από τη συμβουλή του μισθοφόρου Θεοδότου από την Ρόδο. Οι πολεμικές ελέφαντες συνθλίβουν τους Γαλάτες αλλά ενώ το στράτευμα του Αντίοχου πανηγυρίζει, εκείνος λυπάται και σκέφτεται πως σε περίπτωση που δεν είχαν διαθέσιμους τους ελέφαντες, η κατάληξη της μάχης με τους βάρβαρους θα ήταν καταστροφική. Έπειτα αποφασίζει στο μνημείο που θα κατασκευαστεί για τη μνημόνευση της μάχης να υπάρχει μόνο η απεικόνιση ενός πολεμικού ελέφαντα.¹¹¹ Ο Coşkun προχωράει σε μια επανεξέταση αυτής της ερμηνείας και καταλήγει στα εξής συμπεράσματα. Αρχικώς η σύνθεση του γαλατικού στρατεύματος είναι προβληματική. Αυτοί φαίνεται να έχουν συγκεντρώσει όλα τα μεγάλα όπλα που είχανε στην κατοχή τους οι βάρβαροι εχθροί των Ελλήνων όπως τα δρεπανηφόρα άρματα, ενώ ταυτόχρονα συνδυάζουν και τις πολεμικές αρετές των Ελλήνων με την παρουσία αμέτρητων πάνοπλων οπλιτών. Σήμερα γνωρίζουμε πως οι Γαλάτες δεν πολεμούσαν έχοντας στη διάθεσή τους αυτά τα μέσα. Προφανώς πρόκειται για έναν επιτηδευμένο αναχρονισμό από τον Λουκιανό. Η μαρτυρία για τον Ρόδιο μισθοφόρο επίσης είναι μοναδική μιας και δεν μπορούμε να ταυτίσουμε τον μισθοφόρο με καμία άλλη πηγή. Η τελευταία ένσταση του ιστορικού έχει να κάνει με

---

¹¹⁰ Άππ. Συρ. XI 65: *Αντίοχος μὲν πρῶτος ὄδε ὁ τῆς μητριᾶς ἐρασθεὶς, ὃς καὶ σωτὴρ ἐπεκλήθη Γαλάτας ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐς τὴν Ἀσίαν ἐσβαλόντας, ἐξελάσας.*

¹¹¹ Λουκ. Ζευξ. 8-11.

τον τρόπο που διαχειρίστηκε τη νίκη ο Αντίοχος. Το γεγονός πως αυτός λυπάται την ώρα της νίκης ενώ ταυτόχρονα θέλει στις αναπαραστάσεις της μάχης να υπάρχει μόνο ο πολεμικός ελέφαντας απέχει πολύ από την εικόνα που έχουμε σχηματίσει για τους Έλληνες μονάρχες της ελληνοιστικής περιόδου.¹¹² Το αναμενόμενο θα ήταν αυτή η νίκη να μνημονεύεται στις πηγές ενώ οι απεικονίσεις της να έχουν διασωθεί σε έργα τέχνης ή έστω νομίσματα. Σε κανένα σελευκίδικο νόμισμα ο Αντίοχος δεν αναγράφεται ως *Σωτήρ*. Αντ' αυτού η μόνη αναπαράσταση που μας έχει διασωθεί είναι αυτή ενός αγαλματιδίου από τερακότα, στο οποίο απεικονίζεται πολεμικός ελέφαντας να συνθλίβει Γαλάτη πολεμιστή, που ξεχωρίζει πιθανώς από την χαρακτηριστική οβάλ του ασπίδα (Εικ. 11). Εφόσον λοιπόν δεχθούμε ότι όντως κάπου ανάμεσα στα έτη 270-260 π.Χ. ο Αντίοχος κατατρόπωσε τους Γαλάτες, η νίκη του αυτή πρέπει να μην ήταν μεγάλης σπουδαιότητας εφόσον οι δεύτεροι συνέχισαν ανενόχλητοι τις επιδρομές τους.¹¹³ Σχετικά με το αγαλματάκι, ο Coşkun προτείνει πως αυτό πρέπει να αποτέλεσε τμήμα μιας ευρύτερης εικονιστικής παράδοσης που αναπαριστά την πολεμική χρήση των ελεφάντων από τους Σελευκίδες και όχι απαραίτητα να ταυτίζεται με τη συγκεκριμένη μάχη.¹¹⁴

Εικ. 11. Πήλινο αγαλματίδιο, αναπαριστά πολεμικό ελέφαντα να συνθλίβει Γαλάτη. Μουσείου του Λούβρου, Παρίσι

www.ancientworldsmanchester.wordpress.com/tag/elephant-victory/

¹¹² Για μια εποπτική ανάλυση της μάχης Coşkun 2012a, 61-65.

¹¹³ Barbantani 2001, 210-213.

¹¹⁴ Coşkun όπ. π., 65-67.

Στην επιχειρηματολογία σχετικά με την προπαγανδιστική κατασκευή της πιο σπουδαίας μάχης των Σελευκίδων εναντίων των Γαλατών, θα προσθέσουμε μια άλλη μαρτυρία, πάλι από τον Λουκιανό ο οποίος εξιστορεί σε διαφορετικό του έργο τα γεγονότα από μια διαφορετική οπτική. Στο έργο του *Περὶ τοῦ Παρασίτου ὅτι Τέχνη ἢ Παρασιτική*, ο Λουκιανός γράφει πως ο Αντίοχος νίκησε τους Γαλάτες καθώς πριν τη μάχη εμπύχωσε τους στρατιώτες του με ένα σύνθημα που του μετέφερε ο Μέγας Αλέξανδρος στο όνειρό του.¹¹⁵ Ίσως ο Λουκιανός με αυτό τον τρόπο να σατιρίζει τις διαφορετικές και αντικρουόμενες εκδοχές της προπαγάνδας του Αντίοχου που μέχρι τις μέρες του δεν παρείχε ένα ενιαίο αφήγημα. Σε διαφορετική περίπτωση δεν είναι δυνατόν ένας τέτοιος μύθος να μην είχε αξιολογηθεί από τους Σελευκίδες ως μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για προπαγανδιστική χρήση της αίγλης του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο οποίος ως θεϊκή φιγούρα πλέον συμβουλεύει τον απόγονο του Σέλευκου για το πώς θα κατατροπώσει τους βάρβαρους Γαλάτες. Οι επιγραφές με τη σειρά τους, δεν λύνουν το πρόβλημα της ταύτισης της μάχης. Γνωρίζουμε πως σε μια περίπτωση ο Αντίοχος αναγράφεται ως Σωτήρ και ότι μαζί με τον γιο του Αντίοχο τον ΙΙ΄ δοξάζονται από κοινού σε μια δεύτερη επιγραφή, σύγχρονη της πρώτης.¹¹⁶ Η πιθανολογούμενη προπαγανδιστικά κατασκευασμένη μάχη εναντίων κάποιων επιδρομών από τη Γαλατία, δεν εμπόδισε τον Αντίοχο ΙΙ΄ από το να δημιουργήσει ένα ιερό, όταν πέθανε ο πατέρας του, αφιερωμένο στον Απόλλωνα Σωτήρ. Η σύνδεση μεταξύ του θεϊκού προστάτη του μαντείου των Δελφών Απόλλωνα και του «σωτήρα» από τον γαλατικό κίνδυνο Αντίοχου είναι μια εικασία με γερές βάσεις.¹¹⁷ Για ακόμα μια φορά όμως, τα γεγονότα που γνωρίζουμε δεν ταιριάζουν με την προπαγανδιστική οπτική των Σελευκιδών. Ο Κοζκιν που έχει ασχοληθεί διεξοδικά με το θέμα προτείνει μια διαφορετική ερμηνεία για τη λεγόμενη νίκη των ελεφάντων. Ο Αντίοχος πρέπει να νίκησε κάποια αποσπάσματα Γαλατών αποτελούμενα από Τρόκμους και Τολιστοβογίους, μιας και οι Τεκτοσάγες εκείνη την περίοδο υπηρετούσαν το βασίλειο του Πόντου με το οποίο οι Σελευκίδες είχαν φιλικές σχέσεις. Η νίκη του αυτή δεν εγκατέστησε οριστικά τους Γαλάτες στην περιοχή της Γαλατίας όπως αφήνει η

---

¹¹⁵ Λουκ. Προσαγ. 9.

¹¹⁶ Mitchell 1993, 18, σε μια πιο πρόσφατη δημοσίευσή του, Mitchell 2005, 283 τοποθετεί τις επιγραφές κοντά στο 260 π.Χ. όμως, Έχουμε δηλαδή περίπου μια απόκλιση δεκαετίας από την ημερομηνία της μάχης.

¹¹⁷ Strootman 2005, 117.

προπαγάνδα να εννοηθεί ούτε τους χρησιμοποίησε μαζικά ως μισθοφόρους, αντιθέτως οι ίδιοι ήταν που αποφάσισαν και κατάφεραν να εγκατασταθούν εκεί.¹¹⁸

Μέχρι τώρα οι πληροφορίες που αναλύσαμε δίνουν μια εικόνα παρεμφερή με αυτή που δημιούργησαν οι Ατταλίδες για τους Γαλάτες. Το σημείο όμως που διαφοροποιεί τις δυο δυνάμεις του ελληνισμού είναι πως οι Σελευκίδες δεν δίστασαν να χρησιμοποιούσαν πολλάκις Γαλάτες μισθοφόρους. Γνωρίζουμε για παράδειγμα πως οι Γαλάτες στελέχωσαν τον στρατό του στασιαστή Αντίοχου Ιεράξ που συγκρούστηκε με τον Σέλευκο ΙΙ΄ αλλά και τον Άτταλο Ι΄ της Περγάμου χωρίς αυτό όμως να σημαίνει πως πήρανε μέρος στις εκστρατείες τους, όλες οι γαλατικές φυλές.¹¹⁹ Κατά τη διάρκεια της εξέγερσης του σατράπη Μόλωνα εναντίον των Σελευκιδών, οι δυνάμεις που συγκρούστηκαν, στελεχώνονταν από πλήθος μισθοφόρων, εκ των οποίων μεγάλο κομμάτι αποτέλεσαν οι Γαλάτες. Είχαμε δηλαδή μικρούς γαλατικούς «εμφύλιους» για χάρη των Σελευκιδών.¹²⁰ Οι Σελευκίδες στη μάχη εναντίον των Ρωμαίων και του Ευμένη ΙΙ΄ στη Μαγνησία της Μικράς Ασίας το 190 π.Χ. έκαναν εκτεταμένη χρήση Γαλατών μισθοφόρων.¹²¹ Μάλιστα, μετά την ήττα τους και τη συνθήκη της Απάμειας που ακολούθησε το 188 π.Χ., οι Ρωμαίοι πέραν της απομάκρυνσης των Σελευκιδών από το σύνολο της δυτικής Μικράς Ασίας απαγόρευσαν στους Σελευκίδες βασιλείς τη στρατολόγηση μισθοφόρων από εδάφη που πλέον ανήκουν στη σφαίρα επιρροής της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, συμπεριλαμβανομένης της Γαλατίας. Με την κίνηση αυτή οι Ρωμαίοι ουσιαστικά τερμάτιζαν τη στρατιωτική αυτονομία των Σελευκιδών, των οποίων οι στρατιωτικές δυνάμεις προέρχονταν ως επί το πλείστον από τα συμμαχικά τους εξαρτώμενα κράτη, με την Γαλατία να είναι ιδιαίτερα σημαντική. Οι ίδιοι δεν φαίνεται να διατηρούσαν ισχυρό εθνικό στρατό με αποτέλεσμα μετά τη συνθήκη να προσπαθούν να στρατολογήσουν Γαλάτες από διάφορα μέρη που δεν ελέγχονταν κατ' ανάγκη από τους Ρωμαίους όπως για παράδειγμα το βόρειο κομμάτι της Μικράς Ασίας.¹²² Ενδεικτικό της χρησιμότητας των Γαλατών ως μισθοφόρων είναι το γεγονός πως ο Φαρνάκης του Πόντου δεν δίστασε μετά τη συνθήκη της Απάμειας να

---

¹¹⁸ Coşkun 2011, 90.

¹¹⁹ Coşkun όπ. π., 98 όπου οι Τεκτοσάγες απουσιάζουν από το στράτευμα του Αντίοχου Ιεράξ.

¹²⁰ Griffith 1935, 143-144 και Πολυβ. V 53, 3.

¹²¹ Πολυβ. XXX 25, 5 και Άππ. Συρ. V 32.

¹²² Griffith 1935, 146-147 και Engels 2007, 334-335 για τους Σελευκίδες και τη χρήση των μισθοφόρων από τη Γαλατία.

στρατολογήσει με τη σειρά του πλήθος άνεργων Γαλατών που προηγουμένως υπηρετούσαν τους Σελευκίδες. Η εκτεταμένη απασχόληση Γαλατών και Κελτών μισθοφόρων πήρε τέτοια έκταση εκείνη την εποχή ώστε σχεδόν κάθε Έλληνας μονάρχης από την Ανατολή μέχρι τη Δύση να τους χρησιμοποιεί στις επίλεκτες δυνάμεις του.¹²³

Εκτός όμως από μισθοφόροι, οι Γαλάτες υπηρέτησαν τους Σελευκίδες και από υψηλά αξιώματα, όπως ο στρατηγός Λυσίμαχος, στη μάχη της Ραφίας το 217 π.Χ. μεταξύ Σελευκίδων και Πτολεμαίων, και ο επίσης στρατηγός Απατούριος. Τα εξελληνισμένα ονόματά των δυο στρατηγών μαρτυρούν πως ίσως πρόκειται για Γαλάτες δεύτερης και τρίτης γενιάς που ασπάστηκαν τον ελληνικό πολιτισμό.¹²⁴ Ο Απατούριος μάλιστα, γνωρίζουμε πως σύμφωνα με μια εκδοχή, δολοφόνησε τον βασιλιά του Σέλευκο ΙΙ' ενώ αργότερα ο συγγενής του βασιλιά και στρατηγός του Αχαιός εκδικήθηκε θανατώνοντας τον Γαλάτη. Δεν αποκλείεται αυτή η εκδοχή να αποτέλεσε κομμάτι της προπαγάνδα του Αχαιού ώστε να δυναμώσει τις αξιώσεις του για μεγαλύτερη εμπλοκή στον βασιλικό οίκο, όντας ο τιμωρός του βασιλικού δολοφόνου. Η διπροσωπία των Γαλατών άλλωστε τους συνόδευε ως στερεότυπο για αρκετά χρόνια, παρόλο που όπως βλέπουμε οι Σελευκίδες ειδικά δεν υπήρξαν καθόλου διστακτικοί στο να τους ανταμείβουν με υψηλά στρατιωτικά αξιώματα. Η προέλευση των συγκεκριμένων Γαλατών πάντως, δεν είναι απαραίτητο να ταυτίζεται με την ευρύτερη περιοχή της Γαλατίας. Γνωρίζουμε μέσα από τις επιγραφές, πως αρκετές φορές οι Γαλάτες δημιούργησαν δίκτυα μισθοφόρων εντός ελληνικών πόλεων συνυπάρχοντας με τους Έλληνες μακριά από την Γαλατία. Μια επιγραφή που βρέθηκε στην Μαρόνεια και χρονολογείται στις αρχές του 2ου αιώνα π.Χ. είναι διαφωτιστική. Παρατίθεται αυτούσια παρακάτω:

Ι πατρός Ατευρίστου Βρίκκων ὄδε τῆιδ' ὑπὸ γαίῃ / ν κείμαι, Απαμείας πατρίδος ἐκ προμ- ολών / ν ἦλθον δ' ἡγήτωρ Γαλα- 5 τῶν καὶ μούνος <ἐ>ν αἰχμᾷ / δάϊον ἐμ προμάχοις Ἄρεα μαρ-

---

¹²³ Griffith ὀπ. π., 166-167. Για τους Κέλτες στη Δύση, 184 όπου μνημονεύονται ο τύραννος Αγαθοκλής και οι Μασσαλιώτες.

¹²⁴ Για τους δυο διοικητές μάρτυράς μας είναι ο Πολύβιος, Πολυβ. V 79, 19 για τον Λυσίμαχο και IV 48, 8 για τον Απατούριο, επίσης Coşkun 2011, 99 και Crainger 1997, 78 ειδικά για τον Απατούριο και τις πηγές του.

νάμενος / *vac. λείπομαι· εὔσε- βέων δὲ τὸ μυρίον ἴξ<ο>μαι ἄσ- τυ, / εἴ τι καὶ εἰν Αἴδηι τίμῶν ἐσ- 10 τι βροτοῖς.*

SEG 38: 731¹²⁵

Ο πλούτος πληροφοριῶν που μας παρέχεται είναι ανεκτίμητος. Στην αρχὴ παρατηρούμε πὼς ο Γαλάτης Βρίκκων, γιος του Ατευρίστου, ἐξελληνισμένα γαλατικά ονόματα καὶ τα δυο, ἠγήθηκε στρατεύματος Γαλατῶν στη Θράκη. Για αρκετά χρόνια πιστεύαμε πὼς πρόκειται για Γαλάτη μισθοφόρο που ἐστείλε ο Σέλευκος στον Αντίγονο Γονατά για να τον βοηθήσει ἐναντίον μιας ἐξέγερσης των ἐλληνικῶν πόλεων.¹²⁶ Παρόλα αυτά η ἀναφορὰ στην Απάμεια ὡς πατρίδα του θανόντος, πέραν της ἐνδείξης πλήρους ἐξελληνισμού καὶ ἐνταξης του Γαλάτη στην κοινὴνία της Απάμειας, μαρτυρὰ πὼς πρόκειται για μισθοφόρο του σελευκίδη Αντίοχου ΙΙ΄ ο οποίος πέθανε κατὰ τη διάρκεια ἐκστρατείας του μονάρχῃ του στη Θράκη. Ἐντύπωση προκαλεῖ ἐπίσης η ταύτιση του ἠρωισμού του με τις πολεμικὲς ἀρετὲς που του προσέφερε ο Θεὸς Ἄρης ἐνὼ ὡς μεταθανάτιος τόπος κατοικίας ἀναφέρεται ο Ἄδης. Την παρουσία Γαλατῶν ἀναμειγμένων με Ἕλληνες μαρτυρὰει καὶ μια ἄλλη ἐπιγραφὴ. Σε αὐτὴν σώζεται η ἀπάντηση του περγαμηνοῦ Εὐμένη ΙΙ΄ πρὸς μια κοινότητα μισθοφόρων η οποία του ζητὰει να ἀναγνωριστῆ ὡς πόλη. Ἀνάμεσα στους δυο Μακεδόνες πρεσβευτὲς της, ὑπάρχει καὶ ἓνας Γαλάτης με τὸ ὄνομα Βρέννος. Ἴσως πρόκειται για ἓναν παλαίμαχο μισθοφόρο. Σε κάθε περίπτωση πάντως ο Εὐμένης τον ἀντιμετώπισε μαζί με τους Μακεδόνες ὡς ντόπιους καὶ ἀξιοσέβαστους πρεσβευτὲς.¹²⁷

Ἡ εἰσβολὴ των Γαλατῶν ὁμως στο λίκνο του ἐλληνιστικοῦ κόσμου, δηλαδή την Ἀνατολή, ἐπηρέασε ποικιλοτρόπως τις σχέσεις με τους Σελευκίδες. Μέσα ἀπὸ μια σειρά ἐπιγραφῶν φαίνεται πὼς αρκετοὶ στρατηγοὶ ἀλλὰ καὶ ἀπλοὶ ἀξιωματικοὶ κατὰφεραν να ἀνελιχθῶν κοινωρικά χάρις τους Γαλάτες. Δυο ἀπὸ αὐτοῦς, ο Βανάβηλος καὶ ο Λάγαρης, ὑπηρέτες του σελευκίδη στρατηγοῦ Ἀχαιοῦ, βοήθησαν τα χωριά Νέον Τεῖχος καὶ Κίδδιο κατὰ τη διάρκεια της γαλατικῆς εἰσβολῆς ὄχι ὁμως στρατιωτικά ὅπως θα περιμέναμε. Συγκεκριμένα κατὰφεραν να ἐξαγοράσουν ἀρκετοῦς ἀπὸ τους κατοίκους που εἶχαν πέσει θύματα ἀπαγωγῆς των Γαλατῶν, πληρώνοντας τα

¹²⁵ Για ἓναν σύντομο σχολιασμό Fleuriot 1970, 667-668.

¹²⁶ Συγκεκριμένα Welles 1970, 487-488 ὅπου υποστηρίζεται η ἀνωθεν ἀποψη.

¹²⁷ SEG 47: 1745, για τον σχολιασμό της ἐπιγραφῆς καὶ συγκεκριμένα τον Βρέννο, Ricl-Jonnes 1997, 11-12 καὶ Chaniotis 2005, 67.

απαραίτητα λύτρα. Οι κάτοικοι του, νεόκτιστου κατά πάσα πιθανότητα όπως μαρτυρά το όνομά του, ελληνικού χωριού Νέου Τείχους και αυτοί από το ξενόγλωσσο, ίσως και βαρβαρικό, Κίδδιο ευχαριστούν τους ευεργέτες παραχωρώντας τους μεγάλες τιμές. Τα χωριά αποφασίζουν να τιμούν τους δυο αξιωματικούς από κοινού με τον στρατηγό Αχαιό κάθε χρόνο με σφαγεία αφιερωμένα στα ονόματά τους. Υπόσχονται μάλιστα να τους παραχωρήσουν την προεδρία στις δημόσιες γιορτές όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για όλα τα μέλη των οικογενειών τους.¹²⁸ Οι στίχοι 12-15 αυτής της επιγραφής είναι ενδεικτικοί των αληθινών προθέσεων των Γαλατών. Δεν στόχευαν στην καταστροφή και τον αφανισμό των Ελλήνων, αντιθέτως αποζητούσαν τα λύτρα μέσα από το δουλεμπόριο.¹²⁹ Παρόλα αυτά, οι Σελευκίδες μονάρχες είχαν μεγαλύτερο όφελος από αυτό των απλών αξιωματικών όπως είναι λογικό. Η πόλη Ερυθραί, όταν με τη βοήθεια των Σελευκίδων κατάφερε να αποκρούσει τις γαλατικές επιθέσεις τίμησε με επιγραφή όλους του στρατηγούς που έλαβαν μέρος στην υπεράσπιση της πόλης.¹³⁰ Ο Αντίοχος Γ΄ ή ίσως ο Β΄ αποφασίζει να της αφαιρέσει τους γαλατικούς φόρους που πλήρωνε ώστε να διατηρείται στρατιωτικό σελευκιδικό σώμα για την προστασία της.¹³¹ Για να κατανοήσουμε καλύτερα την πρακτική αυτή θα ανατρέξουμε στο πώς χρησιμοποίησε η συγκεκριμένη πόλη την τακτική της δημιουργίας ιερών για τους ευεργέτες. Αρχικά η Ερυθραί ήταν από τις πρώτες πόλεις που αφιέρωσαν ιερό στον Μέγα Αλέξανδρο όσο αυτός μάλιστα βρίσκονταν στη ζωή. Έπειτα αφιέρωσαν ένα άλλο ιερό στον Αντίοχο Γ΄ κατά τις εκστρατείες του εναντίων των Γαλατών που αναλύσαμε παραπάνω. Δεν δίστασαν όμως να αφιερώσουν ένα ιερό προς τιμήν της θεάς Ρώμας, για να τιμήσουν έτσι τους Ρωμαίους που με την πολιτική τους παραχώρησαν στην πόλη πολλά προνόμια και μια σχετική αυτονομία κινήσεων. Η δημιουργία ιερών είναι άμεσα συνυφασμένη με την πολιτική και με τη μακροπρόθεσμη επιβίωση των πόλεων. Παρόλα αυτά, οι τιμές που λάμβαναν οι ελληνιστικοί μονάρχες ξεπερνούσαν όλες τις υπόλοιπες.¹³²

---

¹²⁸ Η επιγραφή είναι η SEG 47: 1739. Τις πληροφορίες άντλησα από τους Wörrle 1975, 59-88 και Chaniotis όπ. π., 210.

¹²⁹ SEG 47: 1739 στίχ. 12-15 πολλών αυτών γενομένων αίχ[μ]αλώτων υπό των Γαλατών έμφανίσαντες Άχαιώ[ι] έ[λυτ]ρό[σα]ντο. Την ίδια τακτική παρατηρεί και ο Μέμνωνας, Μέμνων FGtHist 434 F14 3, και πολλής κύριοι γεγονότες λείας οΐκαδε άνεχώρησαν.

¹³⁰ Syll³ 410, επιπλέον Barbantani 2001, 209.

¹³¹ SEG 37 924.

¹³² Mikalson 2008, 214-215.

Τα οφέλη για τους Σελευκίδες δεν περιορίστηκαν στις αφιερώσεις ιερών. Στα της εξωτερικής πολιτικής, κατάφεραν όπως και οι Περγαμηνοί να θέσουν για ένα μικρό διάστημα υπό τον έλεγχό τους την Πισιδία, όσο δηλαδή διήρκεσαν και οι αναμετρήσεις με τους Γαλάτες.¹³³ Εκτός της Πισιδίας όμως, η προπαγάνδα των Σελευκίδων είχε ευεργετικά αποτελέσματα και για τους ίδιους. Τώρα που το σύνολο των γνωστών λαών που αποκαλούσαν βάρβαρους οι Έλληνες, ήταν υποδουλωμένοι, το αρχέτυπο του καταστροφέα-εθνικού κινδύνου που εκπροσωπούσαν οι Γαλάτες βοήθησε στο να αποκτήσουν λόγο ύπαρξης οι απόγονοι και επίγονοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι αδύναμες πλέον ελληνικές πόλεις, μπόρεσαν έτσι να ανεχθούν την επικυριαρχία των μισητών, μέχρι πριν λίγα χρόνια, απογόνων των Μακεδόνων που τους στέρησαν την ελευθερία τους.¹³⁴ Οι Γαλάτες από την άλλη, παρόλο που υπηρέτησαν μαζικά τους Σελευκίδες, αποτέλεσαν ταυτόχρονα κίνδυνο για την ειρήνη και ευημερία της περιοχής. Με την παρουσία τους στερούσαν ένα μεγάλο κομμάτι ζωτικού χώρου από τους Σελευκίδες ενώ σταδιακά μεγάλωσαν την επικυριαρχία τους στο μεγαλύτερο κομμάτι της Ανατολίας. Η σχέση ανάμεσα στις δυο αυτές δυνάμεις υπήρξε αρκετά πιο περίπλοκη από αυτήν που θα είχαν οι Σελευκίδες με ένα εξαρτώμενο κράτος, που τους παρείχε απλά μισθοφόρους.¹³⁵

---

¹³³ Kosmetatou 1997, 22-23 όπου αναφέρει πως οι εχθροπραξίες μεταξύ τους συνεχίστηκαν όταν αποκρούστηκαν οι Γαλάτες.

¹³⁴ Mitchell 2005, 287 και 292-293. Για τους Έλληνες σύμφωνα με τον Carthledge 1993, 54-57 οι βάρβαροι ήταν δουλικοί στους ηγεμόνες και αρχηγούς τους εκ φύσεως. Οπότε μπορούμε να πούμε πως η ελληνιστική πραγματικότητα δημιουργεί νέες ερμηνείες για το θέμα της μοναρχίας και τον ρόλο του ελεύθερου ανθρώπου. Ο Ισοκράτης έγραφε στον Φίλιππο, *Ίσοκρ. Παναθ. XII 45, 3-4: καὶ τοῦ τοῖς μὲν βαρβάροις πολεμεῖν τοὺς δ' Ἕλληνας εὐεργετεῖν*. Η Ιωαννίδου 1999, 52-53 αναφέρει πως πέραν της παιδείας και της μακρινής μυθικής καταγωγής, ο Μακεδόνας Φίλιππος πρέπει να βοηθάει τους Έλληνες για να θεωρηθεί και αυτός Έλληνας.

¹³⁵ Coşkun 2011, 101-103 όπου επιχειρηματολογεί για αυτή την άποψη τεκμηριωμένα. Μάλιστα οι Γαλάτες επί Αντίοχου III' λειτουργούσαν σαν τέσσερις μεγάλες αυτόνομες ομάδες. Παρόλα αυτά φαίνεται πως κατάφεραν να περιορίσουν δραστικά τον έλεγχο των Σελευκίδων στην ενδοχώρα της Ανατολίας.

2.4 Οι Γαλάτες στην Αίγυπτο των Πτολεμαίων

Στην περίπτωση των Πτολεμαίων, οι σχέσεις τους με τους Γαλάτες υπήρξαν εξαρχής ξεκάθαρες. Αρχικά τους χρησιμοποίησαν για προπαγανδιστικούς σκοπούς, ιδιαίτερα ο Πτολεμαίος Ι΄ γνωστός ως Φιλάδελφος, ενώ έπειτα τους ενέταξαν μαζικά στον στρατό τους και σταδιακά στην αιγυπτιακή κοινωνία. Η πρώτη επαφή των Πτολεμαίων με τους Γαλάτες έγινε όταν ο βασιλιάς της Κυρήνης Μάγας επαναστάτησε εναντίον του Πτολεμαίου Ι΄. Ο Πτολεμαίος για να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο επιστράτευσε εσπευσμένα περίπου 4.000 Γαλάτες μισθοφόρους. Ο Μάγας τελικά ηττήθηκε όταν δέχτηκε επίθεση από Λίβυους νομάδες και με κάποιον συμβιβασμό παρέμεινε αυτόνομος βασιλιάς της Κυρήνης. Ταυτόχρονα όμως ο Πτολεμαίος απογοητεύτηκε από τους μισθοφόρους του και τους εξόντωσε όλους.¹³⁶ Ο Πτολεμαίος που χρειαζόταν μια μεγάλη νίκη, βρήκε στο πρόσωπο των Γαλατών τους υποψήφιους ηττημένους. Μέσα από μια προπαγανδιστική πολιτική στην οποία τονίζονταν η θεική υπόσταση του μονάρχη, μετέτρεψε τους πρώην Γαλάτες μισθοφόρους του στην ενσάρκωση του απόλυτου κακού. Προτού περάσουμε όμως στη μυθολογική προπαγάνδα, ας αναφερθούμε σε ένα φαινόμενο που έκανε την επανεμφάνισή του στη Μικρά Ασία κατά την είσοδο των Γαλατών σε αυτήν. Το φαινόμενο αυτό είναι η επίκληση των Θεών ώστε να αντιμετωπιστεί ο γαλατικός κίνδυνος. Στη Μικρά Ασία ο Πausanias αναφέρει πως σε μια περίπτωση ο Απόλλωνας, ήδη νικητής επί των Κελτών στους Δελφούς, από κοινού με τον Ηρακλή και τον Ερμή προστάτευσαν τον τοπικό πληθυσμό, φανερώνοντάς του μέσω των ονείρων μια μυστική σπηλιά για να κρυφτεί κατά την επέλαση των Γαλατών. Σε μια άλλη φρυγική πόλη αυτή τη φορά, ο τοπικός Φρύγας θεός Μαρσύας επενέβη και αποσόβησε τον γαλατικό κίνδυνο, αποσπώντας την προσοχή των βαρβάρων με τη μαγική του φλογέρα.¹³⁷ Στην εικονιστική τέχνη μάλιστα, μας σώζεται από την Κύζικο ένα ανάγλυφο όπου απεικονίζεται ο Ηρακλής να κατατροπώνει ηττημένο Γαλάτη αρπάζοντάς τον από τον λαιμό ενώ ετοιμάζεται να του επιφέρει το τελειωτικό χτύπημα. Χαρακτηριστική και εδώ είναι η τοποθέτηση της γαλατικής ασπίδας στην κάτω δεξιά πλευρά του ανάγλυφου όπου διακρίνεται ξεκάθαρα (Εικ. 12).¹³⁸

¹³⁶ Strobel 1996, 251, για τον Μάγα, Errington 2008, 159.

¹³⁷ Πaus. X 32, 4 για τον Απόλλωνα και X 30, 9 για τον φρυγικό Μαρσύα.

¹³⁸ Launey 1994, 220-223.

Εικ. 12. Ο Ηρακλής κατατροπώνει Γαλάτη. Ridgway και Grummond (επιμ.), 2000, εικόνα 72

Τα ίδια μοτίβα εμφανίζονται και στη λογοτεχνία και τέχνη των Πτολεμαίων. Ο Καλλίμαχος μας σώζει μέσα από το έργο *Ύμνος εις Δήλον*, που έγραψε για τον Απόλλωνα, πολλές πληροφορίες για την προπαγανδιστική οπτική που φιλοτέχνησε ο Πτολεμαίος για τους Γαλάτες.¹³⁹ Ενώ το ποίημα είναι αφιερωμένο στα γεγονότα που προηγήθηκαν της γεννήσεως του Θεού Απόλλωνα και την περιπλάνηση της μητέρας του, η αφήγηση διακόπτεται από ένα σύντομο επεισόδιο στους στίχους 162-189 όπου εξιστορείται η μελλοντική γέννηση του Πτολεμαίου και η νίκη του επί των Γαλατών, εχθρών του ελληνισμού. Μάλιστα ο Θεός Απόλλωνας που μιλάει μέσα από την κοιλιά της μητέρας του, την προτρέπει να μην τον γεννήσει στο νησί που σταμάτησε γιατί σε αυτό θα γεννηθεί ένας άλλος Θεός, ο Πτολεμαίος II'.¹⁴⁰ Με λογοτεχνική μαεστρία, ο Καλλίμαχος παρουσιάζει σταδιακά τους πολεμοχαρείς βάρβαρους οι οποίοι αρχικώς δεν κατονομάζονται.¹⁴¹ Στη συνέχεια οι Γαλάτες αποκαλούνται για πρώτη φορά στον

¹³⁹ Για τον Καλλίμαχο οι παραπομπές στους στίχους γίνονται βάση της έκδοσης Stephens 2015.

¹⁴⁰ Καλλ. *Εις Δήλ.* στιχ. 162 *ἀλλά οἱ ἐκ Μοιρέων τις ὀφειλόμενος θεὸς ἄλλος ἐστί.*

¹⁴¹ Καλλ. *Εις Δήλ.* στιχ. 172-3 *οἱ μὲν ἐφ' Ἑλλήνεσσι βαρβαρικὴν ἀναστήσαντες ἄρηα*, όπου η Stephens 2015, 208 διακρίνει στο μὲν μια επιτηδευμένη καθυστέρηση ώστε να αγκωθεί το κοινό για την εθνική προέλευση των βαρβάρων και τις πληροφορίες για αυτούς.

στίχο 174 *ὀψίγονοι Τιτῆνες* δημιουργώντας έτσι ένα κοσμικό πλαίσιο μέσα από το οποίο οι Γαλάτες έχουν συγγένεια με τους Τιτάνες, εχθρούς των Ελλήνων Θεών.¹⁴² Είναι αρκετά συχνό φαινόμενο στην αρχαιότητα οι γενεαλογίες των αρχαίων Ελλήνων να υιοθετούν στοιχεία από τη μυθολογία άλλων λαών και να δημιουργούνται έτσι υπερεθνικά δίκτυα κοινής καταγωγής με όλους όσους έρχονται σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό. Το ίδιο ισχύει ακόμα και εάν σε αυτά τα δίκτυα πρέπει να υπάρχει ταύτιση με τους μυθολογικούς εχθρούς των Ελλήνων. Από την πλευρά τους οι αλλοεθνείς δεν έχουν κανένα πρόβλημα με αυτή την παράδοση. Αντιθέτως αρκετές φορές την υιοθετούν και την επικαλούνται ανάλογα με την περίπτωση.¹⁴³

Μετά την ήττα των Γαλατών, ο Καλλίμαχος αναφέρει στους στίχους 183-185 τις εξής σημαντικές πληροφορίες: «*φάσγανα καὶ ζωστήρας ἀναιδέας ἐχθομένας τε ἀσπίδας, αἱ Γαλάτῃσι κακὴν ὁδὸν ἄφροσι φύλῳ στήσονται τέων αἰ μὲν ἐμοὶ γέρας*». Εδώ οι μισητές ασπίδες του αλαζόνα και βέβηλου εχθρού, που πλέον έχουν καταστεί το εθνικό του σύμβολο, θα χρησιμοποιηθούν ως λάφυρα που θα κοσμούν το ιερό του Θεού Απόλλωνα. Ο τιμωρός Θεός των Γαλατών, Απόλλωνας απεικονίζεται σε ένα άγαλμα που εντοπίστηκε στους Δελφούς να πατάει ακριβώς πάνω σε μια γαλατική ασπίδα (Εικ. 13). Η ταύτιση του συγκεκριμένου αγάλματος με την εν λόγω πτολεμαϊκή παράδοση είναι σχεδόν βέβαιη. Ο Απόλλωνας όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο μνημονεύεται ως ο Θεός που κατατρόπωσε τους Γαλάτες στους Δελφούς και με αυτό τον τρόπο ο Πτολεμαίος μετέχει στην πανελλήνια νίκη απέναντι στον μισητό βάρβαρο. Έχουμε λοιπόν πολύ ισχυρά μοτίβα επανάληψης του πλαισίου, βέβηλοι Γαλάτες, τιμωρός μονάρχης που αποκαθιστά την κοσμική τάξη ταπεινώνοντάς τους.¹⁴⁴ Στη συνέχεια οι γαλατικές δυνάμεις καταστρέφονται στον Νείλο από τις δυνάμεις της φωτιάς.¹⁴⁵ Η χρήση της φωτιάς για την επικράτηση επί του εχθρού δεν αναφέρεται τυχαία από τον Καλλίμαχο. Γνωρίζουμε πως στην Αιγυπτιακή μυθολογία οι σκοτεινές δυνάμεις του χθόνιου Θεού Σεθ ηττώνται μέσω της φωτιάς. Με αυτόν τον τρόπο ο Καλλίμαχος παντρεύει τους Γαλάτες απόγονους των Τιτάνων με τον αιγυπτιακό Σεθ ενώ ο

---

¹⁴² Stephens όπ. π., 208, η Barbantani 2011, 197 υπ. 61 εντοπίζει στο *ὀψίγονοι Τιτῆνες* αντίθεση με το *προτηρηγενέας Τιτῆνας* που συναντάμε αλλαχού στην ελληνική λογοτεχνία για τους Τιτάνες

¹⁴³ Gruen 2006, 298-302.

¹⁴⁴ Για την προπαγάνδα σε αυτό το απόσπασμα, Laubscher 1987 σελ. 135.

¹⁴⁵ Καλλ. *Εἰς Δῆλ.* στιχ. 186-187 *ἐν πυρὶ τοὺς φορέοντας ἀποπνεύσαντας κείσονται βασιλῆος ἀέθλια πολλὰ καμόντος.*

Πτολεμαίος σχεδόν ως ενσάρκωση του Απόλλωνα κατατροπώνει τους μυθολογικούς εχθρούς. Στο ίδιο πνεύμα μίξης ελληνικών και αιγυπτιακών παραδόσεων με την μοναρχική ιδεολογία, κινήθηκε και η μικροτεχνία της Αιγύπτου εκείνη την περίοδο. Μας έχει διασωθεί πήλινο αγαλματάκι του Αιγύπτιου Θεού Βησά να κραδαίνει σπαθί και να ετοιμάζεται να επιτεθεί ενώ συγχρόνως πατάει πάνω σε μια γαλατική ασπίδα όπως ακριβώς ο Απόλλωνας (Εικ. 14).¹⁴⁶ Στο ίδιο μοτίβο βρίσκεται και ένα άλλο απόσπασμα που μας έχει σωθεί πάλι από τον Καλλίμαχο. Σε αυτό υπάρχει η αναφορά στο όνομα του Βρέννου, ηγέτη των βαρβάρων που λεηλάτησαν τους Δελφούς και το όνομα της Νηριίδας Γαλάτειας, μητέρας του Γαλάτη, προγόνου των Γαλατών.¹⁴⁷

Εικ. 13. Μαρμάρινο αντίγραφο αγάλματος που βρίσκονταν στους Δελφούς. Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου. Chaniotis 2005, 203

¹⁴⁶ Για τη μυθολογική χρήση της προπαγάνδας, Stephens 2015, 210-212 και Laubscher όπ. π., 135 και 151 συγκεκριμένα για τον Βησά.

¹⁴⁷ Barbantani 2011, 181 και 197-198 για το απόσπασμα. Για τη σχέση των Γαλατών με τη Γαλατεία θα μιλήσουμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο και συγκεκριμένα στην ενότητα 3.3.

Εικ. 14. Αγαλματάκι του Θεού Βησά. Laubscher 1987,
εικόνα 6

Μια διαφορετική εκδοχή προσφέρει ο Πausανίας αρκετά πιο κοντά στην πραγματικότητα από αυτήν του Καλλίμαχου. Σύμφωνα με τη δικιά του καταγραφή, οι Γαλάτες μισθοφόροι σχεδίαζαν κατά τον Πτολεμαίο να κατακτήσουν την Αίγυπτο για αυτούς. Ο μονάρχης όμως ανακάλυψε το σχέδιό τους και τους εγκατέστησε σε ένα απομονωμένο νησί με αποτέλεσμα να πεθάνουν όλοι από την πείνα.¹⁴⁸ Ο Πτολεμαίος Π΄ γνωρίζουμε πως γιόρτασε αυτήν του νίκη με μια τεράστια πομπή στην οποία κεντρικό θέμα υπήρξαν οι χρυσές και ασημένιες γαλατικές ασπίδες ώστε να μην υπάρχει καμία αμφιβολία ως προς την προέλευση των ηττημένων εχθρών του θεϊκού αυτού θριάμβου. Η τρυφηλή φήμη που συνόδευε την πτολεμαϊκή δυναστεία και το αιγυπτιακό βασίλειο ίσως υπήρξαν οι λόγοι που ο Πτολεμαίος αποφάσισε να χρησιμοποιήσει με τέτοιο προπαγανδιστικό τρόπο την επιτυχία του. Άλλωστε το ακροατήριό του δεν υπήρξαν μόνο οι Έλληνες και οι ντόπιοι Αιγύπτιοι του βασιλείου του αλλά ολόκληρος ο ελληνιστικός κόσμος.¹⁴⁹ Οι Γαλάτες όμως που βρέθηκαν στην Αίγυπτο, ήρθαν έπειτα από πρόσκληση του ίδιου του Πτολεμαίου, λεπτομέρεια που φαίνεται πως αποσιωπάται επιτηδευμένα από τον προπαγανδιστικό μηχανισμό. Δεν

---

¹⁴⁸ Πaus. Χ 17, 2 *ἐπιβουλεύοντας κατασχεῖν Αἴγυπτον, ἀνήγαγε σφᾶς ἐς νῆσον ἔρημον διὰ τοῦ ποταμοῦ. καὶ οἱ μὲν ἐνταῦθα ἀπώλοντο ὑπὸ τε ἀλλήλων καὶ τοῦ λιμοῦ.*

¹⁴⁹ Για την πομπή και τις πηγές της, Johstono 2018, 185-190. Για τις ασπίδες και τον Πτολεμαίο, Voegtli 1973-1977, 86-89.

αποκλείεται μάλιστα οι Γαλάτες που υπηρέτησαν για αυτό το σύντομο χρονικό διάστημα τον Πτολεμαίο να μην είχαν σχέση με εκείνη την ομάδα που εισέβαλλε στην Ελλάδα και επιτέθηκαν στους Δελφούς αλλά αντ' αυτού να προέρχονταν από τους Γαλάτες που εισέβαλαν στην Μικρά Ασία. Το γεγονός πως μάλιστα ο Μάγας ηττήθηκε έπειτα από επίθεση των νομάδων της ερήμου και όχι έπειτα από σύγκρουση με τις πτολεμαϊκές δυνάμεις, καθιστούσε την αναζήτηση μιας νίκης επί οποιουδήποτε εχθρού επιτακτική ανάγκη για τον Πτολεμαίο. Φαίνεται πως στους Γαλάτες βρήκε όσα ζητούσε. Ήταν βάρβαροι και είχαν ταυτιστεί με τους βεβηλωτές των ιερών όχι μόνο στον ελληνικό χώρο αλλά ανά ολόκληρη τη Μεσόγειο (Εικ. 15).¹⁵⁰ Η δε αντίληψη που τους ήθελε να απειλούν συλλήβδην τον ελληνικό κόσμο είχε απήχηση στην ιδεολογία του Πτολεμαίου ΙΙ' με αποτέλεσμα να προσπαθήσει και ο ίδιος με τη σειρά του να τους αποδώσει μυθολογικά χαρακτηριστικά όπως αυτά που τους θέλουν ομοαίματους με τους Τιτάνες και να τους καταστήσει εχθρούς της Ελλάδος, παρότι ο ίδιος αρχικά τους χρησιμοποίησε.¹⁵¹

Εικ. 15. Κέλτες επιδρομείς φορτωμένοι με λάφυρα, εθνικό αρχαιολογικό μουσείο Μάρκε, Cunliffe 1997, 20

¹⁵⁰ Στην Ιταλία βρίσκουμε αναπαραστάσεις Κελτών να αποχωρούν έπειτα από βεβήλωση και λαφυραγώγηση ενός ιερού, Ridway 1990, 296.

¹⁵¹ Barbantani 2001, 193-194.

Στην λογοτεχνική παράδοση της πτολεμαϊκής περιόδου μπορούμε να εντάξουμε και τρία ελεγειακά επιγράμματα που ασχολούνται με τις πολεμικές επιτυχίες εναντίων των Γαλατών. Τα πρώτα δυο που θα εξετάσουμε είναι τα SH 969 και 958 που σύμφωνα με την Barbantani 2001, η οποία τα έχει μελετήσει διεξοδικά στη μονογραφία της, προέρχονται από την Αίγυπτο των Πτολεμαίων.¹⁵² Το πολύ ενδιαφέρον SH 958 φανερώνει πάλι την ταύτιση που πραγματοποιούσαν οι Έλληνες ανάμεσα σε Πέρσες και Γαλάτες. Οι πιο σημαντικοί στίχοι είναι οι εξής:

9 *ύβρισταί τε καὶ ἄφρονες*

10 *μισθὸν ἀτασθαλίας*

11-14 *γνώσον]ται δὲ μαθόντες, ἐπεὶ καὶ ἀρεί[ονας ἄλλους ἡμεῖς εἰς κρατερὴν δουλοσύνην ἔθεμ[εν.....] ἡς Μήδοισι βαθυκτεάνοισιν ὁμ[οίως . . . . .]σασθαι θοῦρος ἀνήρ Γαλάτης¹⁵³*

Ἦδη από την αρχή του ποιήματος οι Γαλάτες αποκαλούνται υβριστές και άφρονες. Η Barbantani παρατηρεῖ πως η χρήση του *ύβρισταί* αντανακλά στο ηροδότειο *Πέρσαι φύσιν ἑόντες ύβρισταί εἰσὶ ἀχρήματοι*, ισχυρισμός που επιβεβαιώνεται από την συνέχεια του ποιήματος όπου συγκρίνονται ο Γαλάτης με τον Πέρση.¹⁵⁴ Το κείμενο που απευθύνεται στους Γαλάτες, ή μάλλον στο κοινό που θέλει να ακούσει για τους ηττημένους Γαλάτες, τους προετοιμάζει για το μέλλον τους. Πρέπει να αναλογιστούν ότι οι Έλληνες κατάφεραν να υποδουλώσουν τους Πέρσες, οι οποίοι σε σχέση με τους Γαλάτες είναι μακράν ανώτεροι.¹⁵⁵ Αξιοπερίεργο ότι για την πολεμική δεινότητα των Γαλατών χρησιμοποιείται το ομηρικό *θοῦρος* που ήδη συναντάμε ως συνοδευτικό

---

¹⁵² Barbantani όπ. π., 188 για τη σχετική επιχειρηματολογία. Παρόλα αυτά ειδικά για το 969, 208-209 όπου απουσιάζει η χρήση της λέξης Γαλάτης και δεν έχουμε περαιτέρω στοιχεία για το πρόσωπο στο οποίο αφιερώνεται το επίγραμμα. Πολλές θεωρήσεις το θέλουν να ανήκει σε διαφορετική περίοδο και δυναστεία, όπως π.χ. αυτή των Αντιγονίδων ή των Σελευκίδων. Εντούτοις η επιχειρηματολογία της Barbantani το φέρνει πιο κοντά στην Αίγυπτο.

¹⁵³ Barbantani όπ. π., 117 για το κείμενο.

¹⁵⁴ Barbantani όπ. π., 149 υπ. 246-247. Ἡροδ. I 89, 2. Η αντίθεση μεταξύ της αφροσύνης και της παράδοσης στα πάθη αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των βαρβάρων ενώ οι Έλληνες διακρίνονται για τη σωφροσύνη τους, Hall 1989, 121-126.

¹⁵⁵ Carthledge 1993, 54-57 ήδη από την κλασική αρχαιότητα ο Πέρσης θεωρεῖται ανώτερος βάρβαρος από τους Θράκες και τους Σκύθες. Ο τρόπος ζωής των τελευταίων μοιάζει με αυτόν των Γαλατών άρα η ταύτιση μαζί τους είναι λογικό επακόλουθο.

επίθετο του Θεού Άρη.¹⁵⁶ Η αναφορά σε Μήδους έχει πιθανώς διττή σημασία. Εφόσον δεχτούμε ότι πρόκειται για επίγραμμα από την περίοδο των Πτολεμαίων τότε η χρήση της λέξης θα δημιουργούσε αρνητικούς συνειρμούς στον λαό της Αιγύπτου και ως εκ τούτου θα αντιμετώπιζαν τον Έλληνα Πτολεμαίο ως μεν έναν καινούργιο κατακτητή αλλά σε καμία περίπτωση συγκρίσιμο δυνάστη με αυτούς των Περσών. Από την άλλη πλευρά, η ελληνική νίκη επί των Περσών, πέρα από τους προφανείς συνειρμούς εθνικής υπερηφάνειας και ανωτερότητας ίσως εξυπηρετεί και ένα άλλο σχέδιο. Οι Μήδοι στο συγκεκριμένο απόσπασμα θα μπορούσαν να είναι και οι Σελευκίδες με τους οποίους οι Πτολεμαίοι συγκρούστηκαν για πολλά χρόνια. Η ταύτιση των Σελευκιδών με τους Μήδους δεν είναι παράλογη εφόσον αναλογιστούμε ότι τα εδάφη της αυτοκρατορίας τους ήταν ως επί το πλείστον τα παλαιά περσικά εδάφη ενώ οι Πέρσες αποτελούσαν το μεγαλύτερο ποσοστό επί του πληθυσμού. Σε αυτή την περίπτωση οι Γαλάτες μπορούν να θεωρηθούν ως μισθοφόροι των Σελευκιδών που ηττήθηκαν σε μια εκστρατεία τους εναντίον των Πτολεμαίων.¹⁵⁷

Μόλις εξετάσουμε όμως τα άλλα δυο επιγράμματα και τα τοποθετήσουμε όλα μαζί στο ίδιο λογοτεχνικό πλαίσιο το νόημα διαφοροποιείται ελαφρώς. Στο SH 969 αναφέρεται η προέλαση κάποιων αταύτιστων βαρβάρων, οι οποίοι απειλούσαν την Αίγυπτο, εωσότου ο ήρωας παρέμβει και οδηγώντας τα ελληνικά στρατεύματα τους στέλνει στον Άδη. Στη συνέχεια μάλιστα πετυχαίνει και άλλα στρατιωτικά ανδραγαθήματα που δεν μας σώζονται δυστυχώς λεπτομερώς. Εάν όμως χρησιμοποιήσουμε και το τρίτο επίγραμμα που εντόπισε η Barbantani 2007, το οποίο αναφέρεται στον στρατηγό Νεοπτόλεμο των Πτολεμαίων δημιουργείται μια ενιαία αφήγηση.¹⁵⁸ Ο Νεοπτόλεμος κατατροπώνει πλήθος αλλοεθνών βαρβάρων όπως οι Θράκες, οι Πισίδιοι και οι Αγριάνες με το δόρυ του. Τελευταίοι αναφέρονται οι Γαλάτες, όχι όμως επειδή είναι λιγότερο άξιοι αναφοράς από τους προηγούμενους, αλλά αντιθέτως είναι αυτοί που δίνουν την πραγματική αξία στις νίκες. Υπό αυτό το πρίσμα το SH 969 θα μπορούσε να περιγράψει τα γεγονότα που προηγήθηκαν της

---

¹⁵⁶ Όμ. Ο 127. Käppel 1992, 391, Παϊάνας 46, στιχ. 31-32 όπου ο Λιμένιος ταυτίζει τους Γαλάτες με τον Θεό Άρη. Η ταύτιση των Γαλατών με τον θεό του πολέμου Άρη αποτελεί σταθερό λογοτεχνικό μοτίβο. Την παρατήρηση για τον Λιμένιο και τη σχετική μονογραφία οφείλω στον επιβλέποντα καθηγητή Τσομή Γεώργιο.

¹⁵⁷ Barbantani 2003, 39-44 για μια διεξοδική ανάλυση.

¹⁵⁸ Barbantani 2007, 75 και 79-80 ειδικά για το κείμενο.

μάχης. Οι Γαλάτες κατατρόπωσαν τους Σελευκίδες και ξεχύθηκαν στην Αίγυπτο όπου οι τοπικές φρουρές δεν κατάφεραν να αντισταθούν και υπέκυψαν. Ο ερχομός του ήρωα στρατηγού αποκαθιστά την τάξη. Το πλήθος των βαρβάρων όμως δημιουργεί κάποια προβλήματα καθότι ετερόκλητο. Είτε είναι μισθοφόροι των Σελευκίδων είτε μια προπαγανδιστική «ανακάλυψη» πολυεθνικού βαρβαρικού στρατού που επιβουλεύεται τις ελληνικές κτήσεις.¹⁵⁹ Εκτός από αυτό το επίγραμμα και την επιγραφή που αναφέρεται στην Ολβία δεν μνημονεύεται πουθενά αλλού η συνεργασία μεταξύ Γαλατών και άλλων βαρβάρων.¹⁶⁰ Στο επίγραμμα του Νεοπτόλεμου, οι κατακτήσεις του αναφέρονται ως *Δορίκτητος χώρα*, αντανακλώντας έτσι το ομηρικό πρότυπο του ήρωα που είναι ικανός στη χρήση του δόρατος. Σταδιακά οι λεγόμενοι *φίλοι* των Πτολεμαίων, όπως οι στρατηγοί τους και όσοι αποτελούν την αυλή τους, δέχονται μεγάλες τιμές από τη λογοτεχνία της εποχής. Το μοτίβο της επάξιας χρήσης δόρατος παραμένει ένα από τα αγαπημένα των συγγραφέων.¹⁶¹

Στην εικονιστική παράδοση των Πτολεμαίων, συναντάμε το ίδιο πρότυπο που αναλύσαμε και στα αγάλματα της Περγάμου. Είναι σημαντικό πως το μεγαλύτερο γαλατικό κεφάλι αγάλματος μας έχει σωθεί από την Αίγυπτο και συγκεκριμένα τη Γκίζα (Εικ. 16). Παρότι έχει υποστηριχθεί ότι ίσως να ανήκει σε κάποιο σύμπλεγμα που απεικονίζει μαχόμενους νικητές Γαλάτες των Πτολεμαίων, τα χαρακτηριστικά του και οι εκφράσεις του θυμίζουν έντονα αυτά των αγαλμάτων της Περγάμου (Εικ. 17). Διαφορετική απεικόνιση των Γαλατών μισθοφόρων προσφέρει η μικροτεχνία. Εδώ οι Γαλάτες απεικονίζονται με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, συνοδευόμενοι όμως σχεδόν πάντα από την χαρακτηριστική τους ασπίδα. Η εναλλαγή από το στερεότυπο του

---

¹⁵⁹ Barbantani 2007 όπ. π., 85.

¹⁶⁰ Υπ. 72 σε αυτή την εργασία.

¹⁶¹ Για το δόρυ και τους Πτολεμαίους, Barbantani όπ. π., 69-70 και 108-110. Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να κάνουμε μια τολμηρή υπόθεση. Γνωρίζουμε πως η επαναλαμβανόμενη αναφορά στην επάξια χρήση δόρατος κατά τα ελληνιστικά χρόνια πιθανώς εμπεριέχει φαλλικά πρότυπα όπου ο ηγεμόνας χτίζει ένα προφίλ ρωμαλέου άνδρα, ικανό στα πολεμικά πράγματα αλλά και συνάμα προστατευτικό για τους δικούς του ανθρώπους, Roy 1998, 111-135. Εφόσον αναλογιστούμε ότι ο Αριστοτέλης τους προσάπτει την ομοφυλοφιλία ως χαρακτηριστικό της φυλής τους Αριστ. *Πολ.* 1269b, εύλογα θα υποστηρίξαμε πως ο στρατηγός Νεοπτόλεμος δεν κατατροπώνει στο ποίημα μόνο στρατιωτικά τους Γαλάτες αλλά και σεξουαλικά. Η σεξουαλική επικράτηση επί των βαρβάρων απεικονίζεται στη τέχνη ήδη από τα κλασικά χρόνια, Rebecca Martin 2014, 112-113 την οιοχόη του 460 π.Χ. εικ. 27. 7 με τον Έλληνα που καταδιώκει Πέρση τοξότη.

γιγαντώσωμου Γαλάτη καταστροφέα σε αυτή την ανθρωποκεντρική προσέγγιση, πιθανώς συνέβη με τη σταδιακή εξοικείωση των Ελλήνων μαζί τους.¹⁶² Σύμφωνα με κάποιους ερευνητές οι απεικονίσεις των Γαλατών στην μικροτεχνία επεκτείνονται και σε θεματικές όπως οι μικροί μαχόμενοι έρωτες. Οφείλουμε όμως να αντιμετωπίσουμε ειλικρινά τις πηγές και τα σωζόμενα έργα. Ο Sekunda υποστηρίζει με στέρεα επιχειρήματα πως η ταύτιση όλων των εικονιζόμενων αναπαραστάσεων με Γαλάτες εξαιτίας της ασπίδας είναι προβληματική. Ο συγκεκριμένος τύπος ασπίδας που μελετήσαμε ως τώρα, ονομάζεται θυρεός και προέρχεται από τη λέξη θύρα, δηλαδή πόρτα επειδή ακριβώς οι διαστάσεις της είναι πολύ μεγάλες. Στα ελληνιστικά χρόνια σταδιακά κυριαρχεί με αποτέλεσμα οι συγκεκριμένες μονάδες που απαρτίζονταν από αυτού του τύπου τους πολεμιστές με τις ασπίδες να ονομάζονται αντίστοιχα θυρεοφόροι. Εικάζεται πως είτε εισήλθαν σε υπηρεσία στον ελληνικό χώρο κατά τις εκστρατείες του Πύρρου στην Ιταλία όπου και συνάντησε αυτόν τον τύπο ασπίδας είτε γίνανε γνωστές με την έλευση των Γαλατών στα Βαλκάνια και τη Μικρά Ασία (Εικ. 18).¹⁶³ Παρόλα αυτά η μοναδική γαλατική ασπίδα που μας έχει σωθεί από την ελληνιστική περίοδο βρέθηκε στο Φαγιούμ κατά τη διάρκεια ερευνών το 1900.¹⁶⁴

---

¹⁶² Για το γαλατικό κεφάλι, Ridway 1990, 299 και Laubscher 1987, 133 και 146-150, ενώ για τη μικροτεχνία, 152-153. Για την εικασία περί νικηφόρου Γαλάτη και τη μικροτεχνία γενικά Marszal 2000, 197-199.

¹⁶³ Για τους Έρωτες, Laubscher 1987, 152-153 και Ridway όπ. π., 299 και 311 υπ. 33. Για τους θυρεούς Sekunda 2007, 339-343 και ειδικά για την επιχειρηματολογία εναντίον της ταύτισης των αγαλματιδίων του Έρωτα με Γαλάτες, 342 εικ. 11.7. Επίσης για τη χρήση των ασπίδων στον πολεμαϊκό στρατό Fischer 2014, 139.

¹⁶⁴ Kimmig 1940, 106-111. Επιπλέον Fischer όπ. π., 139 και 148 υπ. 149 όπου υποστηρίζεται πως μάλλον είναι πολεμαϊκή και όχι ρωμαϊκή όπως είχε υποστηριχθεί αλλού.

Εικ. 16. Γαλατικό κεφάλι πτολεμαϊκής περιόδου που βρέθηκε στην Γκίζα.

Smith 1991, 113

Εικ. 17. Γαλατικά κεφάλια από το λεγόμενο σύμπλεγμα των Little Barbarians.

Smith 1991, 115

Εικ. 18. Πτολεμαίος θυρεοφόρος από τη Σιδώνα, μέσα 2ου αιώνα π.Χ., φωτογραφία προσωπικού αρχείου. Αρχαιολογικό μουσείο Κωνσταντινούπολης

Οι Πτολεμαίοι όπως αναφέρθηκε στην αρχή, υπήρξαν σταθερά υπέρμαχοι της χρήσης Γαλατών στον στρατό τους. Στη μάχη της Ραφίας το 217 π.Χ. μεταξύ Σελευκίδων και Πτολεμαίων, που είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, δεν είχανε μόνο οι Σελευκίδες τον Γαλάτη Λυσίμαχο και τους ομοεθνείς στρατιώτες του. Ο Πολύβιος μας πληροφορεί πως οι Πτολεμαίοι συγκέντρωσαν 4.000 Γαλάτες και Θράκες, προερχόμενους από αυτούς που είχαν εγκατασταθεί μερικά χρόνια νωρίτερα στην Αίγυπτο με τις οικογένειές τους.¹⁶⁵ Η μόνιμη παρουσία των Γαλατών μαρτυρείται και από διάφορα ευρήματα. Στην πόλη Άβυδο μας σώζεται μια εγχάραξη που πραγματοποιήθηκε σε έναν ναό από τέσσερις Γαλάτες μισθοφόρους. Αυτοί μνημονεύουν πως έπιασαν μια αλεπού ενώ υπογράφουν με τα εξής ονόματα, Θόας,

¹⁶⁵ Πολυβ. V 65, 10: *συνήχθη δὲ καὶ Θρακῶν καὶ Γαλατῶν πλῆθος, ἐκ μὲν τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἐπιγόνων εἰς τετρακισχίλιους, οἱ δὲ προσφάτως ἐπισυναχθέντες ἦσαν εἰς δισχιλίους, ὧν ἠγεῖτο Διονύσιος ὁ Θραῶν.* Βλ. επιπλέον Strobel 1996, 118-119 και 137 και Firatli 2014, 79-81 και 139.

Καλλίστρατος, Ακάννων, και Απολλώνιος.¹⁶⁶ Δυο σημαντικές πληροφορίες αντλούμε από αυτό το τεκμήριο. Αρχικά παρατηρούμε το πόσο έντονα έχουν εξελληνιστεί τα ονόματά τους ώστε ένας από αυτούς πλέον να ονομάζεται Απολλώνιος ενώ μέχρι πριν λίγα χρόνια ο Απόλλωνας θεωρούνταν εθνική μάστιγα για τους Γαλάτες. Το δεύτερο στοιχείο που αποτέλεσε για λίγο διάστημα σημείο προβληματισμού είναι το κατά πόσο έγραψαν οι ίδιοι την επιγραφή ή την ανέθεσαν σε κάποιον ελληνόγλωσσο ή ελληνομαθή. Από παρατηρήσεις ιστορικών, το ζώο το οποίο έπιασαν δεν πρέπει να ήταν αλεπού αλλά τσακάλι.¹⁶⁷ Από αυτό το γλωσσικό λάθος τους, που ερμήνευσαν δηλαδή μια αλεπού για τσακάλι, θα ήταν ασφαλές να πούμε ότι αυτοί ήταν οι συγγραφείς της εγχάραξης, διότι ένας φυσικός ομιλητής της γλώσσας δεν θα έκανε λογικά μια λανθασμένη ταύτιση αλεπούς με τσακάλι.

Την πλήρη ένταξη των Γαλατών στην κοινωνία της Αιγύπτου μαρτυρά επίσης και η εικονογραφία των επιτύμβιων στύλων. Τρεις ζωγραφισμένες επιτύμβιες στήλες που χρονολογούνται στο δεύτερο μισό του 3ου αιώνα π.Χ. και απεικονίζουν Γαλάτες, μας δίνουν αρκετές πληροφορίες για την ανθρώπινη εικόνα των Γαλατών (Εικ. 19-21).¹⁶⁸ Στην πρώτη από τις τρεις που θα εξετάσουμε (Εικ. 19) απεικονίζεται Γαλάτης ενώ δέχεται κάνθαρο από τον υπηρέτη του. Στην επόμενη (Εικ. 20) ο Γαλάτης αποχαιρετά δυο νεαρές κοπέλες, ίσως τη γυναίκα του και την κόρη του ή τις δυο του κόρες ενώ στην τρίτη (Εικ. 21) Γαλάτης μισθοφόρος βρίσκεται σε στάση προσοχής με τα όπλα του, ένα δόρυ και την γαλατική ασπίδα. Στις τρεις αυτές επιτύμβιες στήλες, το εθνικό επίθετο Γαλάτης αναγράφεται πάνω από την απεικόνιση των Γαλατών ενώ όλοι φοράνε τον ίδιο γαλάζιο μανδύα επειδή ίσως ανήκουν στην ίδια κληρουχία. Στην ίδια νεκρόπολη βρέθηκαν και άλλοι μισθοφόροι, συγκεκριμένα ιππείς, με καταγωγή από διάφορα μέρη όπως η Θεσσαλία.¹⁶⁹ Με την πάροδο του χρόνου η χρήση Γαλατών μισθοφόρων εντατικοποιήθηκε με αποτέλεσμα το πτολεμαϊκό βασίλειο να παρατάσσει Γαλάτες για όλη σχεδόν τη διάρκεια ζωής του.¹⁷⁰ Στα νομίσματα των Πτολεμαίων

¹⁶⁶ Graffites d'Abydos 174, καθώς και Adolphe 1911, 55.

¹⁶⁷ Πρβλ. Momigliano 1975, 55 και Evans 1995, 25.

¹⁶⁸ Σήμερα βρίσκονται και οι τρεις στο Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης της Νέας Υόρκης και είναι διαθέσιμες για ηλεκτρονική προβολή στην ιστοσελίδα του μουσείου, παράρτημα με εικόνες (19-21) σε αυτή την εργασία.

¹⁶⁹ Reinach 1911, 52-58 όπου μέχρι πρόσφατα πιστεύαμε ότι και οι ιππείς που βρέθηκαν ήταν Γαλάτες. Για τα νέα ευρήματα που αποδεικνύουν πως ήταν ελληνικής εθνικότητας, Cole 2019, 4, 8 και 17.

¹⁷⁰ Fischer 2014, 111 και 191-193.

συναντάμε επίσης πάρα πολλές φορές την γαλατική ασπίδα στον οπισθότυπο τους (Εικ. 22). Η Coleman έχει εξηγήσει αυτή την τακτική με πολύ εύστοχο τρόπο. Οι Πτολεμαίοι φροντίζουν να υπενθυμίζουν ότι είναι αυτοί που κατάφεραν να υποτάξουν τους Γαλάτες. Παράλληλα όμως απευθύνονται σε δυο ακροατήρια. Αυτό των εντόπιων και των πιθανών σφετεριστών του θρόνου και τους εξωτερικούς εχθρούς θυμίζοντας σε όλους πως οι Πτολεμαίοι όχι μόνο κατάφεραν να συντρίψουν τους ατίθασους Γαλάτες πολεμιστές αλλά πλέον έχουν τον έλεγχό τους και δεν διστάζουν να τους στρέψουν εναντίων των εχθρών τους. Οι Γαλάτες μπορεί να διατήρησαν την εθνική τους ταυτότητα εντός της πτολεμαϊκής Αιγύπτου αλλά ίσως να συντρέχουν και πολιτικοί λόγοι προπαγάνδας που αυτό συνέβη. Έπρεπε δηλαδή να θυμίζουν πάντα σε όλους πως είναι ατρόμητοι πολεμιστές απόλυτα αφοσιωμένοι στην υπηρεσία του βασιλιά.¹⁷¹

Εικ. 22. Νομίσματα των Πτολεμαίων με απεικονίσεις γαλατικών ασπίδων.

Coleman 2012, 4

2.5. Η Γαλατία στους ελληνιστικούς χρόνους

Οι αρχαίες πηγές δεν έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για την καθημερινή ζωή και την οργάνωση των Γαλατών εντός της Γαλατίας. Ο μόνος συγγραφέας που μας παρέχει πληροφορίες για τις φυλές και την πολιτική οργάνωση της Γαλατίας είναι ο

¹⁷¹ Για το άρθρο και τη γενική ιδέα, Coleman 2012, 2-5.

μεταγενέστερος της ελληνιστικής περιόδου Στράβων. Παρόλα αυτά τα στοιχεία που παρουσιάζει είναι χρήσιμα για την ιστορία των Γαλατών. Σύμφωνα με τον Στράβωνα οι Γαλάτες κατά την περιπλάνησή τους στην μικρασιατική ενδοχώρα προσπάθησαν να εγκατασταθούν στο Ίλιον αλλά το παράτησαν όταν συνειδητοποίησαν πως ήταν ατείχιστο και ως εκ τούτου ευάλωτο σε επιθέσεις.¹⁷² Η εγκατάσταση στην κεντρική Μικρά Ασία τους προσέφερε ασύγκριτα πλεονεκτήματα όπως το να καλλιεργούν τα εδάφη τους και να πλουτίζουν παράλληλα από τα λάφυρα των επιδρομών. Ο Στράβων επίσης τους αναγνωρίζει ότι ήταν ο τελευταίος λαός που βρέθηκε στη Μικρά Ασία και πως με την παρουσία τους δημιούργησαν αναταραχή στην περιοχή, δείγμα του πόσο αρνητική εικόνα είχε δημιουργηθεί στους μεταγενέστερους συγγραφείς για την εγκατάσταση των Γαλατών.¹⁷³ Όσον αφορά την πολιτική ιστορία τους, ο Στράβων παραδίδει την εικόνα τεσσάρων οργανωμένων τετραρχιών. Εντός της τετραρχίας και των τριών μεγάλων φυλών υπήρχαν και άλλες μικρότερες φυλές, τουλάχιστον δώδεκα, οι οποίες χωρίζονταν ανάμεσα στις τρεις μεγάλες. Οι Γαλάτες από την εγκατάστασή τους ακόμα διατήρησαν ένα σύστημα διακυβέρνησης το οποίο επέτρεπε στα μέλη του μεγάλα περιθώρια αυτονομίας. Εικάζουμε πως οι φυλές λειτουργούσαν ανεξάρτητα και ενίοτε ανταγωνίζονταν για την εσωτερική επικράτηση εντός της Γαλατίας χωρίς όμως να πετυχαίνουν ποτέ πλήρη κυριαρχία επί των άλλων φυλών. Για τον λόγο αυτό οι δώδεκα τετραρχίες εκπροσωπούνταν σε ένα κεντρικό συμβούλιο από τριακόσιους εκπροσώπους, εκατό από κάθε μεγάλη φυλή, ώστε να υπάρχει ένας βαθμός επικοινωνίας μεταξύ των Γαλατών για τα σοβαρά θέματα. Αναγνωρίζουν πως βρίσκονται σε δύσκολη θέση προφανώς, όντας ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις των ελληνιστικών βασιλείων παρόλα αυτά δεν μπορούν να ενωθούν κάτω από μια ενιαία μορφή διακυβέρνησης. Μετά το 65 π.Χ. οι Τολιστοβογίοι και οι Τρόκμοι είχαν έναν τετράρχη ο καθένας ενώ οι Τεκστογάτες δυο και έπειτα και αυτοί έναν. Ο Δηϊόταρος μέσω της φιλορωμαϊκής του πολιτικής κατάφερε να γίνει ο πρώτος τετράρχης όλης της

---

¹⁷² Στράβ. XIII 1, 27: *ἀναβῆναι μὲν εἰς τὴν πόλιν δεομένους ἐρύματος, παρὰ χρῆμα δ' ἐκλιπεῖν διὰ τὸ ἀτείχιστον*. Παρόλα αυτά η επιλογή της Γαλατίας ως τόπος εγκατάστασης πρέπει να έγινε επειδή το μέρος στην αρχική του μορφή τους θύμιζε την πατρίδα τους, Strobel 1996, 70 και Darbyshire et al. 2000, 77 και 94 για την οικονομία της Γαλατίας. Χρήσιμα και έγκυρα είναι τα λήμματα OCD s.v. Galatia και DNP IV (1998) 742-745 s.v. Galatia, Galatien (K. Strobel). Το λήμμα του OCD έχει συγγραφέα τον Mitchell.

¹⁷³ Στράβ. XII 8, 7 *τό τε τελευταῖον Γαλατῶν ἑτάραζαν πάντα καὶ συνέχεαν*.

Γαλατίας. Είναι η πρώτη φορά που ένας Γαλάτης ηγείται όλων των φυλών. Το τετράρχης πλέον είναι συνώνυμο του βασιλιά.¹⁷⁴ Η τετραρχία λοιπόν, βλέπουμε πως είναι μια οργανωμένη δομή, με ξεκάθαρη ιεράρχηση. Οι μόνες διαταραχές στην ιστορία της συνέβησαν όταν οι Γαλάτες ηττήθηκαν από τους Ρωμαίους το 189 π.Χ. και όταν ο Μιθριδάτης δολοφόνησε πάρα πολλούς επιφανείς Γαλάτες πρίγκιπες που παίρνανε μέρος στη λειτουργία των τετραρχιών.

Τα γλωσσικά και αρχαιολογικά κατάλοιπα που θα συμπλήρωναν την εικόνα μας για την ιστορία της Γαλατίας είναι και αυτά με τη σειρά τους πενιχρά. Το πιο σημαντικό αρχαιολογικό εύρημα είναι μια χρυσή πόρπη που ανακαλύφθηκε κατά την ανασκαφή δυο γαλατικών τύμβων στη Βιθυνία μαζί με άλλα χρυσά αντικείμενα κελτικής προέλευσης. Η πόρπη απεικονίζει έναν Γαλάτη, πιθανώς αριστοκράτη και ένοικο του ενός τύμβου, που ξεχωρίζει από την κόμμωσή του. Είναι πολύ σημαντικό εύρημα διότι είναι η μοναδική αναπαράσταση Γαλάτη που μας έχει σωθεί μέσα από την ίδια τη γαλατική τέχνη, βλέπουμε δηλαδή και πώς απεικόνιζαν και φαντάζονταν οι ίδιοι τον εαυτό τους (Εικ. 23).¹⁷⁵ Όσον αφορά τη γλώσσα τους, γνωρίζουμε από μεταγενέστερες πηγές πως αυτή αποτέλεσε τη γλώσσα της περιοχής μέχρι περίπου τις αρχές του βου αιώνα μ.Χ. ενώ ο Στράβων μας πληροφορεί πως οι τρεις μεγάλες φυλές, Τολιστοβογίοι, Τρόκμοι και Τεκτοσάγες μιλούσαν την ίδια γλώσσα χωρίς καμία ουσιαστική διαφοροποίηση.¹⁷⁶ Ο Strobel υποστηρίζει ότι σταδιακά οι Γαλάτες μέσω του

---

¹⁷⁴ Για τις τετραρχίες και την οργάνωσή τους, Στράβ. XXII 5, 1-3 και Strobel 2002, 4 και 7-9 για εκτενή σχολιασμό. Ειδικά, 8 για την άποψη πως οι τετραρχίες δεν είναι δημιούργημα της μόνιμης εγκατάστασης των Γαλατών και της επιρροής που άσκησαν οι άλλες μορφές διακυβέρνησης των ελληνικών πόλεων αλλά αντιθέτως ήταν εξαρχής ο τρόπος με τον οποίο ασκούνταν διακυβέρνηση μεταξύ των φυλών. Οι θέσεις σχετικά με τη φύση και την προέλευση της τετραρχίας ποικίλουν. Ο Mitchell 1993, 27-28 φαίνεται να υποστήριζε πως υπήρχε απλά μια χαλαρή μορφή διακυβέρνησης αρχικά με την πρώτη επίσημη διαδοχή να είναι αυτή του Σινόριξ, γιου του Διοτάρου. Σε μεταγενέστερο άρθρο φαίνεται πως συμφωνεί τελικά με την άποψη του Strobel, Darbyshire et al. 2000, 81-81. Επίσης Darbyshire όπ. π., 78 περί της υποθέσεως πως οι Γαλάτες εγκαταστάθηκαν οργανωμένα στη Φρυγία μιας και άντεξαν τόσα χρόνια εκεί. Για την κελτική προέλευση της τετραρχίας, επιπλέον Cunliffe 1997, 177.

¹⁷⁵ Filatrlı 1965, 365-367 και plate 95.

¹⁷⁶ Στράβ. XX 5, 1. Για την γαλατική γλώσσα, Strobel 2009, 121-127 και Mitchell 1993, 50-51 όπου υποστηρίζει πως η απουσία γαλατικών εγγράφων ίσως ευθύνεται η επικράτηση της ελληνικής ως *lingua franca*. Ενώ γνωρίζουμε πως οι αριστοκράτες ήταν δίγλωσσοι το ίδιο πρέπει να ίσχυε και για τους απλούς κατοίκους της Γαλατίας ως ένα βαθμό εφόσον εκείνη την περίοδο σχεδόν όλη η Μικρά Ασία ήταν

εγκαλατισμού της περιοχής και του συνεπακόλουθου εξελληνισμού, κατάφεραν να φέρουν κοντά στην σφαίρα του ελληνικού πολιτισμού, πληθυσμούς που υπό διαφορετικές συνθήκες θα δέχονταν τα ελληνιστικά ερεθίσματα σε μικρότερο βαθμό.¹⁷⁷ Σταδιακά δηλαδή υιοθέτησαν τον ελληνικό πολιτισμό και αυτό είχε ως συνέπεια να τους ακολουθήσουν και οι υποτελείς τους. Στα της θρησκείας δίνουν πολύ μεγάλη σημασία στις επαφές τους με τα τοπικά ιερά ενώ παράλληλα προσαρμόζουν τους Θεούς των Ελλήνων στους δικούς τους.¹⁷⁸ Εικάζεται πως διατήρησαν τουλάχιστον κατά το αρχικό διάστημα της εγκατάστασής τους κάποια έθιμα από την πατρίδα τους αλλά αυτό είναι δύσκολο να εξακριβωθεί.¹⁷⁹

δίγλωσση και με το σταδιακό εξελληνισμό απώλεσε τις μητρικές της γλώσσες, Janse 2002, 350-351. Για έναν δίγλωσσο Γαλάτη πηγή μας είναι και ο Λουκιανός, Λουκ. *Αλ.* 51. Οι άλλες εθνικές ομάδες που διατήρησαν τη γλώσσα τους ήταν οι Αρμένιοι και οι Καππαδόκες, λαοί με μακράιωνη παρουσία στην περιοχή, Panichi 2005, 203. Η μοναδική μονογραφία που έχουμε για τη γαλατική γλώσσα είναι αυτή του Freeman 2001 *passim*. Δυστυχώς όμως αποτελεί περισσότερο έναν κατάλογο ονομάτων παρά μια ολοκληρωμένη γλωσσική μελέτη. BMCR 2002.12.19 Stephen Colvin όπου παραθέτω αυτούσιο το συμπέρασμα της κριτικής: «To conclude, I regard the title of the book as slightly misleading since the bulk of the work in the book has gone into assembling a list of onomastic data with full citation. This is valuable in itself, of course, and the book is likely to be useful as a corpus of references to scholars of various academic backgrounds.».

¹⁷⁷ Strobel 2009, 127-128, όπου χρησιμοποιείται ο όρος «Galatization».

¹⁷⁸ Mitchell 1993, 48-49 για τα ιερά και Strobel *όπ. π.*, 135 όπου δημιουργούν μια παραλλαγή του Θεού Δία με το όνομα Ζεὺς Βουσσουριγίος.

¹⁷⁹ Darbyshire et al. 2000, 84-84 στο Γόρδιο έχουν βρεθεί σκελετοί τοποθετημένοι με τελετουργικά μοτίβα.

Εικ. 23. Χρυσή πόρπη που απεικονίζει μικρασιάτη Γαλάτη. Firatli 1965 plate 95

Ο εξελληνισμός της Γαλατίας θα πάρει τέτοιες διαστάσεις ώστε να ονομαστεί σταδιακά ως Γαλλογραικία από τους αρχαίους συγγραφείς.¹⁸⁰ Για τους Ρωμαίους μάλιστα, το γεγονός πως οι Γαλάτες μετακινήθηκαν από την πατρίδα τους με το άγριο κλίμα της και της μίξης τους με τους Έλληνες, απώλεσαν τα ισχυρά χαρακτηριστικά της φυλής τους όπως η ανδρεία στα πολεμικά πράγματα. Οι Ρωμαίοι αντιμετώπιζαν τους αναμειγμένους βάρβαρους με Έλληνες ως ανθρώπους κατώτερης αξίας, με τους

---

¹⁸⁰ Στραβ. XII 5, 1 και Liv. XXXVIII 17, 9: *Gallograeci.*, Επίσης Διοδ. Σικ. V 32, 5: *οὔτοι γάρ εἰσιν οἱ τὴν μὲν Ῥώμην ἐλόντες, τὸ δὲ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς συλήσαντες καὶ πολλὴν μὲν τῆς Εὐρώπης, οὐκ ὀλίγην δὲ καὶ τῆς Ἀσίας φορολογήσαντες καὶ τῶν καταπολεμηθέντων τὴν χώραν κατοικήσαντες, οἱ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπιπλοκὴν Ἑλληνογαλάται κληθέντες, τὸ δὲ τελευταῖον πολλὰ καὶ μεγάλα στρατόπεδα Ῥωμαίων συντρίψαντες.* Ο Διόδωρος τους ταυτίζει βιολογικά με τους Κέλτες που λεηλάτησαν τους Δελφούς ενώ αναφέρει πως συνέτριψαν αρκετές φορές τους Ρωμαίους, πληροφορία που δεν ευσταθεί καθότι στη μοναδική τους σύγκρουση με τους Ρωμαίους ηττήθηκαν κατά κράτος ενώ έπειτα ακολούθησαν φιλωρωμαϊκή πολιτική. Προφανώς ανέκδοτο της φήμης των ατίθασων Γαλατών που συνέτριψαν όλες τις δυνάμεις του πολιτισμού στο διάβα τους.

Γαλάτες να μην αποτελούν εξαίρεση στον κανόνα.¹⁸¹ Η μίξη Γαλατών και ντόπιων Φρυγών και Ελλήνων ίσως αποτέλεσε και λύση στο δημογραφικό πρόβλημα που θα προκαλούνταν από τους συνεχείς πολέμους μεταξύ των Γαλατών και των ελληνιστικών στρατών.¹⁸²

Πέραν των πολέμων τους όμως, είτε στο πλευρό των Ελλήνων απέναντι σε άλλους Έλληνες είτε απέναντι στους εργοδότες τους, οι Γαλάτες σταδιακά εξελίχθηκαν σε γεωπολιτική τοπική δύναμη με επιρροές στην ίδια τη Ρώμη. Μετά την ολοκληρωτική τους ήττα στη μάχη του μικρασιατικού βουνού Ολύμπου, το 189 π.Χ. από τις συνδυασμένες δυνάμεις Περγαμηνών και Ρωμαίων, η πολιτική των Γαλατών άλλαξε άρδην. Ενώ πληροφορούμαστε ότι συνέχισαν τις επιθέσεις στις γειτονικές πόλεις, αν και όχι πάντα με ευτυχή κατάληξη για τους ίδιους, και τις εχθροπραξίες με την ίδια την Πέργαμο, άρχισαν να επικοινωνούν με τη Ρώμη η οποία χρειαζόνταν μια ισορροπία δυνάμεων στο μικρασιατικό μέτωπο ώστε να μην δημιουργηθεί ξανά ένας ισχυρός πόλος έλξης και συσπείρωσης όλων των αντιπάλων της. Παρόλο που ο Ευμένης ο Β΄, που μελετήσαμε στο κεφάλαιο των Περγαμηνών, κατάφερε μια αποφασιστική νίκη εναντίον τους το 166 π.Χ., οι Ρωμαίοι αρνήθηκαν να του επιτρέψουν την κατάκτηση γαλατικών εδαφών, προτάσσοντας μια λύση συμβιβασμού η οποία θα επιτρέψει στους Γαλάτες να διατηρήσουν την αυτονομία τους αλλά δεν θα μπορούν να εισβάλουν σε άλλες περιοχές.¹⁸³ Οι Γαλάτες από την πλευρά τους, αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στα

---

¹⁸¹ Liv. XXXVIII 17, 9 για τους Γαλάτες και XXXVIII 17, 12 για τους Αιγύπτιους. Επίσης Isaac 2006, 40-41 και Ιωαννίδου 1999, 59-60 για τη ρωμαϊκή προέλευση των στερεοτύπων περί ημίαιμων Ελλήνων. Για το κλίμα της χώρας των Κελτών και τον ρόλο του στην σκληραγώγηση των ανθρώπων πηγή μας είναι ο Διόδωρος, Διοδ. Σικ. V 25, 2 και V 26, 2. Για την ταύτιση κλίματος και βαρβάρων, Gruen 2006, 295-296 όπου αναφέρει πως το κλίμα του βορρά καθιστά τους βάρβαρους δυνατούς πολεμιστές αλλά παράλληλα ανίκανους στο να διαχειριστούν την πολιτική οργάνωση των κοινοτήτων τους και να τις κυβερνήσουν σωστά.

¹⁸² Strobel 2009, 12 όπου υποστηρίζει πως οι Γαλάτες υιοθέτησαν το σύστημα της πολυγαμίας ώστε να μπορέσουν να διατηρηθούν αριθμητικά.

¹⁸³ Την συνέχιση των γαλατικών επιδρομών εντοπίζουμε στον Μέμωνα, Μέμων FGrHist 434 F20 1-3, όπου στο 3 συγκεκριμένα γράφει για την ήττα των Γαλατών όταν πολιορκησαν πόλη: *ὡς μηδὲ τὴν τρίτην μοῖραν τοῦ Γαλατικοῦ στρατεύματος εἰς Γαλατίαν ἀναστρέψαι*. Ο Λίβιος είναι η πηγή μας για την μάχη μεταξύ Ρωμαίων και Γαλατών, Liv. XXXVIII 17-25. Για τις αποστολές διπλωμάτων από τους Γαλάτες και τους Περγαμηνούς στη Ρώμη ο Πολύβιος περιγράφει την αποστολή του ίδιου του Ατταλου Β΄ εξαιτίας των Γαλατών στο Πολύβ. XXX 1, 3: *τότε δὲ καὶ διὰ τὴν Γαλατικὴν περίστασιν ἠναγκασμένους*

επεκτατικά σχέδια του Μιθριδάτη και να συμμαχήσουν μαζί του απέναντι στη Ρώμη. Ο Πλούταρχος που μας σώζει πληροφορίες για το συμβάν, αναφέρει πως όταν ο Μιθριδάτης κάλεσε τους πρίγκηπες για να συζητήσει μαζί τους, αυτοί όχι μόνοι δεν ήταν θετικοί απέναντί του αλλά σχεδίαζαν μάλιστα να τον δολοφονήσουν. Ο Μιθριδάτης είτε αντιλήφθηκε νωρίς το σχέδιο δολοφονίας του από τους Γαλάτες είτε σχεδίαζε ο ίδιος να τους δολοφονήσει όλους εξ αρχής ώστε να αποδυναμωθεί ολόκληρη η διοίκηση της φιλορωμαϊκής Γαλατίας.¹⁸⁴ Μετά τη δολοφονία τους ο Μιθριδάτης απαγόρευσε να ταφούν όλοι οι Γαλάτες εκτός από έναν νεαρό και όμορφο Γαλάτη, που τον λέγανε Βηπολιτανό, τον οποίο και λυπήθηκε ο ηγεμόνας. Ο ηγέτης των Γαλατών Ποριδόριξ, αναφέρεται ως *άνηρ τό τε σῶμα ρωμαλέος καὶ τὴν ψυχὴν*. Μια γυναίκα από την Πέργαμο αφήφηση τις εντολές του βασιλιά και προσπάθησε να τον θάψει καθώς ήταν η ερωμένη του. Ο Μιθριδάτης σε μια ένδειξη μεγαλοψυχίας χαρίζει τη ζωή στην κοπέλα και της επιτρέπει να θάψει τον Γαλάτη. Ο Μιθριδάτης εκμεταλλεύτηκε προφανώς το επεισόδιο με τους Γαλάτες για λόγους προπαγάνδας. Εκτός του ότι το να τους εκτελέσει δεν πρέπει να ήταν κάτι που αναγκάστηκε να πραγματοποιήσει αλλά πρωταρχικό του σχέδιο, κατάφερε να δείξει τη μεγαλοπρέπειά του με το να χαρίσει τη ζωή στη γυναίκα που προσπάθησε να θάψει τον Γαλάτη καθώς και στον νεαρό όμορφο Γαλάτη. Το περιστατικό με την κοπέλα θυμίζει προφανώς την Αντιγόνη του Σοφοκλή. Η μεγαλοψυχία που προσπαθούσε να περάσει ως αρετή του ήταν αρετή τόσο των Περσών όσο και των συνετών ελληνοιστικών βασιλιάδων. Ο ίδιος όμως δεν είχε μια εχθρική αντιμετώπιση απέναντι σε όλους τους Γαλάτες. Φαίνεται πως ήταν ερωτευμένος με την πριγκίπισσα Αδοβογιόνα ενώ ο πλέον πιστός του στρατηγός που τον συντρόφευσε μέχρι το τέλος της ζωής του ήταν ένας Γαλάτης με το όνομα Κοννακόριξ.¹⁸⁵

Η απαρχή της εμπλοκής των Ρωμαίων στα της Γαλατίας, εντοπίζεται ίσως αμέσως μετά τη μάχη του Ολύμπου. Για πρώτη φορά στην ιστορία των Γαλατών, ένας τετράρχης με βραχύβια όμως παρουσία, καταφέρνει να ενώσει τις φυλές. Είναι ενδεικτικό το πώς τον περιγράφει ο ίδιος ο Πολύβιος:

ἦκεν εἰς τὴν Ρώμην. Βλ. επίσης Gruen 1984, 113-114 και 576-578. Για την πολιτική της Ρώμης σχετικά με τους Γαλάτες, Sherwin-White 1977, 54-58.

¹⁸⁴ Πλουτ. *Ἡθ* XXII 21, 1-4.

¹⁸⁵ Mayor 2010, 214-216 και 404 υπ. 2 και 3.

τις κρίσιμες αναμετρήσεις και τελικά να στελεχώσουν τον ίδιο τον ρωμαϊκό στρατό με μια λεγεώνα.¹⁹⁰ Ενώ λοιπόν η γαλατική ελίτ παρουσιάζει έντονα σημάδια εξελληνισμού μέσα από τα ονόματά της και την πολιτική της, συνάμα μετατρέπεται σε ικανή πολιτική και στρατιωτική δύναμη. Ο Δηϊόταρος με το να συνδράμει τους Ρωμαίους στους πολέμους τους, κατάφερε να διατηρηθεί στη θέση του ενώ οι γαμπροί του που ήταν όλοι τετράρχες σταδιακά εξαφανίστηκαν. Τον Δηϊόταρο διαδέχθηκε ο γιος του Κάστωρ και μετέπειτα ο εγγονός του Αμύντας που ήταν και ο τελευταίος Γαλάτης βασιλιάς. Με τη σειρά του και αυτός ακολούθησε έντονα φιλορωμαϊκή πολιτική.¹⁹¹ Με αυτό τον τρόπο οι Γαλάτες σταδιακά μεταβλήθηκαν σε τοποτηρητές των ρωμαϊκών συμφερόντων. Θα μπορούμε να πούμε πως έγιναν αυτοί που επέβαλαν την *rex romana* στην Ανατολία. Υπό αυτό το πρίσμα ο εξελληνισμός τους δεν έχει να κάνει αποκλειστικά μόνο με τον θαυμασμό για την κλασική παιδεία και τα έργα της. Γνωρίζουμε ότι ο Δηϊόταρος έκοψε νομίσματα όπου στη μια πλευρά απεικονίζονταν ο Δίας και στην άλλη η γαλατική ασπίδα ενώ και ο Αμύντας έκοψε νομίσματα που αναπαριστούν τη Θεά Αθηνά να φοράει περικεφαλαία κλασικού τύπου, ανακαλώντας έτσι το ένδοξο κλασικό παρελθόν (Εικ. 25).¹⁹² Μέσω των επιγαμιών με τους αριστοκράτες γηγενείς και την προπαγάνδα, που πρώτοι τους δίδαξαν οι μονάρχες του ελληνιστικού κόσμου, κατάφεραν να αλλάξουν την εικόνα τους και σταδιακά να μετατραπούν από άγριοι βάρβαροι σε προστάτες του ελληνισμού και του πολιτισμού. Δεν γνωρίζουμε όμως ακόμα πώς έβλεπαν οι απλοί Γαλάτες τον εαυτό τους και την νέα τους ταυτότητα ως κομμάτια του ελληνισμού. Όλες μας οι εικασίες και οι ερμηνείες βασίζονται μέχρι στιγμής εξολοκλήρου στην αριστοκρατική άρχουσα γαλατική τάξη.¹⁹³

---

¹⁹⁰ Mitchell 2005, 287-289. Για την γαλατική λεγεώνα, OCD s.v. Deiotarus όπου ο Δηϊόταρος οργάνωσε λεγεώνα κατά τα ρωμαϊκά πρότυπα και αυτή πήρε το όνομα Legio XXII, Deiotariana.

¹⁹¹ Πρβλ. Sullivan 1990, 48-51 και 163-174 για την πολιτική ιστορία της Γαλατίας και τις σχέσεις της με τους Ρωμαίους. Για τον εξελληνισμό της άρχουσας τάξης Darbyshire et. al 2000, 95-96. Το μοναδικό στοιχείο που φαίνεται να αντέχει του εξελληνισμού είναι η γλώσσα τους η οποία ομιλείται μόνο εντός της Γαλατίας.

¹⁹² Για τα γαλατικά νομίσματα του Δηϊοτάρου, Newell 1934, 4-11.

¹⁹³ Coşkun 2012, 54-58 όπου εγείρει αμφιβολίες στο κατά πόσο ο εξελληνισμός των Γαλατών υπήρξε κάτι παραπάνω από στοχευμένες κινήσεις πολιτικής της γαλατικής αριστοκρατίας.

Εικ. 24 Επιτύμβια στήλη του 216 π.Χ. που απεικονίζει μάχη με Γαλάτες. Chaniotis 2005, 201

Εικ. 25. Νόμισμα του Γαλάτη βασιλιά Αμόντα όπου απεικονίζεται η Αθηνά.

Πηγή: Wikipedia Commons

2.6. Το βασίλειο της Τυλίδος

Το πλέον βραχύβιο βασίλειο των Κελτών μετά την είσοδό τους στον ελληνικό χώρο υπήρξε αυτό της Τυλίδος στη Θράκη. Όπως μας περιέγραψε ο Πausανίας κατά την αρχική εισβολή στη Μακεδονία και τους Δελφούς ο Κέλτης Κερέθριος ηγήθηκε της επιδρομής στη Θράκη. Μετά τη νίκη του Αντίγονου Γονατά στη Λυσιμαχεία ο Πολύβιος μας αναφέρει πως υπήρξε μια ομάδα Κελτών με αρχηγό τον Κομοντόριο που

προτίμησε να μην μεταβεί μαζί με τους άλλους Γαλάτες στη Μικρά Ασία και παρέμεινε στη Θράκη. Ληηλάτησαν το Βυζάντιο και κατάφεραν να του αποσπάσουν μεγάλα χρηματικά ποσά ενώ παράλληλα δημιούργησαν ένα βασίλειο με έδρα την πόλη Τύλις επικουρούμενοι από όσους Κέλτες ενώθηκαν μαζί τους έπειτα από την αποτυχημένη εκστρατεία στους Δελφούς. Μετά από λίγα χρόνια όμως τα θρακικά φύλα της περιοχής συσπειρώθηκαν και κατέστρεψαν το κελτικό βασίλειο.¹⁹⁴ Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του τελευταίου βασιλιά, Καυάρου, οι Κέλτες προσπάθησαν να λειτουργούν ως διαμεσολαβητές μεταξύ τρίτων εμπόλεμων πλευρών και να διασφαλίζουν την ειρήνη.¹⁹⁵ Εικάζεται πως η παρουσία των Κελτών στην ευρύτερη περιοχή ήταν πολύ πιο έντονη απ' όσο γνωρίζουμε μέσω των πηγών και των αρχαιολογικών καταλοίπων.¹⁹⁶ Ο βασιλιάς Καυάρος έκοψε νομίσματα στα οποία απεικονίζεται ο Απόλλωνας στην μπροστινή όψη ενώ στον οπισθότυπο υπάρχει μια γαλατική ασπίδα και μια λύρα, προφανώς του Απόλλωνα.¹⁹⁷ Είναι άξιο αναφοράς το ότι οι Κέλτες δεν δίστασαν να χρησιμοποιήσουν τον Απόλλωνα ως σύμβολο, μιας και σίγουρα θα γνώριζαν ήδη από τους Έλληνες πως αυτός ήταν ο Θεός που επενέβη και ηττήθηκαν στους Δελφούς. Ίσως η κίνηση αυτή να περιέχει στοιχεία πολιτικής προπαγάνδας και εξελληνισμού ή ακόμα και δεισιδαιμονικές θεωρήσεις περί εξευμενισμού του Απόλλωνα. Δηλαδή να αποδέχτηκαν τον ρόλο του στην ήττα τους και να προσπαθούν να κερδίσουν την εύνοιά του. Παρόλα αυτά συνέχισαν τις πολεμικές τους δραστηριότητες. Έχει υποστηριχθεί πως στελέχωσαν τους Σελευκίδες και τον Αντίοχο ΙΙΙ' κατά τη διάρκειά μιας εκστρατείας στη Θράκη ενώ μέσω μιας επιγραφής πιστεύουμε ότι παράλληλα είχαν επεκτατικές βλέψεις εναντίων της θρακικής Καβύλης.¹⁹⁸ Η μελέτη της ιστορίας του κελτο-θρακικού βασιλείου είναι η πλέον προβληματική εξαιτίας των πηγών και κυρίως της απουσίας τους. Ακόμα και η ακριβής

---

¹⁹⁴ Πaus. X 19, 7. Πολυβ. IV 45, 9 έως 46, 4. Για σχολιασμό Boteva 2010, 34-36 και Walbank HCP I, 498-499.

¹⁹⁵ Πολυβ. IV 52, 1-2.

¹⁹⁶ Boteva όπ. π., 47-48 όπου σημειώνει πως τουλάχιστον τέσσερις μεγάλες Κελτικές-Γαλατικές ομάδες πέρασαν ή εγκαταστάθηκαν στην περιοχή.

¹⁹⁷ Manon 2013, 14 και plate 3, 6, 6a και 6b. Για τα νομίσματα που έκοψε ο προηγούμενος βασιλιάς και πατέρας του Καυάρου επίσης με γαλατική ασπίδα, Manon 2018, 563-567.

¹⁹⁸ Emilov 2005, 327-330 για την Καβύλη και την επιγραφή SEG 42: 642. Η επιγραφή είναι αρκετά προβληματική καθότι δεν μπορούμε να αντλήσουμε ουσιαστικές πληροφορίες εξαιτίας της κατάστασης στην οποία βρίσκεται. Για τον Αντίοχο ΙΙΙ' και τους μισθοφόρους του, Grainger 1996, 365.

θέση της πρωτεύουσας Τυλίδος μας είναι άγνωστη μιας και η αρχαιολογική επιστήμη δεν έχει καταφέρει να λύσει μέχρι στιγμής αυτό το μυστήριο.¹⁹⁹ Τα δυο σημαντικότερα στοιχεία αυτής της εγκατάστασης είναι πως αρχικά οι Κέλτες δείξανε σημάδια εξελληνισμού μέσω των νομισμάτων ενώ παράλληλα η απουσία τους από τις λογοτεχνικές πηγές ίσως έχει να κάνει με το ότι η δύναμή τους ήταν αμελητέα σε σχέση με αυτή των βαλκανικών δυνάμεων.

Κεφάλαιο 3

3.1. Από τις πρώτες πηγές μέχρι τον Στράβωνα

Οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς κατά την κλασική περίοδο δεν υπήρξαν ιδιαίτερα αναλυτικοί στην περιγραφή της ευρωπαϊκής Γαλατίας, κοιτίδας των Κελτών. Μολονότι η χώρα και οι κάτοικοί της δεν είναι άγνωστοι, υπάρχουν συγκεχυμένες πληροφορίες για τους λαούς και τη γεωγραφία της ευρύτερης περιοχής.²⁰⁰ Σταδιακά το ενδιαφέρον αυξάνεται μέχρι να φτάσουμε στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια όπου έχουμε πλέον αρκετές πληροφορίες για την κοινωνική ζωή και τα έθιμα των Κελτών. Η πρώτη μάλιστα καταγραφή χρήσης Κελτών μισθοφόρων δεν μας έρχεται παραδόξως από τα ελληνιστικά χρόνια αλλά από τα κλασικά και πιο συγκεκριμένα τον Ξενοφώντα.²⁰¹ Ο Πλάτωνας τους χρησιμοποιεί ως μέτρο σύγκρισης από κοινού με τους άλλους βάρβαρους απέναντι στους Σπαρτιάτες σχετικά με την οινοποσία. Οι Κέλτες πίνουν χωρίς μέτρο αποτελώντας το ένα άκρο της σύγκρισης ενώ οι Σπαρτιάτες εξαιτίας του αυστηρού τους βίου δεν πίνουν καθόλου κρασί. Ο δε Αριστότελης τους αναγνωρίζει πως είναι σκληροτράχηλοι και φιλοπόλεμοι.²⁰² Αυτοί που είχαν όμως συνεχόμενες

---

¹⁹⁹ Emilov 2018, 368-375 για μια ανασκόπηση και κριτική της αρχαιολογίας της περιοχής μέχρι σήμερα.

²⁰⁰ Λόγου χάρι ο Ηρόδοτος, του οποίου όμως οι περιγραφές είναι ιδιαίτερα προβληματικές. Alonso-Núñez 1987, 244-245. Για τις πηγές, επίσης Momigliano 1975, 58-60.

²⁰¹ Ξεν. Έλλ. VII 1, 20 και VII 1, 31. Freeman 1996, 20-21 και *passim* για μια κριτική στις πρώιμες πηγές που ασχολούνται με τους Κέλτες.

²⁰² Πλάτ. *Νόμ.* 637 d-e. Ο Freeman 1996, 23 υποστηρίζει πως ο Πλάτωνας γνώρισε τους Κέλτες από πρώτο χέρι κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στις Συρακούσες όταν υπηρετούσαν τον τύραννο Διόνυσο ως μισθοφόροι. Την αγάπη τους για το κρασί μνημονεύει και ο Πλούταρχος, Πλουτ. *Κάτ.* XVI 2-4 όπου μάλιστα φαίνεται να υπήρξε και ο λόγος που μετακινήθηκαν προς την Ιταλία μαζί με τη μείωση των διαθέσιμων πόρων για την επιβίωσή τους. Προφανώς στοιχείο υπερβολής η αγάπη για την

πολιτισμικές σχέσεις με τους Κέλτες ήταν όπως είναι φυσικό, οι κάτοικοι της αποικίας Μασσαλίας. Με την πάροδο του χρόνου οι Κέλτες αρχίζουν να επισκέπτονται τα ελληνικά σχολεία, να υιοθετούν τεχνικές ανοικοδόμησης πόλεων και γεωργικές τεχνικές καλλιέργειας του οίνου. Παρόλα αυτά σύμφωνα με τον Momigliano οι Μασσαλιώτες ήταν από τους πλέον προσκολλημένους Έλληνες στις παραδόσεις τους ακριβώς για να μην επηρεαστούν σε μεγάλο βαθμό από τους πολυάριθμους Κέλτες γείτονές τους.²⁰³ Όπως οι Κέλτες της ευρωπαϊκής Γαλατίας, έτσι και οι μικρασιάτες Γαλάτες δείχνανε μεγάλο ενδιαφέρον για την υιοθέτηση ελληνικών πολιτισμικών στοιχείων. Η μόνη διαφορά είναι πως οι δεύτεροι, διατήρησαν τη γλώσσα τους όντας απομονωμένοι εντός μιας «θάλασσας» ελληνιστικών και φιλελληνικών βασιλείων. Ήταν άλλωστε το μοναδικό στοιχείο που τους συνέδεε με την πατρίδα τους και το παρελθόν τους. Στη σύγχρονη επιστήμη της κοινωνικής ανθρωπολογίας, παρατηρείται συχνά πως μια μειονοτική εθνική ομάδα που βρίσκεται εντός ενός κυρίαρχου κράτους του οποίου η πλειονότητα του πληθυσμού ανήκει σε διαφορετική εθνότητα, διατηρεί τη γλώσσα της εντός των ορίων της κοινότητάς της ενώ παράλληλα υιοθετεί στοιχεία του «κυρίαρχου» πολιτισμού ώστε να γίνει ευκολότερα αποδεχτή από την κοινωνία και τους αλλοεθνείς.²⁰⁴

Για μια αποκλειστικά κελτική εθνογραφία, θα πρέπει να ανατρέξουμε στον αρχαίο πολυμαθή Ποσιδώνειο. Σήμερα είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε πως αυτός έβαλε τις βάσεις για να γράψουν ο Αθήναιος, ο Διόδωρος, ο Στράβων και ο Ιούλιος Καίσαρας εθνογραφικά στοιχεία για τους Κέλτες εντός των έργων τους.²⁰⁵ Ο Ποσιδώνειος υπήρξε

οινοποσία. Επίσης για την οινοποσία και τη manía που τους προκαλεί αποκαλυπτικός είναι ο Διόδωρος, Διοδ. Σικ. V 26, 3: *οἶνον ἄκρατον ἐμφοροῦνται, καὶ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν λάβρωι χρώμενοι τῶι ποτῶι καὶ μεθύσθοντες εἰς ὕπνον ἢ μανιώδεις διαθέσεις τρέπονται.* Ο Πολύβιος αναφέρει πως εξαιτίας της οινοποσίας καταστρέφουν τα ίδια τους τα πολεμικά λάφυρα, Πολυβ. II 19, 3-4. Για την πολεμική τους αρετή πηγή μας ο Αριστοτέλης, Αριστ. Πολιτ. 1324b και 1336a.

²⁰³ Momigliano 1975, 52-56.

²⁰⁴ Eriksen 2001, 237. Οι Λάπωνες στη Νορβηγία ήταν μια περιθωριοποιημένη εθνική ομάδα η οποία για να γλυτώσει το στίγμα της εθνικής ετερότητας προσπαθούσε να υιοθετεί στοιχεία του νορβηγικού πολιτισμού και κουλτούρας όταν συνδιαλέγονταν μαζί του. Στις περιπτώσεις όμως που βρίσκονταν μόνιμοι χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα τους και προσδιορίζονταν ως Λάπωνες

²⁰⁵ Δεν μας έχει σωθεί αυτούσιο το έργο του Ποσιδώνειου. Χρησιμοποίησα την έκδοση των Ποσιδώνειων αποσπασμάτων του Kidd 1972 για αντιπαραβολή με τον Στράβωνα, παρόλα αυτά όλες οι παραπομπές θα γίνονται στους ίδιους τους συγγραφείς που χρησιμοποίησαν τον Ποσιδώνειο ως πηγή. Για την αξία του Ποσιδώνειου ως πηγή και την φιλοκελτική του οπτική συμφωνούν όλοι οι σύγχρονοι μελετητές,

ο πρώτος μελετητής των Κελτών που προσπάθησε να τους «απομυθοποιήσει» και να εξηγήσει με λογικά μέσα την κοινωνία τους. Οι τέσσερις συγγραφείς που βασίστηκαν στο υλικό του, χρησιμοποίησαν τα κομμάτια που πίστευαν ότι ανταποκρίνονταν περισσότερο σε αυτά που οι ίδιοι θεωρούσαν σημαντικά.²⁰⁶ Εξετάζοντας συγκριτικά τα αποσπάσματα, κυρίως αυτά του Διοδώρου και του Στράβωνα, αντλούμε χρήσιμες πληροφορίες για όλες τις πτυχές του κελτικού βίου. Και οι δυο συγγραφείς αναφέρονται στην αγάπη των Κελτών για τον χρυσό και τα κοσμήματα, που φοράνε άντρες και γυναίκες αδιακρίτως σε υπερβολικό βαθμό.²⁰⁷ Εκτός από παραδόπιστοι είναι και δεισιδαίμονες όπως πληροφορούμαστε. Αρνούνται να ακουμπήσουν χρυσό που έχει αφιερωθεί στους ναούς τους, ενώ σε μια άλλη περίπτωση, σύμφωνα με τον Στράβωνα, όταν συνάντησαν απεσταλμένοι τους τον Μέγα Αλέξανδρο του διαμήνυσαν ότι ενώ επιζητούν τη φιλία με έναν τόσο ισχυρό άντρα, δεν τους προξενεί φόβο. Ο φόβος τους είναι να μην πέσει ο ουρανός στα κεφάλια τους.²⁰⁸ Παρότι δεισιδαίμονες σέβονται πάρα πολύ τους μάντεις τους, που αποκαλούν Δρυίδες, σε τέτοιο βαθμό που μπορεί να σταματήσουν και έναν πόλεμο εάν τους το ζητήσουν. Μάλιστα δεν νοείται να πραγματοποιηθεί θυσία, ζώου ή ακόμα και ανθρώπου, χωρίς την παρουσία τους. Οι

Cunliffe 1997, 8, Freeman 2000/1, 24-26, Momigliano 1975, 69-70. Μια αξιολόγηση του έργου κάνει και ο Gruen 2012, 141-146 και για τον χαρακτήρα τους, 155-156. Το πιο σημαντικό στοιχείο του χαρακτήρα τους κατά τον Καίσαρα είναι η έννοια της *liberta*, ενισχύοντας έτσι την εικόνα του ανυπόταχτου Γαλάτη.

²⁰⁶ Για μια αξιολόγηση των συγγραφέων και τις σχέσεις τους με τον Ποσιδώνιο ειδικά, Tierney 1959/60, 222-224.

²⁰⁷ Διοδ. Σικ. V 27, 3. Στράβ. IV 4, 5: *τῶ δ' ἀπλῶ καὶ θυμικῶ πολὺ τὸ ἀνόητον καὶ ἀλαζονικὸν πρόσεστι καὶ τὸ φιλόκοσμον: χρυσοφοροῦσί τε γάρ, περὶ μὲν τοῖς τραχήλοις στρεπτὰ ἔχοντες περὶ δὲ τοῖς βραχίοσι καὶ τοῖς καρποῖς ψέλια, καὶ τὰς ἐσθῆτας βαπτὰς φοροῦσι καὶ χρυσοπάστους οἱ ἐν ἀξιώματι. ὑπὸ τῆς τοιαύτης δὲ κουφότητος ἀφόρητοι μὲν νικῶντες, ἐκπλαγεῖς δ' ἡττηθέντες ὀρῶνται.* Είναι στοιχείο του χαρακτήρα τους η υπερβολή και στον χρυσό και στις νίκες αλλά και στις ήττες. Για αυτή την πτυχή τους, Cunliffe 1997, 5-6. Ο Tierney όπ. π., 205 παρατηρεί πως η αγάπη του βάρβαρου για τον χρυσό είναι στερεοτυπικό μοτίβο. Η Hall 1989, 80 παρατηρεί ότι οι Πέρσες κατά την αρχαιότητα θεωρούνταν τρυφηλοί και λάτρεις τη υπερβολής στις περισσότερες εκφάνσεις της ζωής τους.

²⁰⁸ Διοδ. Σικ. V 27, 4. Για τον Αλέξανδρο, Στράβ. VII 3, 8, στιχ. 25-30.

Δρυίδες μαζί με τους βάρδους που λειτουργούν ως ποιητές αποτελούν τις δυο σημαντικότερες τάξεις στην κέλτικη κοινωνία.²⁰⁹

Τα στοιχεία που προκάλεσαν όμως το ενδιαφέρον των αρχαίων Ελλήνων ήταν αυτά της κελτικής εμφάνισης και του τρόπου μάχης τους. Πλήθος πηγών μνημονεύει τη ρωμαλέα κορμοστασιά τους, με πιο γλαφυρό τον Διόδωρο:

οί δὲ Γαλάται τοῖς μὲν σώμασίν εἰσιν εὐμήκεις, ταῖς δὲ σαρχὶ κάθυγροι καὶ λευκοί, ταῖς δὲ κόμαις οὐ μόνον ἐκ φύσεως ζανθοί, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐπιτηδεύουσιν αὐξεῖν τὴν φυσικὴν τῆς χροῶς ιδιότητα

Διοδ. Σικ. V 28, 1²¹⁰

Δίνεται έμφαση εκτός από τις σωματικές τους αρετές, στο λευκό χρώμα της σάρκας τους, χαρακτηριστικό που κατά τους αρχαίους συνόδευε τις γυναίκες.²¹¹ Οι δε γυναίκες των Κελτών είναι εξίσου δυνατές με τους άντρες.²¹² Το κελτικό παρουσιαστικό συμπληρώνει η εντυπωσιακή τους παρουσία και η πληθωρική τους συμπεριφορά κατά την ομιλία τους. Προσπαθούν μάλιστα να μειώσουν τους συνομιλητές τους με υπερβολές ενώ οι ίδιοι παινεύονται για τα κατορθώματά τους.²¹³ Εκεί όμως που άφησαν ανεξίτηλο το στίγμα τους, ήταν στις μάχες. Ο Πausανίας το αποδίδει υποδειγματικά:

---

²⁰⁹ Διοδ. Σικ. V 31, 3-5. Στράβ. IV 4, 4: *βάρδοι μὲν ὑμνηταὶ καὶ ποιηταί*. Για τις θυσίες και τους Δρυίδες, Διοδ. Σικ. V 32, 6 και Στράβ. IV 4, 5. Η οργάνωση της κοινωνίας τους απέχει πολύ από την άθηρσκη ασέβεια που τους καταλόγιζε ο Pausanias, Πaus. X 21, 1.

²¹⁰ Για το μεγάλο σωματικό μέγεθος επιπλέον Πaus. X 20, 7-8: *εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλως οἱ Κελτοὶ μακρῶ πάντας ὑπερηκότες μήκει τοὺς ἀνθρώπους*. Στράβ. IV 4, 2: *τῆς δὲ βίας τὸ μὲν ἐκ τῶν σωμάτων ἐστὶ μεγάλων ὄντων*.

²¹¹ Για το λευκό χρώμα των ανδρών στην κωμωδία Άριστοφ. Έκκ. 427-430 και Θεσ. 191-192. Σύμφωνα με τους Austin - Douglas Olson 2004, 119, το λευκό χρώμα είναι ιδεατό σε μια γυναίκα που δεν βγαίνει συχνά εκτός της οικίας της, θηλυπρεπής ο άνδρας όταν ταυτίζεται μαζί του. Εάν δε το συνδυάσουμε με το σχόλιο του Αριστοτέλη για την ομοφυλοφιλία των Κελτών, ίσως το λευκό δέρμα να μην υποδηλώνει απλά ένα αξιοπερίεργο εξωτερικό χαρακτηριστικό, Άριστ. Πολ. 1269b. Σύμφωνα με την Rebecca Martin 2014, 365 κατά την αρχαιότητα οι βάρβαροι Πέρσες και Γαλάτες αποτελούν την ομάδα των λευκόδερμων βαρβάρων ενώ οι Αιγύπτιοι και οι Αιθίοπες τους σκουρόχρωμους. Οι Έλληνες βρίσκονται στο ιδεατό σημείο που συναντιούνται οι αποχρώσεις.

²¹² Διοδ. Σικ. V 32, 2.

²¹³ Διοδ. Σικ. V 31, 1.

οἱ δὲ ἐν ὀργῇ τε ἐπὶ τοὺς ἐναντίους καὶ θυμῷ μετὰ οὐδενὸς λογισμοῦ καθάπερ τὰ θηρία ἐχώρουν· καὶ οὔτε πελέκεσι διαιρουμένους ἢ ὑπὸ μαχαιρῶν ἢ ἀπόνεια τοὺς ἔτι ἐμπνέοντας ἔτι ἀπέλειπεν, οὔτε ὅσοι βέλεσι καὶ ἀκοντίοις διεπίροντο, ὑφήρουν τοῦ θυμοῦ, μέχρι οὗ παρέμενεν ἡ ψυχή· οἱ δὲ καὶ ἐκ τῶν τραυμάτων τὰ δόρατα οἷς ἐβέβληντο ἀνασπῶντες ἠφίεσάν τε ἐς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐχρῶντο ἐκ χειρός.

Πανσ. Χ 21, 3²¹⁴

Πολεμάνε με το θυμῷ και χωρίς καμία λογική. Ο αρχαίος ελληνικός θυμός αποτελεί αγαπημένο στερεότυπο των αρχαίων συγγραφέων για τους Γαλάτες. Το ότι πολεμάνε με το πάθος αντί της λογικής τους το προσάπτει και ο Αριστοτέλης σε δυο διαφορετικές περιπτώσεις:

εἴη δ' ἂν τις μαινόμενος ἢ ἀνάλητος, εἰ μὴδὲν φοβοῖτο, μήτε σεισμὸν μήτε κύματα, καθάπερ φασὶ τοὺς Κελτοὺς· ὁ δὲ τῷ θαρρεῖν ὑπερβάλλων περὶ τὰ φοβερὰ θρασύς. δοκεῖ δὲ καὶ ἀλαζῶν εἶναι ὁ θρασύς καὶ προσποιητικὸς ἀνδρείας· ὡς γοῦν ἐκεῖνος περὶ τὰ φοβερὰ ἔχει, οὗτος βούλεται φαίνεσθαι.

Αριστ. Ἡθ. Νικ. 1115b

διὰ θυμόν, οἷον οἱ Κελτοὶ πρὸς τὰ κύματα ὄπλα ἀπαντῶσι λαβόντες, καὶ ὅλως ἡ βαρβαρικὴ ἀνδρεία μετὰ θυμοῦ ἐστίν.

Αριστ. Ἡθ. Εὐδ. 1229b

Το κελτικό θάρρος κατά τον Αριστοτέλη, εφόσον πηγάζει από τον θυμό, τότε δεν είναι παρά μόνο μια ψευδαίσθηση θάρρους, σαν αυτήν που έχουν όλοι οι αλόγιστοι βάρβαροι.²¹⁵ Σύμφωνα με τον Dodds, ο οποίος ανέλυσε το θέμα του αρχαίου θυμού διεξοδικά, ο θυμός στην αρχαιότητα μπορεί να παρομοιαστεί με μια εξωτερική παρέμβαση-ερέθισμα που δέχεται ο ίδιος ο άνθρωπος. Οι ομηρικοί ήρωες λειτουργούν με βάση τον θυμό όταν δέχονται θεϊκή βοήθεια. Σε κάθε περίπτωση η λειτουργία του θυμού ταυτίζεται με ένα εσωτερικό κάλεσμα που οδηγεί στην τέλεση μιας ακραίας πράξης. Σταδιακά η έννοια του θυμού αντικαθίσταται από την ψυχή ενώ αργότερα ο θυμός απογυμνώνεται από την όποια θεϊκή προέλευση μπορεί να είχε.²¹⁶ Την

²¹⁴ Επίσης Μέμων FGrHist 434 F20 2 *θυμῷ γὰρ καὶ οὐ παρασκευῆι τῇ δεούσῃι Γαλάτης ἀνήρ τὸν πόλεμον διαφέρειν οἶδε.*

²¹⁵ Preus 1986, 419 για μια ανάλυση περί του βαρβαρικού θάρρους.

²¹⁶ Dodds 1951, 16,139 και 186.

απομυθοποίηση του κελτικού θυμού καταγράφει και ο Στράβωνας, σε ένα ιδιαίτερα κολακευτικό σχόλιο για τους Κέλτες:

Τὸ δὲ σύμπαν φύλον, ὃ νῦν Γαλλικὸν τε καὶ Γαλατικὸν καλοῦσιν, ἀρειμάνιον ἔστι καὶ θυμικὸν τε καὶ ταχὺ πρὸς μάχην, ἄλλως δὲ ἀπλοῦν καὶ οὐ κακότηες. .... Παραπεισθέντες δὲ εὐμαρῶς ἐνδιδῶσι πρὸς τὸ χρήσιμον, ὥστε καὶ παιδείας ἄπτεσθαι καὶ λόγων.

Στράβ. IV 4, 2²¹⁷

Η εικόνα των Γαλατών εδώ διαφέρει ολοκληρωτικά από αυτήν που μας δίνανε οι άλλες λογοτεχνικές πηγές όπως για παράδειγμα ο Πausanίας και ο Πολύβιος.²¹⁸ Ο θυμός όμως δεν είναι το μοναδικό ομηρικό στοιχείο που έχει η κοινωνία τους. Ο Αθήναιος και ο Διόδωρος αναφέρουν πως κατά τις μαζώξεις των Κελτών, είναι αναμενόμενο ο πιο ικανός πολεμιστής να λαμβάνει το καλύτερο μέρος του κρέατος. Σε περίπτωση δε που κάποιος διαφωνήσει με τη μοιρασιά τότε καλείται να αποδείξει με μονομαχία ότι είναι καλύτερος όλων. Ο Διόδωρος μάλιστα συγκρίνει εντός του αποσπάσματος του, τους Κέλτες με τον ομηρικό Αϊάντα.²¹⁹ Άλλα ομηρικά στοιχεία συναντάμε στη φιλοξενία τους για τους επισκέπτες, την πίστη τους στη μεταθανάτια ζωή καθώς και

---

²¹⁷ Στο ίδιο απόσπασμα αναφέρει πως το να πολεμάνε με θυμό είναι το μοναδικό τους όπλο. Πολύ ενδιαφέρον αυτό που γράφει για τις γνωστικές δεξιότητες των Κελτών, το ίδιο παρατηρεί και ο Διόδωρος, Διοδ. Σικ. V 31, 1: *ταῖς δὲ διανοίαις ὄξεις καὶ πρὸς μάθησιν οὐκ ἀφνεῖς.*

²¹⁸ Ο Πολύβιος είναι ιδιαίτερα αρνητικός απέναντί τους. Πολυβ. II 7, 5-6 όπου περιγράφει την λεηλασία μια ηπειρώτικης πόλης που προσέλαβε Κέλτες μισθοφόρους. Αυτοί σε συνεννόηση με τους Ιλλυριούς, λεηλάτησαν από κοινού την πόλη που υποτίθεται ότι θα προστάτευαν. Το λάθος δε κατά τον Πολύβιο το έκαναν οι Ηπειρώτες που εμπιστεύτηκαν Κέλτες ενώ ήξεραν τη φύση της φυλής τους: *πρῶτον γὰρ τίς οὐκ ἂν τὴν κοινὴν περὶ Γαλατῶν φήμην ὑπιδόμενος εὐλαβηθεῖη τούτοις ἐγχειρίσαι πόλιν εὐδαίμονα καὶ πολλὰς ἀφορμὰς ἔχουσαν εἰς παρασπὸνδῆσιν;*. Παρόλα αυτά τους αναγνωρίζει θάρρος όταν χρησιμοποιεί τρίτους αφηγητές, όπως ο Αννίβας, Πολυβ. III 34, 2. Ο Πολύβιος είναι έντονα επηρεασμένος από την ρωμαϊκή προπαγάνδα κατά των Γαλατών, Πολυβ. II 20, 8, όπου υποστηρίζει πως οι Ρωμαῖοι εφόσον άντεξαν στους πολέμους με τους Κέλτες ήταν λογικό να κατακτήσουν τον κόσμο. Walbank HCP I, 191-192 και για τα στερεότυπα του Πολυβίου απέναντι στους Γαλάτες, Berger 1995, 521-524.

²¹⁹ Αθήν. Δειπν. IV 154, Διοδ. Σικ. V 28, 4: *καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς τὸν Αἴαντα παρεισάγει τιμώμενον ὑπὸ τῶν ἀριστέων, ὅτε πρὸς Ἑκτορα μονομαχίας ἐνίκησε « νῶτοισιν δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρε. ».* Ο West 2007, 487 παρατηρεί πως την ίδια πρακτική συναντάμε και σε μεταγενέστερους Ιρλανδικούς μύθους. Για τα ομηρικά στοιχεία στον Διόδωρο και στον Αθήναιο, επίσης Tierney 1959/1960, 202.

στον τρόπο με τον οποίο προτιμούν να χρησιμοποιούν τα άρματα στις μάχες.²²⁰ Η μοναδική διαφορά, εντοπίζεται στο έθιμο του αποκεφαλισμού των νεκρών εχθρών. Τα κεφάλια των ηττημένων είναι σημαντικά για τους Κέλτες και δεν δέχονται να τα παραχωρήσουν σε ξένους για οποιοδήποτε αντίτιμο. Πρώτον θεωρούν ότι είναι προσβολή απέναντι στον νεκρό και δεύτερον είναι τεκμήρια της πολεμικής τους δεινότητας.²²¹

Το στερεότυπο όμως του βάρβαρου που λεηλατεί τα ξένα ιερά είναι αυτό που έχει πάρει τέτοιες διαστάσεις αναγκάζοντας μέχρι και τους ίδιους του Κέλτες να το ασπαστούνε. Ο Στράβων μέσω του Ποσιδώνιου περιγράφει την φυλή των Τεκτοσάγων της ευρωπαϊκής Γαλατίας οι οποίοι καυχούνται ότι ήταν αυτοί που λεηλάτησαν το ιερό των Δελφών. Ο Ποσιδώνιος όμως υποστηρίζει πως αυτό είναι αδύνατον, εφόσον ηττήθηκαν κατά κράτος οι κελτικές δυνάμεις που εισέβαλαν εκεί.²²² Συνοψίζοντας, οι Κέλτες ακόμα και μέσα από τις πτυχές του καθημερινού τους κοινωνικού βίου αποτέλεσαν θέμα μελέτης των αρχαίων εθνογράφων.²²³ Ο Green παρατηρεί εύστοχα πως η ανύψωση του βάρβαρου Κέλτη στο ιδεατό του ομηρικού ήρωα είναι ο μύθος του ευγενούς βαρβάρου. Οι ελληνορωμαϊκές αρετές του πολιτισμού και της πειθαρχίας επικρατούν επί του ηρωικού βαρβάρου που προτιμά τον κώδικα τιμής και την απλότητα στη ζωή του. Ο εξωραϊσμένος βάρβαρος αποτελεί μια αντίδραση στον έντονα «πολιτισμένο» κόσμο της ελληνιστικής περιόδου που έχει

---

²²⁰ Διοδ. Σικ. V 28, 5-6 για τη φιλοξενία και τις απόψεις τους για τον θάνατο. Διοδ. Σικ. V 29, 1-4 για τα ομηρικά άρματα και τα κεφάλια των εχθρών τους. West 2007, 468 για την ομηρική χρήση των κελτικών αρμάτων. Τα χρησιμοποιούν για να φτάσουν στο πεδίο της μάχης και έπειτα ξεπεζεύουν και πολεμάνε πεζοί.

²²¹ Διοδ. Σικ. V 29, 5. Για την πρακτική αυτή ο Ποσιδώνιος σύμφωνα με τον Στράβωνα δυσφορούσε στην αρχή αλλά έπειτα εξοικειώθηκε, Kidd 1988, 937-938.

²²² Στράβ. IV 1, 13. Σύμφωνα με τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους, τα στερεότυπα είναι πάντα διπλής όψεως, αποτελούν δηλαδή τα δυο στερεότυπα ενός χαρακτηριστικού που μια ομάδα αποδίδει στον εαυτό της και μια άλλη την ψέγει για αυτό. Εδώ οι Κέλτες αποδέχονται τον πολεμικό τους χαρακτήρα και τα λάφυρα των εχθρών ενώ για τους Έλληνες είναι ιερόσυλοι παραβάτες. Για τη σύγχρονη ανθρωπολογική θεώρηση Eriksen 2001, 264.

²²³ Σήμερα οι εθνογράφοι παρατηρούν πως τα εθνικά στοιχεία ενός λαού δεν είναι βιολογικά του χαρακτηριστικά, αντιθέτως δημιουργούνται μέσα από την συνύπαρξη με άλλους λαούς. Τα πλέον συνηθισμένα από αυτά είναι η θρησκεία, η γλώσσα, ο ρουχισμός και η εμφάνιση. Οι Έλληνες ασχολήθηκαν με όλα αυτά όσον αφορά τους Κέλτες. Eriksen όπ. π., 262-263.

απωλέσει τις βασικές ανθρώπινες αρετές στο όνομα της προόδου.²²⁴ Η αναγωγή στο ένδοξο παρελθόν δεν είναι σημερινό φαινόμενο. Την συναντάμε και στον Ησίοδο αλλά και το μεταγενέστερο ρωμαϊκό *mos maiorum*. Μπορούμε να υποθέσουμε πάντως πως οι Κέλτες δεν αποτέλεσαν απλά κάποιο πρότυπο από τον μακρινό και ξεχασμένο ομηρικό κόσμο, αλλά συνάμα τροφοδότησαν τους Έλληνες με τον αναγκαίο βάρβαρο που χρειάζονταν ώστε να δημιουργήσουν ένα κοινό αφήγημα που θέλει τον πολιτισμό να μάχεται τους βάρβαρους από αρχαιοτάτων χρόνων.

3.2 Οι γυναίκες και οι Γαλάτες

Οι κλασικές πηγές ασχολήθηκαν κυρίως με τους πολεμοχαρείς άντρες των Κελτών - Γαλατών. Παρόλα αυτά μας έχουν σωθεί κάποιες πληροφορίες για τις γυναίκες αυτής της κοινωνίας. Ο Διόδωρος τις περιγράφει ως όμορφες αλλά ταυτόχρονα ακόλαστες και πρόθυμες να συνευρεθούν ερωτικά με τον καθένα. Εξαιρετική αποτελεί μια πριγκίπισσα η οποία κατά το ταξίδι του Ηρακλή στη χώρα της, μαγεύτηκε από τη δύναμη του Έλληνα ήρωα και με τη συγκατάθεση των γονιών της απέκτησε μαζί του έναν γιο, τον Γαλάτη.²²⁵ Ο Πλούταρχος παραδίδει όμως μια διαφορετική εικόνα. Όταν δυο ισχυρά κελτικά φύλα ετοιμάστηκαν για πόλεμο μεταξύ τους, η σύγκρουση αποτράπηκε έπειτα από παρέμβαση των γυναικών και των δυο παρατάξεων. Έκτοτε οι Κέλτες φαίνεται πως άκουγαν πάντα τη γνώμη των γυναικών τους για τα πολεμικά πράγματα αλλά και τα μισθοφορικά τους συμβόλαια.²²⁶ Ακολουθούν τρεις ιστορίες του Πλουτάρχου που αφορούν Γαλάτισες της Μικράς Ασίας. Αρχικά έχουμε την ιστορία της Κάμμας, Γαλάτισσας ιέρειας της θεάς Αρτέμιδος. Εξαιτίας της ομορφιάς της, της σωφροσύνης της και της αγάπης της για τον κόσμο, ο άντρας της Σινάτος δολοφονείται με δηλητήριο από αντίζηλο ισχυρό Γαλάτη. Οι συγγενείς της, την παρακινούσαν και την προέτρεπαν να παντρευτεί τον αριστοκράτη Γαλάτη. Η Κάμμα αρχικά

---

²²⁴ Green 1990, 338-341 και Rankin 1995, 26-28. Το πρότυπο του αντήρωα που ζει στα όρια της πολιτισμένης κοινωνίας ενώ παράλληλα δείχνει βαρβαρότητα αλλά και σύνεση που του επιτάσσει ο κώδικας τιμής του είναι αγαπημένο λογοτεχνικό μοτίβο σε όλες τις εποχές.

²²⁵ Διοδ. Σικ. V 31, 7 για τις απλές γυναίκες, για τη πριγκίπισσα, V 24, 1-2. Η «όρεξη» για τις γυναίκες των άλλων εθνοτήτων απαντάται συχνά στην λογοτεχνία, Ιωαννίδου 1999, 80-81. Σε αυτή την περίπτωση όμως οι ρόλοι αντιστρέφονται και είναι ο Έλληνας που φαντασιώνεται τις βάρβαρες γυναίκες.

²²⁶ Πλουτ. *Ἡθ. Γυναικῶν ἀρεταί* VI. Θυμίζει Λυσιστράτη η αφήγηση.

διαφωνούσε, αλλά τελικά άκουσε τους συγγενείς της και παντρεύτηκε. Στον γάμο όμως δηλητηρίασε τον Γαλάτη αλλά και την ίδια για να μην υποπτευθεί κανείς το σχέδιό της. Στο νεκροκρέβατό της μάλιστα ήταν χαρούμενη που κατέστρεψε τον δολοφόνο του άντρα της και θα συναντηθεί με τον νόμιμο σύζυγό της στον κάτω κόσμο.²²⁷ Στη συνέχεια αναφέρεται στη Στρατονίκη, γυναίκα του Δηιοτάρου που ζήτησε από τον άντρα της εφόσον αυτή δεν μπορούσε να κάνει παιδιά, να υιοθετήσουν τα παιδιά που θα κάνει αυτός με μια δούλη. Τα παιδιά αυτά, μνημονεύει ο Πλούταρχος, τα μεγάλωσε σαν να ήταν δικά της. Η τελευταία Γαλάτισσα, ονομάζεται Χιομάρα και την μνημονεύαν επίσης ο Πολύβιος και ο Λίβιος. Μετά την μάχη του Ολύμπου το 189 π.Χ. ένας Ρωμαίος εκατόνταρχος αιχμαλώτισε την Χιομάρα και τη βίασε. Επειδή ήταν φιλοχρήματος, κάτι που αντιλήφθηκε η Χιομάρα, του υποσχέθηκε μεγάλη ανταμοιβή σε περίπτωση που την έδινε πίσω στους δικούς της. Αυτός συμφώνησε και τη μέρα της ανταλλαγής, καθώς μετρούσε τα χρήματα, διέταξε έναν ακόλουθό της να του κόψει το κεφάλι, το οποίο μετά επέστρεψε στον άντρα της. Ο άντρας της εντυπωσιάστηκε που του έμεινε πιστή παρά τις δυσκολίες που υπέμεινε ενώ αυτή του απάντησε πως καλύτερα από το να του είναι πιστή, να είναι και ο μόνος ζωντανός άντρας που κοιμάται μαζί της.²²⁸ Ο Πλούταρχος σε αυτές τις ιστορίες όμως, αναφέρεται μόνο σε αριστοκράτισσες. Οι δε Ελληνίδες και Ρωμαίες στο έργο του, έρχονται με τη σειρά τους να διορθώσουν τα λάθη των πράξεων των αντρών τους και να αποκαταστήσουν την κοσμική τάξη ακόμα και αν αυτό θέτει τις ζωές τους σε κίνδυνο.²²⁹

Στο τελευταίο κομμάτι, θα ασχοληθούμε συνοπτικά όχι με τις γυναίκες των Γαλατών αλλά τις Ελληνίδες και τις σχέσεις τους με τους Γαλάτες. Το πιο γνωστό

---

²²⁷ Πλουτ. *Ἡθ. Γυναικῶν ἀρεταί* XX. Το δηλητήριο προτεινόμενο μέσο αυτοκτονίας των γυναικών στην αρχαιότητα. Van Hoff 2006, 16-17. Οι Κέλτες ειδικά γνωρίζουμε πως το χρησιμοποίησαν σε μια περίπτωση για να δηλητηριάσουν ένα ολόκληρο εχθρικό στράτευμα Ιλλυριών, Freeman 1996, 38-39.

²²⁸ Για τη Στρατονίκη, Πλουτ. *Ἡθ. Γυναικῶν ἀρεταί* XXI και για την Χιομάρα XXII καθώς και Πολυβ. XXI 38, 1-7. Ο Λίβιος δίνει μερικές επιπλέον πληροφορίες όπως ότι το σύνθημα για τη θανάτωση του εκατόνταρχου ειπώθηκε στη γαλατική γλώσσα ενώ ο άντρας της παραξενεύτηκε από τη συμπεριφορά της που παρότι σωστή δεν αρμόζει σε γυναίκα. Αυτή παρέμεινε ταπεινή έπειτα από αυτό μέχρι το τέλος της ζωής της. Επίσης Lampinen 2014, 11-12 όπου η Χιομάρα και η Κάμα εκδικούνται τους άντρες που τους προξένησαν κακό θανατώνοντάς τους, άρα οι Γαλάτισσες όταν τις αδικείς μπορούν να είναι θανάσιμα εκδικητικές.

²²⁹ Buszard 2010, 111-113. Ακόμα και η Στρατονίκη ουσιαστικά αποτρέπει δυναστικές διαμάχες και πιθανώς έναν εμφύλιο με την υιοθέτηση και την αποδοχή νόμιμων διαδόχων.

λογοτεχνικό έργο που ασχολείται με αυτό το κομμάτι έχει γραφτεί από τον Παρθένιο.²³⁰ Εδώ οι Γαλάτες κατά τη διάρκεια μιας επιδρομής στη Μικρά Ασία, απήγαγαν κάποιες γυναίκες που προσεύχονταν σε ένα ιερό. Ανάμεσά τους ήταν η Ηρίππη, γυναίκα του επιφανή Ξάνθου. Αυτός προσπαθεί να μαζέψει χρήματα και μέσω των επαφών του με τη Μασσαλία μαθαίνει ότι η γυναίκα του βρίσκεται πλέον στην ευρωπαϊκή Γαλατία. Εκεί την επισκέπτεται, τον καλοδέχεται ο Γαλάτης και του επιτρέπει εφόσον έκανε ένα τόσο μεγάλο ταξίδι, να αγοράσει την γυναίκα του στο ένα τρίτο της τιμής που εκείνος προσέφερε. Η Ηρίππη όμως προτιμάει να μείνει με τον βάρβαρο και τον συμβουλεύει να σκοτώσει τον Ξάνθο ώστε να πάρουν όλο το ποσό. Αυτός φαίνεται να συμφωνεί αλλά την ώρα του αποχαιρετισμού τραβάει το ξίφος του και αποκεφαλίζει την άπιστη γυναίκα. Συμβουλεύει μάλιστα τον Ξάνθο να τη ξεχάσει, μιας και αυτή σχεδίαζε να τον δολοφονήσει. Του επιτρέπει επιπλέον να κρατήσει όλα τα χρήματα για τον εαυτό του.²³¹ Η αρπαγή των Ελληνίδων από τους Γαλάτες, μνημονεύεται επίσης σε ένα επίγραμμα. Τρεις παρθένες από την Μίλητο που προσεύχονταν δέχθηκαν επίθεση από τους Γαλάτες και προκειμένου να μην πέσουν στα χέρια τους, προτίμησαν την αυτοκτονία.²³² Η Δεληγιώργη παρατηρεί πως η αυτοχειρία έρχεται ως φυσικό αποτέλεσμα αποκατάστασης της τάξης για το πρόσωπο

---

²³⁰ Παρθ. *Η Περὶ Ἡρίππης*, χρησιμοποιήθηκε η έκδοση της Lightfoot 1999.

²³¹ Lightfoot *όπ. π.*, 414-417 όπου συγκρίνεται η ιστορία της Χιομάρας. Εκτός της ταύτισης του τρόπου θανάτωσης μέσω αποκεφαλισμού, εδώ υπάρχει αντιστροφή των ρόλων, ο βάρβαρος άντρας είναι ο καλός και η Ελληνίδα η κακιά, ενώ στη Χιομάρα εκείνη είναι η καλή γυναίκα ενώ ο Ρωμαίος, υποτίθεται ο πολιτισμένος, είναι ο κακός της υπόθεσης. Θετική διάθεση απέναντι στους βάρβαρους. Το ότι τον φιλοξενεί πάντως, δεν είναι περίεργο. Δεν τον ανάγκασε όμως να μονομαχήσουν για το τρόπαιο της γυναίκας του. Lampinen 2014, 13-15 όπου υποστηρίζει πως στην ιστορία αυτή έχουμε ένα πατριαρχικό πρότυπο όπου η αλληλεγγύη μεταξύ των αντρών απέναντι σε μια άπιστη γυναίκα ξεπερνά τα εθνικά όρια. Ίσως όμως ο Παρθένιος να είχε αφιερώσει αυτή την ιστορία σε έναν Ρωμαίο διοικητή κελτικής καταγωγής και ήθελε με αυτό τον τρόπο να τον κολακέψει. Για τις σχέσεις μεταξύ Μασσαλίας και Κελτών είναι ενδεικτικό το επιγραφικό ψήφισμα IK Lampsakos 6, καθώς και Marco 2007, 169-174 όπου αναλύει το ψήφισμα και τους στίχους 41-49. Ο Ηγεσίας, απεσταλμένος από τη Λάμψακο ταξιδεύει προς τη Μασσαλία ώστε να πείσει τους Έλληνες εκεί να μεσολαβήσουν μέσω των γνωριμιών τους και να φέρουν σε επαφή τους μικρασιάτες Τολοστοβογίους για να συμμαχήσουν απέναντι στον Αντίοχο.

²³² Anthologia Graeca, VII 492. Ο Lampinen *όπ. π.*, 10-11 διακρίνει ένα λογοτεχνικό μοτίβο που περιλαμβάνει απαγωγή, παρθένες και τελικά αυτοκτονία. Η Hall 1989, 125-126 παρατηρεί πως από την κλασική περίοδο ακόμα οι γυναίκες προτιμούν τον θάνατο από το να πέσουν στα χέρια των βάρβαρων. Οι γυναίκες όμως αυτές που αυτοκτονούν κατά τον Chaniotis 2005, 111 διαταράσσουν την παράδοση που θέλει τους άντρες να θανατώνουν τις γυναίκες τους για να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού.

που διέπραξε μια ύβρη ώστε να μην ατιμαστεί η οικογένεια η οποία με τη σειρά της ανήκε στην πόλη και η πόλη σε ένα θεϊκό καθεστώς. Οι γυναίκες που αυτοκτόνησαν πριν πέσουν στα χέρια των Γαλατών γνωρίζουμε πως ήταν ευσεβείς γιατί προσεύχονταν, οπότε η αυτοκτονία τους ταυτίζεται με την αποκατάσταση της θεϊκής βούλησης. Να μην πέσει στα χέρια των βαρβάρων μια Ελληνίδα γυναίκα.²³³

3.3. Οι Γαλάτες και το υπερφυσικό

Όπως είδαμε στα σχετικά κεφάλαια με την Πέργαμο και τους Γαλάτες, η προπαγάνδα της τέχνης και της λογοτεχνίας ταύτισε από νωρίς τους Γαλάτες με τους εχθρούς των Θεών, Τιτάνες. Η γενεαλογία των Γαλατών όμως αποτυπώνεται με διάφορες εκδοχές στα αρχαία έργα.²³⁴ Δυο είναι οι επικρατέστερες εκδοχές, η πρώτη είναι αυτή που είδαμε μόλις παραπάνω και θέλει τον Γαλάτη γιο του Ηρακλή. Η δεύτερη και ανθεκτικότερη στο πέρασμα του χρόνου όμως, που υποστηρίχθηκε από αρκετούς συγγραφείς, θέλει τους Γαλάτες να ναι γιοι του Κύκλωπα Πολύφημου και της λευκόδερμης Νηιρίδας Γαλατίας.²³⁵ Μας έχουν διασωθεί αρκετές ρωμαϊκές ζωγραφισμένες αναπαραστάσεις από αυτό το ειδύλλιο (Εικ. 26 και 27). Οι αναφορές σε υβριστές και άνομους Γαλάτες, εφόσον συνδυαστούν μαζί με αυτήν την καταγωγή, ταιριάζουν με όσα επίθετα φαίνεται να καταλόγιζε ήδη ο Ησίοδος, στο έργο του *Θεογονία*, στον Τιτάνα Τυφώνα.²³⁶ Εάν δε χρησιμοποιηθεί και η αφήγηση του Διοδώρου που θέλει τους Κέλτες απογόνους των μυθικών Κιμμέριων που ήταν γνωστοί για την καταστροφική τους μανία, τον κανιβαλισμό και τις λεηλασίες, δημιουργείται

---

²³³ Δεληγιώργη 2006, 67-72 όπου χρησιμοποιεί τέσσερις διάσημες κατά την αρχαιότητα γυναίκες που αυτοκτόνησαν. Για την ερμηνεία της αυτοκτονίας και την αποκατάσταση της τάξης γράφει στην εισαγωγή του άρθρου της, 67-68.

²³⁴ Lightfoot 1999, 531-522.

²³⁵ OCD s.v. Galatea, το λευκό δέρμα της Θεάς ταυτίζεται ίσως με το λευκό δέρμα των Γαλατών. Τιμαίος BNJ 566 F 69, όπου η καταστροφική μανία των Γαλατών είναι κληρονομιά από τον Κύκλωπα πατέρα τους. Υπό αυτό το πρίσμα η αναφορά του Πausανία στην καταστροφή της Αιτωλικής πόλης Κάλλιον και η ταύτιση των επιδρομών με τους Κύκλωπες και τους Λαιστρυγόνες αποκτά διαφορετική ερμηνεία, Πaus. X 22, 7. Κατά τη Barbantani 2011, 197-198 η ταύτιση των τεράτων με τους Γαλάτες έλκει την καταγωγή της στην άποψη πως η Δύση αποτελεί μήτρα κακών τεράτων.

²³⁶ Petropoulos 2019, 150-151 για τα χαρακτηριστικά του Τυφώνα ο στίχ. 307 *δεινόν θ' ύβριστήν τ' άνομόν*.

ένα πολύ συγκεκριμένο και ανθεκτικό στερεότυπο.²³⁷ Ο Petropoulos υποστηρίζει πως οι Κύκλωπες καθώς και οι άνθρωποι που ανήκουν στο Χάλκινο Γένος, όπως τους ονομάζει ο Ησίοδος, περιστασιακά καταφεύγουν στον κανιβαλισμό. Εδώ γίνεται μια ταύτιση μεταξύ των πρωτόγονων και «ανίκανων» να φτιάξουν μια δομημένη κοινωνία με νόμους, με τα χειρότερα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης όπως ο κανιβαλισμός και η ασέβεια προς τους Θεούς. Η πολυγαμία και η απουσία οργανωμένης διακυβέρνησης είναι και αυτά με τη σειρά του στοιχεία του Χάους και επιτίθονται στην θεϊκής προέλευσης εξουσία των ελληνικών πόλεων.²³⁸ Το να καταναλώνει επίσης κανείς ωμό κρέας και γενικά κρέας σε μεγάλες ποσότητες έχει να κάνει με αυτό που θεωρούσαν οι αρχαίοι ως δείγμα υπανάπτυκτης κοινωνίας. Σταδιακά όμως, οι Γαλάτες θα απωλέσουν αυτό το στερεότυπο το οποίο θα μεταφερθεί σε άλλους λαούς όπως οι Βρεττανοί, που δεν μπορούν να κατεργαστούν το γάλα και να χρησιμοποιήσουν προϊόντα του. Το να μην μπορεί μια κοινωνία να χρησιμοποιήσει τα αγαθά της γεωργίας, της αλιείας και να στρέφεται σε αυτά της περιορισμένης κτηνοτροφίας φαίνεται πως αποτελεί αναχρονιστικό στοιχείο για τους αρχαίους Έλληνες. Οι Βρεττανοί κατά τον Στράβωνα επιπλέον, ακούγεται ότι εξασκούν τον κανιβαλισμό αν και προς υπεράσπισή τους, ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρει πως οι πηγές του δεν είναι αξιόπιστες για αυτό το θέμα.²³⁹

---

²³⁷ Διοδ. Σικ. V 28, 3-5 όπου οι Κέλτες κάνουν ακριβώς τα ίδια με τους υποτιθέμενους προγόνους τους.

²³⁸ Petropoulos 2019, 153-58.

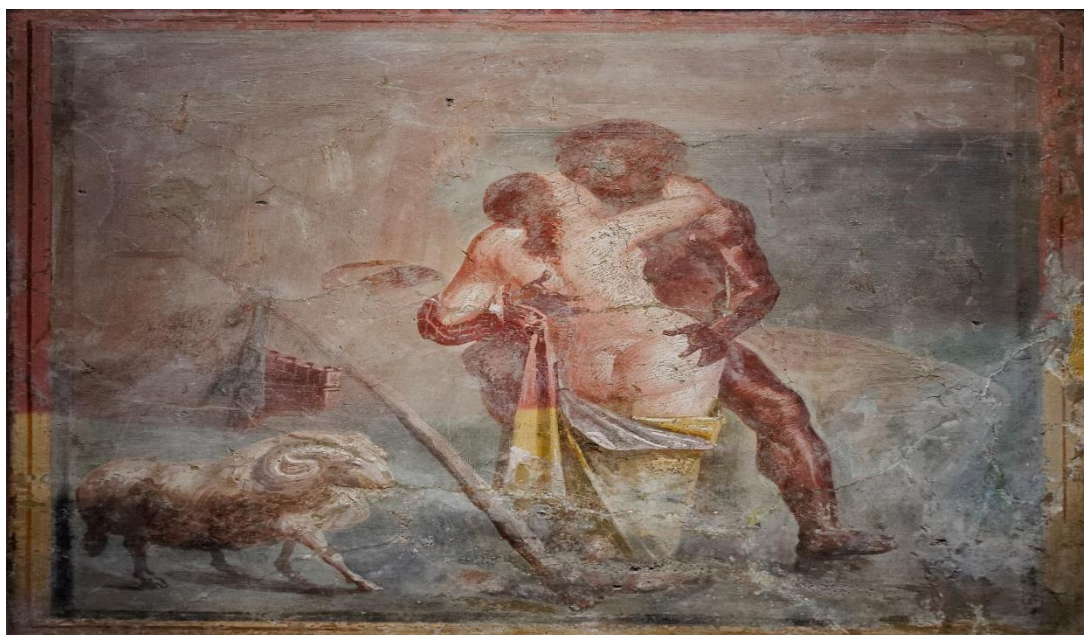
²³⁹ Για την δίαιτα των Κελτών που περιλαμβάνει πολλά πρόβατα και κύκνους, Στράβ. IV 4, 3. Για τους Βρεττανούς Στράβ. IV 5, 4: *ὅτι ἀγριώτεροι τῶν Βρεττανῶν ὑπάρχουσιν οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, ἀνθρωποφάγοι τε ὄντες καὶ πολυφάγοι, τοὺς τε πατέρας τελευτήσαντας κατεσθίειν ἐν καλῷ τιθέμενοι καὶ φανερῶς μίσησθαι ταῖς τε ἄλλαις γυναιξὶ καὶ μητράσι καὶ ἀδελφαῖς. καὶ ταῦτα δ' οὕτω λέγομεν ὡς οὐκ ἔχοντες ἀξιόπιστους μάρτυρας.* Στη συνέχεια υποστηρίζει πως ίσως σε έκτακτες καταστάσεις όπως μια πολύχρονη πολιορκία, μπορεί να καταφύγουν σε κανιβαλισμό, πρακτική συνηθισμένη των βαρβάρων. Για την αξιολόγηση των βαρβάρων όπως οι Γαλάτες και οι Βρεττανοί στον Στράβωνα, Almagor 2005, 52.

Εικ. 26. Τέλη 1ου αιώνα π.Χ. Ρωμαϊκός πίνακας στον οποίο απεικονίζεται η Γαλατεία και ο Πολύφημος.

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/250946>

<http://www.limc-france.fr/objet/14315>

Εικ. 27. Αρχές 1ου αιώνα μ.Χ., Τοιχογραφία στην οποία απεικονίζονται ο Πολύφημος και η Γαλατεία. Πηγή: (Wikipedia commons)

Παραφωνία σε αυτή την αφήγηση αποτελεί ο Διόδωρος που γράφει ότι οι Κέλτες προσπαθούν με την εμφάνισή τους να μιμηθούν τον Θεό Πάνα και τους Σάτυρους.²⁴⁰ Η ταύτιση Κελτών με Σάτυρους ίσως βασίζεται ξανά στο στερεότυπο της υπερβολής που χαρακτηρίζει τους Γαλάτες συλλήβδην. Συμπερασματικά για την οργάνωση της κοινωνίας των Κελτών που θυμίζει αυτή των μυθικών τεράτων είναι χρήσιμη η θεώρηση της Hall. Οι οργανωμένες κοινωνίες σύμφωνα με τη συγγραφέα, συγκρίνουν τον εαυτό τους με τις προγενέστερες μορφές ύπαρξής τους και τις αντιμετωπίζουν σχεδόν ως πρωτόγονες. Ταυτόχρονα όμως είναι χρήσιμες για τη δημιουργία μιας ταυτότητας, καθώς λειτουργούν σε ένα συγκριτικό πλαίσιο που στόχο έχει να τονίσει τα επιτεύγματα των Ελλήνων. Άρα τα στερεότυπα που αποδίδουν στους βάρβαρους προέρχονται από τη δικιά τους μυθολογική παράδοση. Οι υπόλοιπες προσπάθειες να ταυτιστούν οι Κέλτες με κάτι το υπερφυσικό δεν φαίνεται στέριωσαν στην λογοτεχνία. Ενδεικτικά αναφέρω την άποψη, πως οι Κέλτες εισέβαλλαν στην Μακεδονία όχι για τα πλούτη της Ελλάδας, αλλά για να τιμωρήσουν ως θεϊκοί απεσταλμένοι τον Πτολεμαίο Κεραυνό. Ο συγκεκριμένος δυνάστης είχε ανελιχθεί στον θρόνο με αρκετές μηχανορραφίες δολοφονίες συγγενικών του προσώπων, οπότε σύμφωνα με λίγους μεταγενέστερους συγγραφείς, οι Κέλτες έπραξαν όπως οι καταστροφικές Ερινύες.²⁴¹ Ο Πολύβιος επίσης αναφέρει πως η υπερφυσική *τύχη* έπαιξε κάποιον ρόλο στις ήττες τους από τους Ρωμαίους και τους Έλληνες.²⁴²

3.4. Οι Γαλάτες στην καθημερινή ζωή και στην κωμωδία

Οι Κέλτες παραδόξως αναφέρονται πρώτη φορά σε κωμικό έργο, από τον κωμικό του 4ου αιώνα π.Χ. Έφιππο. Στην κωμωδία του, όλοι οι λαοί της Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένου ενός Κέλτη προσπαθούν να ψήσουν ένα τεράστιο ψάρι.²⁴³ Με

---

²⁴⁰ Διοδ. Σικ. IV 28, 2.

²⁴¹ Μέμων FGrHist 434 F8 8: *ἀξίως τῆς ὀμότητος καταστρέφει τὸν βίον*. Για σχετική επιχειρηματολογία, Ogden 2018, 206-208.

²⁴² Walbank 2011, 349 και 353-354 όπου είναι ιδιαίτερα προβληματική η χρήση της. Ενώ οι Ρωμαίοι φαίνεται να μην την χρειάζονται για να κατακτήσουν τον κόσμο, επειδή βασίζονται στην πειθαρχία, οι Γαλάτες ηττώνται εξαιτίας της έλλειψης *τύχης* που τους έχει γυρίσει την πλάτη. Σε άλλη περίπτωση όμως όταν ηττώνται οι Ρωμαίοι από τους Κέλτες τότε έφταιγε πάλι η *τύχη*.

²⁴³ PCG V frag. 5, 134-135, στιχ. 21 *ὀβέννυ, Κέλθ', ὡς μὴ προσκαύσης*. Η απεικόνιση των βαρβάρων στην αρχαιότητα μέσα από κωμικά έργα είναι συνηθισμένη, Ιωαννίδου 1999, 44-45 δίνεται έμφαση στην στερεοτυπική τους απεικόνιση και την γλωσσική ετερότητα.

την βίαιη είσοδό τους στον ελληνικό χώρο στα τέλη του 3ου αιώνα π.Χ. αποτέλεσαν όπως φαίνεται συχνό θέμα διακωμώδησης. Μας σώζονται δυο έργα, αυτά του Ποσίδειππου και ενός Απολλόδωρου που αν και αποσπασματικό το δεύτερο και ανύπαρκτο πέραν του τίτλου πρώτο, φαίνεται πως ασχολούνται με τους Γαλάτες.²⁴⁴ Το μοναδικό κωμικό έργο που μας διασώθηκε, είναι ένα σύντομο έργο του Σώπατρου με τίτλο *Γαλάται*.²⁴⁵ Στο έργο αυτό που απευθύνεται στους Στωικούς, ο κωμικός συγγραφέας τους απειλεί στους πρώτους τέσσερις στίχους με ανθρωποθυσία, σαν αυτές που πραγματοποιούν οι Γαλάτες σε όσους πιάνουν αιχμάλωτους στις μάχες. Στους τελευταίους στίχους, οι Γαλάτες θα ψήσουν και θα φάνε τους Στωικούς. Ο κωμικός τονίζει ότι θέλει να δει μέχρι πού είναι διατεθειμένοι να φτάσουν οι Στωικοί για τις ιδέες τους. Οι Στωικοί και οι διανοούμενοι αποτελούν αγαπημένο στόχο του Σώπατρου στα κωμικά του έργα.²⁴⁶ Γνωρίζουμε σήμερα πως οι Γαλάτες πραγματοποιούσαν ανθρωποθυσίες στη Μικρά Ασία, μια πρακτική που πρέπει να τερματίστηκε μετά τα μέσα 2ου αιώνα π.Χ. σύμφωνα με τον Strobel.²⁴⁷ Δεν γνωρίζουμε για ποιον λόγο είχε γραφτεί το ποίημα αλλά μπορούμε να κάνουμε κάποιες υποθέσεις. Όπως είναι ήδη γνωστό, οι κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου έθεσαν τις βάσεις για την εκτεταμένη συνύπαρξη μεταξύ βαρβάρων και Ελλήνων. Οι Στωικοί αντιμετωπίζουν τον κόσμο ως έναν ενιαίο σύνολο όπου ανεξαρτήτως καταγωγής όλοι οι ενάρετοι άνθρωποι πρέπει να ζούνε μαζί.²⁴⁸ Ο Σώπατρος μπορεί να επιτίθεται συλλήβδην στις απόψεις των Στωικών και να διαλέγει τους Γαλάτες για να δοκιμάσουν πόσο πολύ πιστεύουν οι Στωικοί τις απόψεις τους ώστε να θυσιαστούν με βάνουσο τρόπο για αυτές. Από την άλλη όμως θα μπορούσε να είναι μια επίθεση στην ιδέα που θέλει όλους τους ανθρώπους μαζί, ίσως μάλιστα εδώ να έχουμε τον πρόγονο των

---

²⁴⁴ PCG VII, Posidipus frag. 7 σελ 566 όπου έχει διασωθεί μόνο ο τίτλος *Γαλάτης*. Για τον Απολλόδωρο δεν γνωρίζουμε ποιος από τους δυο είναι, αυτός από την Κάρυστο ή την Γέλα. Μας έχουν σωθεί μόνο οι δυο πρώτοι στίχοι του έργου του *Γαλάται* και είναι αδύνατον να γνωρίζουμε την πλοκή του. FCA frag. 412 1-2.

²⁴⁵ PCG I Sopater frag. 6 σελ. 278 6 *Γαλάται*. Για τον Σώπατρο, Freeman 1996, 44-45.

²⁴⁶ Nesselrath 2016, 30-32.

²⁴⁷ Voigt 2012 203-226 για τις ανθρωποθυσίες και τους σκελετούς που βρέθηκαν στο Γόρδιο, Strobel 2009, 117. Ο Cunliffe 1997, 191-192 γράφει όμως πως οι ανθρωποθυσίες ήταν αρκετά πιο περιορισμένες απ' όσο αφήνουν να εννοηθούν οι πηγές μιας και δεν έχουμε αντίστοιχα αρχαιολογικά ευρήματα.

²⁴⁸ Ιωαννίδου 1999, 50-51 και 55-59.

σημερινών ρατσιστικών στερεοτύπων που χρησιμοποιούνται όταν κάποιος υποστηρίζει την ένταξη διαφορετικών εθνοτήτων εντός της κοινωνίας.²⁴⁹

Τα τεκμήρια που έχουμε για τον συγχρωτισμό Γαλατών και Ελλήνων στην καθημερινότητα είναι δυστυχώς ελάχιστα. Τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται στην Αίγυπτο. Μια προσωπογραφική έρευνα περί των ξένων στην ελληνιστική Αίγυπτο, κατέδειξε πως σε αυτήν καταγράφονται 12 περιπτώσεις Γαλατών με έντονα εξελληνισμένα ονόματα.²⁵⁰ Πάλι από την Αίγυπτο, μας έχει σωθεί πάπυρος που περιγράφει τους όρους ενός συμβολαίου μεταξύ δυο Ελλήνων, μιας χορεύτριας και ενός οργανοπαίκτη. Η Ελληνίδα συνοδεύεται όμως από έναν Γαλάτη, που είναι ο *κύριός* της.²⁵¹ Ο ιστορικός του 3ου αιώνα π.Χ. Φίλαρχος μας σώζει μια ωραία ιστορία. Όταν ένας πολύ πλούσιος Γαλάτης αποφάσισε να ετοιμάσει μια μεγάλη πολυήμερη γιορτή, δεν άφηνε κανέναν περαστικό έξω από το σπίτι του, Γαλάτη και Έλληνα, να φύγει εάν δεν έπαιρνε κάτι από όλα όσα είχαν ετοιμάσει οι δούλοι του. Τα δώρα και η ανταλλαγή τους σύμφωνα με τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους δημιουργούν μια σχέση υποχρέωσης ανάμεσα στον δότη και στον παραλήπτη η οποία δεν ξεχρεώνεται άμεσα, αντιθέτως δημιουργείται μια σχέση ανταπόδοσης και κοινωνικής ενσωμάτωσης.²⁵² Τέλος, έχουμε μια ιστορία του Λουκιανού, κατά την οποία συζητάει μαζί με έναν Κέλτη και ανακαλύπτει πως και αυτοί έχουν ήρωα σαν τον Ηρακλή, με το όνομα Όγμιο αν και ελαφρώς παραλλαγμένο στα όρια της διακωμώδησης.²⁵³

---

²⁴⁹ Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως θέλει να πει ότι εφόσον πιστεύετε στη συνύπαρξη Ελλήνων και αλλοεθνών, πηγαίνετε να ζήσετε με τους ανθρωποφάγους ξένους.

²⁵⁰ La'da 2002, 44-45 ο κατάλογος με τους Γαλάτες και στη σελίδα 121 εντοπίζεται ένας Κέλτης. Φαίνεται πως είναι ενταγμένοι πλήρως στην αιγυπτιακή κοινωνία και ασχολούνται ακόμα και με δουλειές όπως η πώληση μυδιών.

²⁵¹ Ο πάπυρος είναι ο CPR XVII 1, και ο στίχ. 7 *Γαλάτου τῆς ἐπιγονῆς*., Bargnall – Derow 2004, απόσπασμα 151, 244-245 όπου χρονολογείται στο 231 π.Χ. και αναφέρεται πως είναι το παλαιότερο τεκμήριο που μαρτυρά παρουσία Γαλάτη στην Αίγυπτο.

²⁵² Φίλαρχος, FGrHist 81 F 2, για τη σημασία των δώρων στην ανθρωπολογία, Eriksen 2001, 181-182.

²⁵³ Λουκ. *Ηρακλ* 1-6. Ο Όγμιος παρουσιάζεται σαν μια γερασμένη μορφή του Ηρακλή, ο Λουκιανός αρχικά πίστευε ότι τον αναπαριστούν έτσι για να τον προσβάλουν εφόσον παλαιότερα είχε εισβάλει στα εδάφη τους. Βλέπει όμως πως στην απεικόνισή του, οι σύντροφοί του τον ακολουθούν χαρούμενοι. Ο Κέλτης τονίζει πως ο δικός τους Ηρακλής δεν χρησιμοποιεί την δύναμη αλλά την πειθώ και τον λόγο για να πετύχει αυτά που θέλει. Για τις θρησκευτικές ομοιότητες, West 2007 *passim*.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το αποτύπωμα της παρουσίας των Γαλατών στην περιοχή της Μικράς Ασίας είναι δυσανάλογα μικρότερο της πραγματικής τους συμβολής στην ιστορία του ελληνιστικού κόσμου. Οι αρχαίοι συγγραφείς προσπάθησαν να τους αποδώσουν χαρακτηριστικά τεράτων μέσω μιας γενεαλογίας που τους συνέδεε με τους Τιτάνες ενώ μόνιμο στερεότυπο που τους ακολουθούσε ήταν αυτό της υπερβολής. Υπερβολής στα της θρησκείας, στα του πολέμου και εν τέλει στον ίδιο τον τρόπο ζωής τους. Παρά τη συστηματική προπαγάνδα των ελληνιστικών βασιλείων και τον φόβο που προκαλούσαν στον πληθυσμό του ελληνικού κόσμου, φαίνεται πως σταδιακά κατάφεραν να ενταχθούν στις κοινωνίες της εποχής. Στελέχωσαν σχεδόν κάθε στρατό της ελληνιστικής περιόδου ενώ με την παρουσία τους νομιμοποίησαν τις εξουσίες των βασιλιάδων που πάσχιζαν να στρέψουν την κοινή γνώμη υπέρ του θεσμού της μοναρχίας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες γεννήθηκε και η λατρεία του θεοποιημένου βασιλιά, ο οποίος σώζει τον λαό από τους κινδύνους των βαρβαρικών επιδρομών. Οι Έλληνες είδαν στους Γαλάτες έναν γενναίο εχθρό και συνάμα έναν ανελέητο βάρβαρο. Τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους, όπως η σωματική ρώμη και το λευκό δέρμα, κέντριζαν το ενδιαφέρον των συγγραφέων και των καλλιτεχνών της εποχής. Οι απεικονίσεις τους στην τέχνη υπήρξαν επιβλητικές, τρομακτικές, ενίοτε όμως και ρεαλιστικές με έντονο το ανθρωποκεντρικό στοιχείο. Η μελέτη της ιστορίας των Γαλατών, θα μπορούσε να αποτελεί και κομμάτι της μελέτης της ιστορίας των στερεοτύπων στην ελληνιστική εποχή και πώς αυτά ήταν άμεσα συνυφασμένα με μια σειρά από παράγοντες, όπως η βασιλική προπαγάνδα και η κατασκευή υπερεθνικών πατριωτικών μύθων. Υπό αυτή την έννοια, το επόμενο ερευνητικό βήμα θα ήταν είτε μια μελέτη που θα εξετάζει όλα τα εθνικά στερεότυπα της ελληνιστικής περιόδου, είτε μια διαχρονική έρευνα πάνω στη μετεξέλιξη των Γαλατών από ακατάβλητους βάρβαρους σε πυλώνες του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού και μετέπειτα της ίδια της χριστιανοσύνης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικ. 1:** Αναπαράσταση αγάλματος της θεάς Αιτωλίας, σελ. 17
- Εικ. 2:** Νόμισμα με απεικόνιση της θεάς Αιτωλίας, σελ. 17
- Εικ. 3:** Αναπαράσταση συμπλέγματος των ηττημένων Γαλατών που κατασκευάστηκε από τον Άτταλο Γ΄ στην Πέργαμο σελ. 31
- Εικ. 4:** Μαρμάρινο αντίγραφο τραυματισμένου Γαλάτη από την Πέργαμο, σελ. 34
- Εικ. 5:** Μαρμάρινο αντίγραφο με Γαλάτη που αυτοκτονεί μαζί με τη γυναίκα του, σελ. 35
- Εικ. 6:** Μαρμάρινο αντίγραφο τραυματισμένου Γαλάτη που ικετεύει για έλεος, σελ. 37
- Εικ. 7:** Μαρμάρινο αντίγραφο νεκρού Γαλάτη από το μικρό σύμπλεγμα αγαλμάτων, σελ. 38
- Εικ. 8:** Ρωμαϊκό πρωτότυπο που αναπαριστά ηττημένο Γαλάτη, σελ. 38
- Εικ. 9:** Πολεμικό ανάθημα από την Πέργαμο όπου απεικονίζεται ο γαλατικός πολεμικός εξοπλισμός, σελ. 40
- Εικ. 10:** Χάλκινη πλάκα με σκηνή μάχης ανάμεσα σε Γαλάτες (;) και Περγαμηνούς, σελ. 40
- Εικ. 11:** Πήλινο αγαματίδιο με ελέφαντα να συνθλίβει Γαλάτη, σελ. 47
- Εικ. 12:** Ο Ηρακλής κατατροπώνει Γαλάτη, σελ. 55
- Εικ. 13:** Άγαλμα του θεού Απόλλωνα να πατάει πάνω σε γαλατική ασπίδα, σελ. 57
- Εικ. 14:** Αγαματάκι με τοπική αιγυπτιακή θεότητα που πατάει πάνω σε γαλατική ασπίδα, σελ. 58
- Εικ. 15:** Απεικονίσεις Κελτών επιδρομέων ενός ναού, σελ. 59
- Εικ. 16:** Γαλατικό κεφάλι που βρέθηκε στην Αίγυπτο, σελ. 64
- Εικ. 17:** Κεφάλια Γαλατών από το μικρό σύμπλεγμα των Βαρβάρων της Περγάμου, σελ. 64
- Εικ. 18:** Επιτύμβια στήλη με θυρεοφόρο των Πτολεμαίων, σελ. 65

Εικ. 19,20,21: Επιτύμβιες στήλες με Γαλάτες μισθοφόρους των Πτολεμαίων, σσ. 110-112

Εικ. 22: Συλλογή νομισμάτων των Πτολεμαίων όπου απεικονίζονται οι γαλατικές ασπίδες, σελ. 67

Εικ. 23: Χρυσή πόρπη που απεικονίζει επιφανή Γαλάτη, σελ. 71

Εικ. 24: Επιτύμβια στήλη όπου απεικονίζεται μάχη με Γαλάτες, σελ. 76

Εικ. 25: Εξελληνισμένο νόμισμα του Γαλάτη Βασιλιά Αμύντα, σελ. 76

Εικ. 26, 27: Ρωμαϊκές τοιχογραφίες όπου απεικονίζεται το ειδύλλιο μεταξύ Γαλατείας και Πολύφημου, σελ. 90

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

BMCRev	Brywn Mawr Classical Review: Brywn Mawr College.
BNJ	Brill's new Jacoby.
CAH	I.E.S. Edwards et al. (επιμ.), <i>The Cambridge Ancient History</i> , 2 ^η έκδ., Cambridge 1970-2000.
CPR	Corpus Papyrorum Raineri, Wien 1895-.
FCA	A. Meineke, <i>Fragmenta comicorum anonymorum, Fragmenta comicorum Graecorum</i> , τόμ. 4, Berlin 1841 (ανατ. Berlin 1970).
FGrHist	F. Jacoby, <i>Die Fragmente der griechischen Historiker</i> , Berlin 1923.
HCP	F. W. Walbank, <i>A Historical Commentary on Polybius</i> , Oxford 1957-1979.
IK	<i>Inscriptiones griechischer Städte aus Kleinasien</i> , Bonn 1972-.
IosPE	B.Latyšev, <i>Inscriptiones antiquae Orae Septentrinonallis Ponti Euxini Graecae et Latinae</i> , Petesburg 1885-1901 (IosPE ² 1916, 3 τόμοι).
LIMC Online	LIMCicon Database (www.limc-france.fr).
OCD	S. Hornblower et al. (επιμ.), <i>The Oxford Classical Dictionary</i> , 4 ^η έκδ., Oxford 2012.
OGIS	W. Dittenberger, <i>Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae</i> , Leipzig 1903-5.
PCG	R. Kassel – C. Austin, <i>Poetae comici Graeci</i> , Berlin / New York 1983-2001.
SEG	<i>Supplementum Epigraphicum Graecum</i> , Leiden 1923-.
SH	H. Lloyd-Jones – P. J. Parsons, <i>Supplementum Hellenisticum</i> , Berlin / New York 1983.
Syll ³	W. Dittenberger, <i>Sylloge Inscriptionum Graecarum</i> , Leipzig 1915-1924.

Οι συντομογραφίες των περιοδικών βασίζονται στο L'Année Philologique, σε διαφορετική περίπτωση αναγράφεται ολόκληρος ο τίτλος του περιοδικού.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

(όλες οι ημερομηνίες είναι π.Χ.)

280	Οι Κέλτες φτάνουν στην Μακεδονία, ένα φύλο εκστρατεύει στη Θράκη.
Χειμώνας 280	Ο Βολγίος συντρίβει τους Μακεδόνες και θανατώνει τον Πτολεμαίο Κεραυνό.
Άνοιξη 279	Οι Κέλτες λεηλατούν την Μακεδονία.
Καλοκαίρι 279	Ο Σωσθένης αποκρούει τους Κέλτες, ο Βρέννος αναλαμβάνει αρχηγός.
Φθινόπωρο 279	Ο Βρέννος λεηλατεί τη Μακεδονία και κατευθύνεται στη Νότια Ελλάδα, άλλο απόσπασμα εκστρατεύει κατά της Θράκης.
Χειμώνας 279/8	Ήττα των Κελτών στους Δελφούς, ο Βρέννος αυτοκτονεί, οι Κέλτες υποχωρούν στον Δούναβη και στη Θράκη.
278/7	Ο Αντίγονος Γονατάς τους κατατροπώνει στη μάχη της Λυσιμαχείας, ίδρυση του βασιλείου της Τυλίδος, δυο ομάδες Γαλατών περνούν στη Μικρά Ασία.
275	Ο Πτολεμαίος Ι΄ Φιλάδελφος εξοντώνει μισθοφορικό σώμα 4.000 Γαλατών που τον υπηρετούσαν.
275/268	Ο Αντίοχος Ι΄ Σωτήρ, νικάει τους Γαλάτες στη μάχη (;) των ελεφάντων.
241	Ο Άτταλος Ι΄ της Περγάμου κερδίζει δυο μάχες απέναντι στους Γαλάτες και ανακηρύσσεται βασιλιάς.
188	Οι Ρωμαίοι τους συνθλίβουν στη μάχη του όρους Ολύμπου.
166	Ο Ευμένης Ι΄ της Περγάμου πετυχαίνει νίκη απέναντι στους Γαλάτες.
40	Πεθαίνει ο Δηϊόταρος, πρώτος τετράρχης-βασιλιάς της Γαλατίας.
25	Πεθαίνει ο Αμύντας, εγγονός του Δηϊοτάρου και τελευταίος βασιλιάς της Γαλατίας.

Για τις χρονολογίες χρησιμοποιήθηκαν οι μονογραφίες Nachtergaele 1975, Errington 2008 καθώς και το OCD.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adolphe, R. 1911. *Les Gaulois en Égypte*, REA 13, 1, 33-74.
- Allen, E. R. 1983. *The Attalid Kingdom, a Constitutional History*, Oxford.
- Almagor, E. 2005. *Who is a barbarian? The barbarians in the ethnological and cultural taxonomies of Strabo*, στο D. Dueck et al. (επιμ.), *Strabo's Cultural Geography, the Making of a Kolossiourgia*, Cambridge, 42-55.
- Alonso-Núñez, M. J. 1987. *Herodotus on the far West*, AC 56, 243-249.
- Antonetti, C. 2019. *Foreign Policy within the Aitolian League*, στο K. Buraselis et al. (επιμ.), *Ethnos and Koinon, Studies in Ancient Greek Ethnicity and Federalism*, Stuttgart, 149-166.
- Austin, C. – Douglas Olson, S. 2004. *Aristophanes Thesmophoriazusae, Edited with Introduction and Commentary*, Oxford.
- Austin, M. 1981, 2006². *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest, a Selection of Ancient Sources in Translation*, Cambridge.
- Bargnall, S. R., – Derow, P. 2004. *The Hellenistic Period, Historical Sources in Translation*, Oxford.
- Barbantani, S. 2001. *Phatis nikēphoros: frammenti di elegia encomiastica nell'età delle guerre galatiche: Supplementum Hellenisticum 958 e 969*, Milan.
- 2003. *Callimachus and the Contemporary Historical Epic*, Hermathena 173-174, 25-43.
- 2007. *The Glory of the Spear: A Powerful Symbol in Hellenistic Poetry and Art. The case of Neoptolemus «of Tlos» (and other ptolemeic epigrams)*, SCO 53, 67-138.
- 2011. *Callimachus on Kings and Kingship*, στο S. Stephens et al. (επιμ.), *Brill's Companion to Callimachus*, Leiden, 178-200.
- Berger P. 1995. *La xénophobie de Polybe*, REA 97, 3-4, 517-525.
- Boteva, D. 2010. *The ancient historians on the Celtic kingdom of South-Eastern Thrace*, στο L. F. Vagalinski (επιμ.), *In Search of Celtic Tylis in Thrace (III B.C.)*, Sofia, 33-50.
- Bridgman, P. T. 2004/5. *Keltoi, Galatai, Galli: Were They All One People?*, PHCC 24/25, 155-162.

- Burstein, M. S. 1985. *The Hellenistic Age from the battle of Ipsos to the death of Cleopatra VII*, Cambridge.
- Buszard, B. 2010. *The Speech of Greek and Roman Women in Plutarch's Lives*, CPh 105, 1, 83-115.
- Carthledge, A. P. 1993. *The Greeks, a Portrait of Self and Others*, Oxford.
- Chamoux, F. 1988. *Pergame et les Galates*, REG 101, 482-484, 492-500.
- Champion, B. C. 1995. *The Soteria at Delphi: Aetolian Propaganda in the Epigraphical Record*, AJPh 116, N. 2, 213-220.
- 1996. *Polybius, Aetolia and the Gallic Attack on Delphi (279 B.C.)*, Historia 45, 3, 315-328.
- 2007, 2011 paperback. *Polybius and Aetolia: A Historiographical Approach*, στο J. Marincola (επιμ.), *Greek and Roman Historiography*, Oxford, 356-362.
- Chaniotis, A. 2005. *War in the Hellenistic World, A Social and Cultural History*, Oxford.
- Cole, E. S. 2019. *Ptolemaic Cavalrymen on Painted Alexandrian Funerary Monuments*, Arts 8 (2), 58.
- Coleman, M. 2012. *The Galatian Shield in Egypt*, Journal of Ancient Egyptian Interconnections 4, 1, 1-8.
- Coşkun, A. 2011. *Galatians and Seleucids, a Century of Conflict and Cooperation*, στο K. Erikson – G. Ramsay (επιμ.), *Seleucid Dissolution, the Sinking of the Anchor*, Wiesbaden, 85-106.
- 2012. *Intercultural anthroponomy in Hellenistic and Roman Galatia with maps drafted by Michael Grun and April Ross*, Gephyra 9, 51-68.
- 2012a. *Deconstructing a Myth of Seleucid History: The So-Called "Elephant Victory" Revisited*, Phoenix, 66, 1/2, 57-73.
- 2013. *War der Galaterkönig Deiotaros ein Städtegründer? Neue Vorschläge zu einigen kleinasiatischen Toponymen auf Sin-/Syn-*, Gephyra 10, 152-162.
- Crainger, J. 1997. *A Seleukid Prosopography and the Gazetteer*, Leiden.
- Cunliffe, B. 1997. *The Ancient Celts*, Oxford.
- Darbyshire, G. et al. 2000. *The Galatian Settlement in Asia Minor*, AS 50, 75-97.
- DeVries, K. 1990. *The Gordion Excavation Seasons of 1969-1973 and Subsequent Research*, AJA 94 n.3, 371-406.

- Dodds, R. E. 1951. *The Greeks and the Irrational*, California.
- Emilov, J. 2005. *The Galatians and Cabyle. A fragmentary inscription and its context*, *Studia Archaeologica Universitatis Serdicensis, Supplementum IV*, 324-332.
- 2015. *Celts*, στο J. Valena et al. (επιμ.), *A Companion to Ancient Thrace*, Oxford, 366-382.
- Engels, D. 2007. *Benefactors, Kings, Rulers. Studies on the Seleukid Empire between East and West*, Peeters.
- Erdkamp, P. 2008. *Polybius II 24: Roman Manpower and Greek Propaganda*, *AncSoc* 38, 137-152.
- Eriksen, H. T. 1995, 2001². *Small Places, Larger Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*, London.
- Evans, E. D. 1995. *The early Celts, evidence of the language*, στο M. J. Green (επιμ.), *The Celtic World*, London-New York, 8-20.
- Firatli, N. 1965. *Two Galatian Tumuli in the Vicinity of Bolu*, *AJA* 69, 4, 365-367.
- Fischer-Bovet, C. 2014. *Army and Society in Ptolemaic Egypt*, Cambridge.
- Fleuriot, L. 1970. *Deux noms de Galates à Maronée*, *BCH* 94, 2, 667-668.
- Freeman, P. 1993. *Homer, Callimachus, Lucilius, and Virgil: The Classical Poet's View to the West*, *PHCC* 13, 145-155.
- 1996. *The earliest Greek sources on the Celts*, *EC* 32, 11-48.
- 2001. *The Galatian language: a comprehensive survey of the language of the ancient Celts in Greco-Roman Asia Minor*, New York. Βιβλιοκρ. του Stephen Colvin 2002, *BMCR* 2002.12.19.
- Garrison P. E. 1991. *Attitudes toward Suicide in Ancient Greece*, *TAPhA* (1974-), 121, 1-34.
- Grainger, D. J. 1996. *Antiochos III in Thrace*, *Historia* 45, 3, 329-343.
- Green, J. M. 1995. *Introduction: Who were the Celts?*, στο M. J. Green (επιμ.), *The Celtic World*, London-New York, 3-7.
- Green, P. 1990. *Alexander to Actium*, California.
- Griffith, G. 1935. *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Cambridge.
- Gruen S. E. 1984. *The Hellenistic World and the Coming of Rome*, London.

- 2000. *Culture as Policy: The Attalids of Pergamon*, στο N. T. de Grummond – B. S. Ridgway (επιμ.), *From Pergamon to Sperlonga*, California, 17-31.
- 2006. *Greeks and non-Greeks*, στο G. R. Bugh (επιμ.), *The Cambridge Companion to the Hellenistic World*, Cambridge, 295-314.
- 2012. *Rethinking the Other in Antiquity*, Princeton.
- Hall, E. 1989. *Inventing the Barbarian, Greek Self-Definition through Greek Tragedy*, Oxford.
- Habicht, C. 1998. *Pausanias' Guide to Ancient Greece*, California.
- 2006. *The Hellenistic Monarchies, Selected Papers*, Michigan.
- Isaac, B. 2006. *Proto-Racism in Graeco-Roman Antiquity*, WA 38 1, 32-47.
- Janse, M. 2002. *Bilingualism in the History of Greek*, στο S. Swain et al. (επιμ.), *Bilingualism in Ancient Society*, Oxford, 332-392.
- Johstono, P. 2018. *The grand procession, Galatersieg and Ptolemaic Kingship*, στο T. Howe – F. Pownall (επιμ.), *Ancient Macedonians in the Greek and Roman Sources, from History to Historiography*, Wales, 181-200.
- Käppel, L. 1992. Paian, Studien zur Geschichte einer Gattung.
- Kidd, G. I. – Edelstein, L. 1972. *Posidonius Volume I the Fragments*, Cambridge.
- 1988. *Posidonius Volume II the Commentary 150-293*, Cambridge.
- Kimmig, W. 1940. *Ein Keltenschild aus Ägypten*, Germania 24 n. 2, 106-111.
- Kosmetatou, E. 1997. *Pisidia and the Hellenistic Kings from 323 to 133 b.C.*, AncSoc 28, 5-37.
- 2003, 2005 paperback. *The Attalids of Pergamon*, στο Andrew Erskine (επιμ.), *A Companion to the Hellenistic World*, 159-174.
- La'da, A. C. 2002. *Prosopographia Ptolemaica X, Foreign Ethnics in Hellenistic Egypt*, Peeters.
- Lampinen, A. 2014. *Cruel and Unusual, The idea of the 'Celtic Justice' in the Greco-Roman lighter literature*, Studia Celtica Fennica 11, 8-23.
- Laubscher, P. H. 1987. *Ein ptolemäisches Gallierdenkmal*, AK 30, 2, 131-154.
- Launey, M. 1944. *Études d'histoire hellénistique*, REA 46, 3-4, 217-236.

- Lightfoot, L. J. 1999. *Parthenius of Nicaea, the poetical fragments and the Ἐρωτικὰ Παθήματα*, Oxford.
- Malcolm, R. E. 2008. *A History of the Hellenistic World 323-30 B.C.*, Oxford 2008.
- Manov, M., – Damyanov, V. 2013. *The first Mint of Cavarus, The Last King of the Celtic Kingdom in Thrace*, AJN, 11-19.
- 2018. *A Unique Bronze Coin of an Unknown Ruler of the Celtic Kingdom in Thrace*, Pontica 51, 553-570.
- Marco, D. A. 2007. *Galatian Connections with the Celtic West in the Hellenistic Era*, στο G. Reger – H. Elton (επιμ.), *Regionalism in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Bordeaux, 168-177.
- Marszal, R. J. 2000. *Ubiquitous Barbarians: Representations of the Gauls at Pergamon and Elsewhere*, στο N. T. de Grummond – B. S. Ridgway (επιμ.), *From Pergamon to Sperlonga*, California, 191-234.
- Mathisen, W. R. 1981. *Antigonos Gonatas and the Silver Coinages of Macedonia circa 280/270 b.C.*, ANSNM 26, 79-124.
- Mayor, A. 2010. *The Poison King, the life and legend of Mithridates, Rome's deadliest enemy*, Princeton.
- Michela Sasi, M. 2001. *La scienza dell' uomo nella Greca antica*, Torino 1988, μτφρ. Paul Tucker, *The Science of Man in Ancient Greece*, Chicago.
- Mikalon, D. J. 2006. *Greek Religion, Continuity and Change in the Hellenistic Period*, στο G. R. Bugh (επιμ.), *The Cambridge Companion to the Hellenistic World*, Cambridge, 208-222.
- Mitchell, S. 1974. *Blucium and Peium: The Galatian Forts of King Deiotarus*, AS 24, 61–75.
- 1993. *Anatolia, Land, Men, and Gods in Asia Minor Volume I: The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*, Oxford.
- 2003, 2005 paperback. *The Galatians: Representation and Reality*, στο A. Erskine (επιμ.), *A Companion to the Hellenistic World*, 280-293.
- Momigliano, A. 1975. *Alien Wisdom, the Limits of Hellenization*, Cambridge.

- Nachtergaeel, G. 1977. *Les Galates en Grèce et les Sôtéria de Delphes: recherches d'histoire et d'épigraphie hellénistiques*, Bruxelles.
- Nesselrath, H. 2016. *Sopater of Paphus and the Phylax Plays*, στο G. Colesanti – L. Lulli (επιμ.), *Submerged Literature in Ancient Greek Culture*, Berlin-Boston, 25-40.
- Newell, T. 1934. *Un monnayage de bronze de Déjotarus*, RBN 86, 4-11.
- Ogden, D. 2018. *Legends of Seleukos death*, στο T. Howe – F. Pownall (επιμ.), *Ancient Macedonians in the Greek and Roman Sources, from History to Historiography*, Wales, 201-214.
- Petropoulos, I. 2019. 'Os Residentes da Via Negativa: Os Cíclopes de Homero e os Tupinambá', *Hélade/Dossiê: Etnicidade e formação de identidades no mundo de Homero* 5, 1, 150-163.
- Panichi, S. 2005. *Cappadocia Through Strabo's Eyes*, στο D. Daniela et al. (επιμ.), *Strabo's Cultural Geography, The Making of a Kolossiourgia*, Cambridge, 200-215.
- Pollitt, J. J. 1986. *Art in the Hellenistic Age*, Cambridge.
- Preus, A. 1986. *Aristotle on Healthy and Sick Souls*, *The Monist* 69, 3, 416-433.
- Rankin, D. 1995. *The Celts through classical eyes*, στο M. J. Green (επιμ.), *The Celtic World*, London-New York, 21-36.
- Rebecca Martin, S. 2014. *Ethnicity and Representation*, στο J. Mcinerney (επιμ.), *A Companion to Ethnicity in Ancient Mediterranean*, Oxford, 356-375.
- Reinach, A. 1911. *Les Galates dans l'art alexandrine*, *Monuments et mémoires de la Fondation Eugène Piot* 18, 1, 37-116.
- Ricl, M., et Jonnes, L. 1997. *A New Royal Inscription from Phrygia Paroreios: Eumenes II Grants Tryriaion the Status of a Polis*, *EA* 29, 1-30.
- Ridway, S. B. 1990. *Hellenistic Sculpture I, The Styles of ca. 331-200 B.C.*, Bristol.
- Roller, E. L. 1987. *Hellenistic Epigraphic Texts from Gordion*, *AS* 37, 103-133.
— 1991. *The Great Mother at Gordion, the Hellenization of an Anatolian Cult*, *JHS*, 128-143.

- Roy, J. 1998. *The masculinity of the Hellenistic king*, στο L. Foxhall – J. Salmon (επιμ.), *Where Men were Men, Masculinity, Power and Identity in Classical Antiquity*, London-New York, 111-135.
- Sanchez, L. S. 2018. *Galatians in Macedonia (280–277 BC): Invasion or Invitation?*, στο T. N. del Hoyo – F. L. Sanchez (επιμ.), *War, Warlords, and Interstate Relations in the Ancient Mediterranean*, Leiden, 183-203.
- Scheer, S. T. 2003, 2005 paperback. *The Past in the Hellenistic Present, Myth and Local Tradition*, στο Andrew Erskine (επιμ.), *A Companion to the Hellenistic World*, 216-231.
- Scholten, J. 2000. *The Politics of Plunder, Aitolians and their Koinon in the Early Hellenistic Era, 279-217 B.C.*, California.
- Sekunda, N. 2007. *Military Forces: A. Land Forces*, στο H. Van Wees et al. (επιμ.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare Volume I: Greece, the Hellenistic World and the Coming of Rome*, Cambridge, 325-356.
- Sherwin-White A. N. 1977. *Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C.*, JRS 67, 62-75.
- Smith, R. R. R. 1991. *Hellenistic Sculpture*, London.
- Stephens, A. S. 2015. *Callimachus: The Hymns, Edition with Introduction and Commentary*, Oxford.
- Stewart, A. 2014. *Art in the Hellenistic World*, Cambridge.
- Strobel, K. 1996. *Die Galater I, Geschichte und Eigenart der keltischen Staatenbildung auf dem Boden des hellenistischen Kleinasien*, Berlin.
- 2002. *State formation by the Galatians of Asia Minor, Politico-Historical and Cultural Processes in Hellenistic Central Anatolia*, *Anatolica* 28, 1-47.
- 2009. *The Galatians in the Roman Empire. Historical tradition and ethnic identity in Hellenistic and Roman Asia Minor*, στο T. Derks – N. Roymans (επιμ.), *Ethnic Constructs in Antiquity, the Role of Power and Tradition*, Amsterdam, 117-144.
- Strootman, R. 2005. *Kings against Celts, Deliverance from Barbarians as Theme in Hellenistic Royal Propaganda*, στο K. Enenkel – I. L. Pfeijffer (επιμ.), *The manipulative model: Political Propaganda in Antiquity*, Leiden, 101-141.
- Sullivan, D. R. 1990. *Near Eastern Royalty and Rome 100-30 b.C*, Toronto.

- Tarn, W. W. 1913. *Antigonos Gonatas*, Oxford.
- Taylor, M. J. 2016. *The Attalid victory at Magnesia on a lost plaque from Pergamon*, *AS* 66, 81-90.
- Tierney, J. J. 1959/1960. *The Celtic Ethnography of Posidonius*, *Proceedings of the Royal Irish Academy. Section C: Archaeology, Celtic Studies, History, Linguistics, Literature* 60, 189-275.
- Voegtli, H. 1973-1977. *Der Schild des Philadelphos*, *GNS* 91, 23-27, 86-89.
- Voigt, M. M. 2012. *The Violent Ways of Galatian Gordion*, στο S. Ralph (επιμ.), *Archaeology of Violence, Interdisciplinary Approaches*, New York, 203-231.
- Walbank, W. F. 2007, paperback 2011. *Fortune (tychē) in Polybius*, στο J. Marincola (επιμ.), *Greek and Roman Historiography*, Oxford, 349-355.
- 1984, 2008². *Monarchies and monarchic ideas*, στο F. W. Walbank et al. (επιμ.), *CAH*² VII, I, Cambridge, 62-100.
- Welles, C. B. 1934. *Royal Correspondence in the Hellenistic Period*, Yale.
- 1970. *Gallic Mercenaries in the Chremonidean War*, *Klio* 52, 477-490.
- West, L. M. 2007. *Indo-European Poetry and Myth*, Oxford.
- Winter, A. F. 1988. *Phrygian Gordion in the Hellenistic Period*, *Notes in the History of Art* 7, 3/4, 60-71.
- Wörle, M. 1975. *Antiochos I., Achaios der Ältere und die Galater, Eine neue Inschrift in Denizli*, *Chiron* 5, 59-88.
- Ανδρόνικος, Μ. 1994. *ΒΕΡΓΙΝΑ ΙΙ, Ο τάφος της Περσεφόνης*, Αθήνα 1994.
- Van Hooff, J. L. A. 2006. *Η Αυτοκτονία στην Αρχαία Τέχνη*, *Αρχαιολογία και Τέχνες* 98, 8-20.
- Δελγιώργη, Χ. 2006. *Γυναίκες αυτόχειρες στην αρχαιότητα*, *Αρχαιολογία και Τέχνες* 98, 67-72.
- Ιωαννίδου, Χ. 1999. *Πολιτισμικές Προκαταλήψεις και Αλληλεπιδράσεις στην Αρχαιότητα, το παράδειγμα της Ελληνορωμαϊκής Αιγύπτου*, Αθήνα.

Παπαχατζής, Δ. Ν. 1981. *Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις, βιβλία 9 και 10 Βοιωτικά και Φωκικά*, Αθήνα.

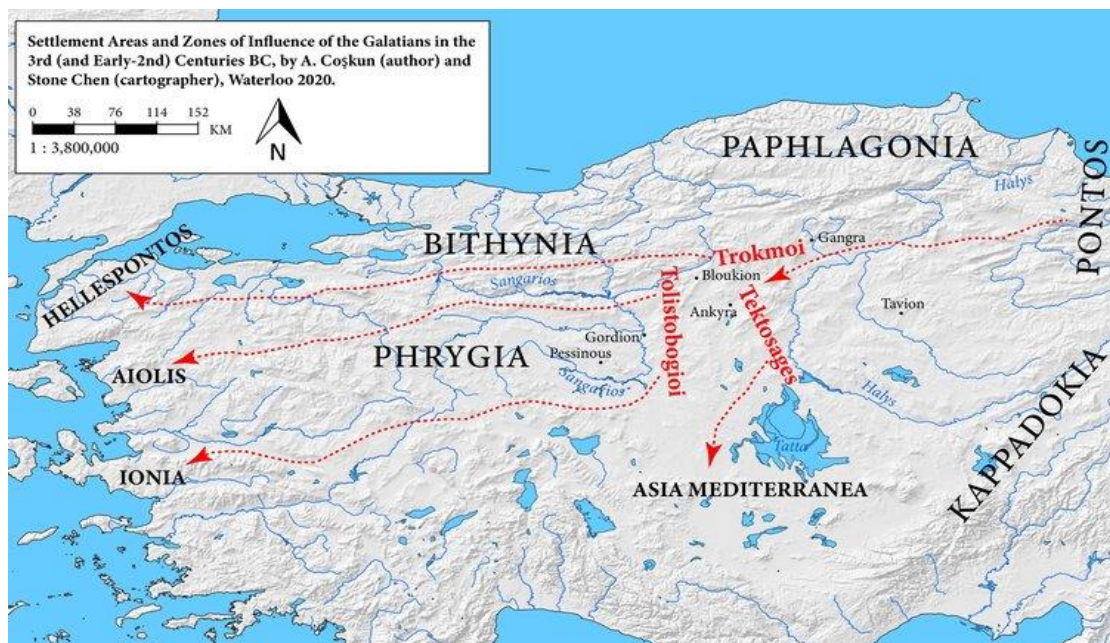
Πετρόπουλος, Ι. 2006. «*Αυθαίρετος Θάνατος*»: Από την αυτοκτονία στον κοινωνικό βίο, *Αρχαιολογία και Τέχνες* 98, 49-54.

Χανιώτης, Α. 2009. *Θεατρικότητα και δημόσιος βίος στον ελληνιστικό κόσμο*, Ηράκλειο.

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1, δείχνει τις μετακινήσεις των Κελτών, Darbyshire et al. 2000, σελ. 76

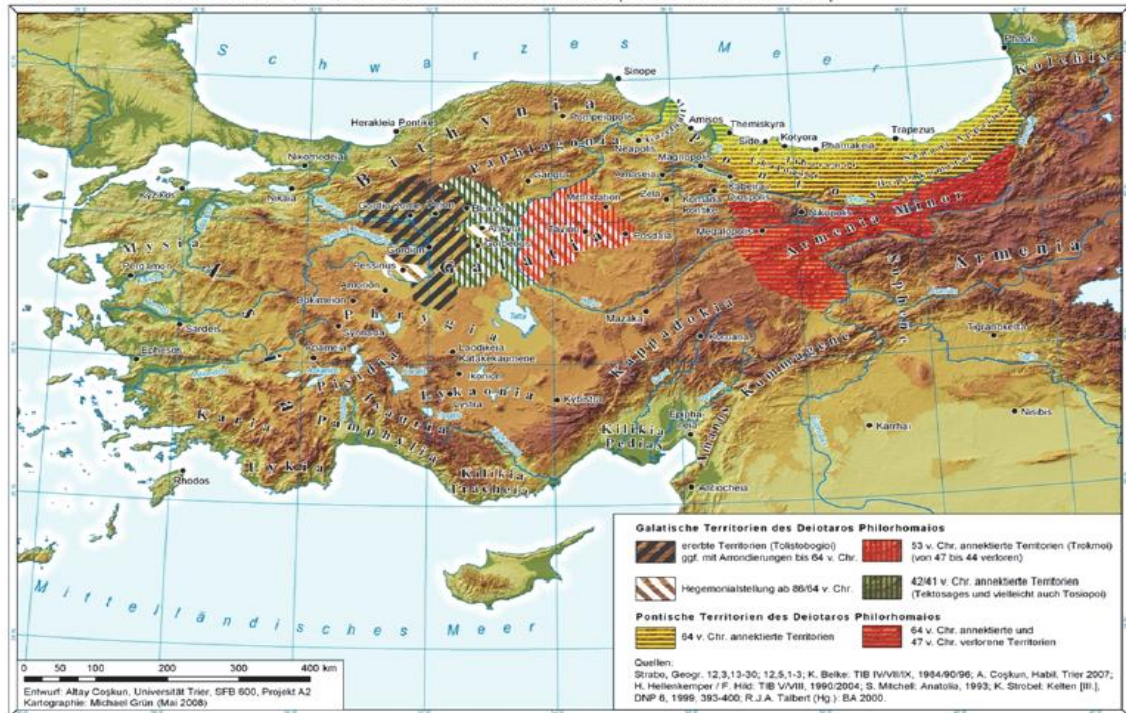

Χάρτης 2, δείχνει τις θέσεις όπου εγκαταστάθηκαν οι τρεις μεγάλες γαλατικές φυλές και την σφαίρα επιρροής της καθεμιάς

<http://www.altaycoskun.com/materials-1>

Kleinasien mit den Territorien des Deiotaros Philorhomaioi (1. Jahrhundert v. Chr.)

Χάρτης 3. Το γαλατικό βασίλειο επί Δηιοτάρου και η μέγιστη ακμή του.

<http://www.altaycoskun.com/materials-1>

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικ. 19. 2ο μισό του 3ου αιώνα π.Χ., Γαλάτης στρατιώτης δέχεται κάρθαρo από τον υπηρέτη του.

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/247111>

Εικ. 20. 2ο μισό του 3ου αιώνα π.Χ., Γαλάτης στρατιώτης αποχαιρετά δύο νεαρές κοπέλες, ίσως οι κόρες του (;).

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/247109>

Εικ. 21. 2ο μισό του 3ου αιώνα π.Χ., Γαλάτης στρατιώτης.

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/247110>

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει με διεπιστημονικό τρόπο την ιστορία των Γαλατών κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής περιόδου. Η πλειονότητα των αρχαίων συγγραφέων αντιμετώπιζε τους Γαλάτες ως πολεμοχαρείς και πρωτόγονους βάρβαρους, ικανούς για κάθε ακρότητα και αφύσικη συμπεριφορά. Παρά το γεγονός πως η ελληνιστική προπαγάνδα τους παρουσίασε κατά κόρον μέσω της γλυπτικής, της ποίησης και της πεζογραφίας ως τους κύριους εκφραστές του μοτίβου των βάρβαρων επιδρομέων, σχεδόν κάθε φέρελπις μονάρχης τους χρησιμοποίησε ως μισθοφόρους προκειμένου να εδραιώσει την κυριαρχία του και να νομιμοποιήσει την εξουσία του. Σαν επαγγελματίες στρατιώτες υπήρξαν περιζήτητοι. Τα υπερβολικά χαρακτηριστικά τους, όπως το λευκό δέρμα και τα ευμεγέθη σώματά τους απαθανατίστηκαν τόσο στην ποίηση όσο και στην τέχνη. Οι ελληνικές πόλεις τους συνέκριναν με τους Πέρσες, δημιουργώντας ένα νέο αφήγημα αντάξιο του κλασικού παρελθόντος που θέλει τους Έλληνες να επικρατούν επί των Περσών εχθρών τους. Η συμμετοχή των Θεών ήταν κομβικής σημασίας για την απόκρουση αυτών των υποτιθέμενων απογόνων των Τιτάνων. Οι μονάρχες της ελληνιστικής περιόδου εκμεταλλεύτηκαν τον τρόπο που προκαλούσαν οι γαλατικές επιδρομές έτσι ώστε να δημιουργήσουν και ισχυροποιήσουν τη λατρεία του Μονάρχη-Σωτήρα, του οποίου οι θεϊκές δυνάμεις αποκρούουν τις βαρβαρικές επιδρομές. Οι Γαλάτες, παρά την κακή φήμη που τους συνόδευε, κατάφεραν να εδραιωθούν στη μικρασιατική ενδοχώρα και μέσα από τη διπλωματία και τα ανδραγαθήματά τους να δημιουργήσουν ένα βασίλειο που επιβίωσε μέσα στη βίαιη ελληνιστική εποχή. Ενώ διατήρησαν την κελτική τους γλώσσα μέχρι τον 6ο αιώνα μ.Χ., υιοθέτησαν παράλληλα πολλά στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για τις θεότητες τους. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το πολεμοχαρές πνεύμα της κοινωνίας τους δεν εμπόδισε την ανάπτυξη ενός ανεξάρτητου πνεύματος τόσο στους άντρες όσο και στις γυναίκες. Με την πάροδο του χρόνου τα εξωτικά χαρακτηριστικά τους και η πολιτισμική τους ταυτότητα μετατράπηκαν σε μια μακρινή μνήμη ενός κελτικού παρελθόντος, το οποίο επιβίωνε πλέον μέσα από τη διατήρηση της γαλατικής γλώσσας. Ο εκρωμαϊσμός τους, που διαδέχθηκε τον πρώιμο εξελληνισμό τους, μετέτρεψε τους Γαλάτες σε πιστούς υπηκόους της Ρώμης. Η παρούσα εργασία προτείνει πως οι απεικονίσεις τους στις αρχαίες πηγές υπήρξαν προκατειλημμένες και επ' ουδενί αντικειμενικές, αποτέλεσμα των στερεοτύπων που μας κληροδότησε η προπαγάνδα της εποχής.

SUMMARY

The aim of this particular paper is to examine with an interdisciplinary approach the history of the Galatian people throughout the Hellenistic era. Galatians were viewed by the vast majority of ancient authors as warlike and primitive savages, capable of utter destruction, horrific atrocities and unnatural behavior. Despite their being used by Hellenistic propaganda as the main theme of the depiction of invading barbarians through sculpture, poetry and prose, almost every aspiring ruler of royal blood hired them as mercenaries in order to consolidate his dominance and legitimacy. Being professional warriors they were much appreciated and sought after. Their extravagant features such as their pale skin and oversized bodies were immortalized in both poetry and art. The Greek city states used them to draw comparisons with their former Persian foes, creating a new narrative worthy of the glorious classical past during which the Greeks had defeated the Persians on numerous occasions. Even the intervention of the Greek gods was of vital importance in the repulsion of these supposed sons of Titans. The Hellenistic rulers used the fear that surrounded those warriors in an attempt to create and reinforce the cult of the Monarch-Saviour whose godly powers kept the barbarian tide at bay. Their far from benevolent reputation notwithstanding, they managed to establish themselves in central Asia Minor and, through cunning diplomacy and warlike spirit, created a kingdom which survived throughout the violent Hellenistic era. Although they maintained their Celtic language which survived up to the 6th century A.D. they were also capable of cultural adaptations. Simultaneously with their arrival in Asia Minor they adopted aspects of Greek culture as well as names for both themselves and their deities. As mentioned above the warlike nature of their society didn't prevent the development of an independent mentality in both men and women. Over time their exotic origins and cultural identity turned into a memory of a long-lost Celtic past which survived only through the preservation of the Galatian language. The Romanization that followed their early Hellenization, transformed them finally into loyal servants of the Roman Empire. This paper suggests that their depiction in ancient sources was prejudiced and far from objective, as a result of earlier propaganda used against them.